

O L I O N

**ILLUST
REERI
TUD
KUU
KIRI**

NR 5-6 MAI-JUUNI 1932

EESTI AVALIKUD TEGELASED

Eluloolisi andmeid 1842 isiku kohta. Toimetanud R. Kleis.

424 suurt lehekülge, hind 9 kr. 50 s, nahkköites 11 kr. 50 s. Seltsi liikmetele 20% hinnaalandust.

Teos avaldab meie väljapaistvaid isikuid riigielu, hariduselu, seltskonnaelu, teaduse, kirjanduse, kunsti, kooli, põllu- majanduse, tööstuse, kaubanduse, kaitseväge, ajakirjanduse, teatri j. t. aladelt nii linnadest, alevikudest kui küladest. Üksiku tegelase kohta on toodud tähtsamad andmed tema elust ja tegevusest.

„Jälle üks kapitaalsem teos. Kui tahad teateid saada mõne kaasaegse kohta, lehitse ja leiad. Nimesid must murd — sa ei teadnudki nende tegudest midagi. Siin raamatus on kõik sees.“ *K. A. Hindrey — Postimees 13.V.32.*

EESTI KIRJANDUSE SELTSI KIRJASTUS

O-ü. „Estonia Filmi“ esietenduskinno

UUS «REKORD»

TALLINNAS

Ekstravagantsemaid suurfilme võrratu näitlejate koosseisuga haruldastel, tehniliselt viimisteldud valgus-heliaparaatidel näete O-Ü. ESTONIA FILMI esietenduskinos

UUS „REKORD“

TALLINNAS, VIRU TÄN.

Ka Teie, viibides Tallinnas ja nähes üht neist grandioossetest eeskavadest, jääte alatiseks esietenduskinno „Rekordi“ külastajaks.

Eeskava algus kell 17, pühapäeval kell 15.

Jälgige hoolega

KINO REKORDI

reklaami!

IGASUGUSED
TELLIMISED
TÄIENDAVASE
SOLIDSEMAS
RÄTSEPÄTTOOJAS

A
PIHU
UUTURG 9

T. Nõmmitsa

härrade ja daamide
juuksetööstuse ateljee

Cabinet de Beauté / Kestvad elektrilokid

Tartus, Rüütli 12, tel. 4-95 ja 19

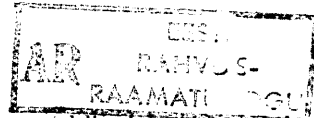

OLION

KOLMAS AASTAKÄIK

N 5/6 (29-30) MAI-JUUNI 1932

Saatesõna

Därast poola, inglise ja tšehhoslovakkia erinumbri on Olionil meeldiv ja austav juhus esineda ka prantsuse erinumbriaga. See sünnib küll ühenduses ühe Tartu kohaliku vaimueluga seotud juhtumiga, nimelt Tartu Prantsuse Teadusliku Instituudi kümneaastase juubeliga, kelle tegevusest käesolevas numbris mitmed sellekohased artiklid annavad ülevaate, kuid selle üksikjuhtumi kõrval tahab Olion tarvitada soodsat juhust tähelepanu juhtida üldse prantsuse kultuurile ja selle tähtsusele nii üldiselt kui eraldi Eestis suhtes, sest prantsuse kultuur väärib tõepoolest, et meil Eestis hakataks sellele pöörama suuremat tähelepanu, kui see seni on sündinud, ja seda nimelt kahel tähtsal põhjusel. Esimene on ta universaalsus, ülemaailmsus, ta suur ülemaailmne ajalooline roll ja mõju, mis ei ole kaotanud oma tähtsust, vaid püsib üha edasi esikohal maailmas.

Prantslased on üks neist kolmest rahvast — teised kaks on muinaskreeklased ja roomlased —, kellele see au on osaks saanud, et nende keeled on omal ajal omandanud rahvusvahelise keele seisukoha. Nii on prantsuse keel olnud maailma kõrgema seltskonna rahvusvaheliseks keeleks võib ütelda kolme sajandi jooksul. Keele rahvusvaheliseks oli muidugi üks tagajärgedest; selle põhjuseks oli kogu prantsuse kultuuri ja riikluse esikohal-olemine, inimkonna kultuuri tipul seismine, kus ta teistele eeskujandvana säras.

Kuid päälle selle universaalsuse, mida vahest võiks pidada poliitilisest võimust johtuvaks, evib prantsuse rahva vaim oma parimas ja suursuguseimas avalduses tõesti ka väga väärtuslikke, positiivseid ja meeldivaid omadusi, mis vahest veel enam on aidanud temale võita poolehoidu ja imetlust. Need omadused on too kuuluse prantsuse selgus — *clarté française*, elegantsus ja peen maitse. Need omadused tulevad tal ka vaimukultuuri ja teaduse alal, teaduslikus kirjanduses kasuks, tehes raskeidki aineid kergeks ja meeldivaks.

Eriti aga neil aladel, kus mainitud omadustel on iseäranis suur tähtsus, nimelt kirjandus ja kunst ja üldse rafineeritud kultuur igal elualal, püsib Prantsusmaa tänapäevani ja ettenähtavasti alatiselt esikohal maailma rahvaste hulgas. Jah, tõepoolest mingi salapärane veellus on prantsuse vaimul, keelel ja laadil, mis tõmbab enda poole ja paneb seda imetlema; sellepärast ongi sageli tsiteeritud seda kellegi prantslase lauset: igal inimesel on kaks isamaad, üks on ta oma, teine — Prantsusmaa.

Kuid meil eestlasil on põhjust prantsuse kultuuri harrastada ja selle poole püüda veel ühel erilisel meie omis oludes ja ajaloolises arenemiskäigus juurduval põhjusel. Me oleme siiani elanud ja arenenud ühekülgse kahe teise suurahva — saksa ja vene kultuuri ja vaimulaadi mõju all. Seepärast ühe kolmanda kultuuri ja keele mõju on kõigiti soovilav ja otstarbekohane ühekülgse vältimiseks ja suurema tasakaalu loomiseks.

Kõik praegused kultuurirahvad on omal ajal, üks varem teine hiljem tarviliseks leidnud vastu võtta prantsuse kultuurilt suuremaid või väiksemaid mõjustusi, mis aja jooksul ühte sulades nende oma rahvusliku laadiga on viimasesse mõjunud mitmekesisavalt ja peenendavalt. Miks me eestlased peaksime seda ainult kaudselt omandama, aga mitte otseteed ammendamata prantsuse kultuuri allikaist enestest? Eriti nüüdsel ajal, kus arvatavasti osalt ka poliitiliste ja majanduslike põhjuste tagajärjel on nii mujal kui ka meil maad võtnud mingisugune maitsepuuna ning elu ja kunsti laialivalgumine ning muhenemine, oleks prantsuse kultuuri mõju oma ülalmainitud elegantse selguse, täpsuse ning maitsekusega tervendavat ja puhastavat mõju avaldav.

Olgu see „prantsuse number“ kui väike malbe õis, mida esitame oma lunnustuse ja imeluse tähena ning *hommage*'ina suurimale, kõrgeimale ja hiilgavaimale esindajale romaani rahvaste ja kultuuride hulgas. Püsigu prantsuse rahvas, maa ja kultuur üha edasi hiilgavana maailmas ja lasku paista oma intellekti selguse ning oma vormi-ilu päikest üle maailma rahvaste, kasuks ja ehteks kogu inimkonnale!

Olioni toimetis

TOIMETAJA JA VÄLJAANDJA GEORG NAELAPEA

TOIMETUS JA TALITUS

TARTUS, RIIA T. 64-3

TELEFON 5-42

ADDRESS: OLION — TARTU

KEELELINE TOIMETAJA MAG. JOHANNES AAVIK

OLION ILMUB KORD KUUS

TELLIMISHIND: AASTAS 6 KROONI
POOLAASTAS 3 KR. 75 S.

SELLE NRI HIND 1 KR.

Ants Piip

Tartu Ülikooli professor, end. riigivanem ja välismin.

Eesti-Prantsuse suhted

MINISTER ANDRÉ P. BRUÈRE

Prantsuse saadik Eestis ja Tartu Prantsuse Teadusliku Instituudi aupresident, Riigivanemale oma volituste esitamise käigul

EESTI-PRANTSUSE kultuursuhted ei ole iialgi olnud kuigi laialised. Ligemate suurravaste — sakslaste ja viimasel ajal venelaste — mõju, tingitud nende majanduslikust ja poliitilisest dominatsioonist, on takistanud otsest läbikäimist kaugemate Lääne-Euroopa kultuur-ravastega. Ainult kunsti ja kirjanduse eliit on suutnud tungida läbi sellest tõkkest ja ammendada mõndagi prantsuse geeniuse loomingust. Suur teene selles suhtes on omaaegsel Noor Eesti liikumisel, mis jäigi tükiks ajaks meie ainukeseks frankofiilsuse avalduseks.

Poliitiliselt oli Prantsusmaa oma vabariikliku korraga meeldivaks, kuid keelatud viljaks, kuni püsis tsaarivõim. Alles Vene revolutsioon ning sellele järgnenud Eesti iseseisva vabariigi loomine tõi Prantsusmaa meile märksa ligemale, kui see teisiti mõeldav. Juba see on tähelepanndav, et Prantsuse Vabariik oli õieti esimene, kes Eestile oma poolehoidu avaldas, 1. märtsil a. 1918 noore vabariigi esindajale teatades, et Prantsuse Vabariigi Valitsus „valmis on Eesti Asutavat Kogu kui tegelikult iseseisvat kogu tunnistama, kuni Rahukongress kokku astub, mis Eestimaa tulevase seisukorra ära otsustab ravaste enesemääramise õiguse põhimõtte kohaselt.“ Sellele esialgsele teadaandele järgneb varsti Eesti Vabariigi *de facto*-tunnistus 13. mail 1918 ja Eesti Ajutise Valitsusega diplomaatiliste suhete loomine — ja kõik samal ajal, kui sakslaste okupatsiooniväed Eesti Ajutist Valitsust ignoreerivad, Eesti sõjaväe laiali saadavad ja Eesti avalikke tegelasi üksteise järele sulevad vangilaagritesse! Ajal,

kus sakslus kuulutas Eesti omakultuurile ja rahva vabadusele surmasõda, andsid kauged Lääne rahvad — prantslased ja inglased — oma sõbrakäed Eesti rahvale tema võitluses omariikluse ja omakultuuri eest.

Siin on põhjus, miks päale raskeid sõja- ja revolutsiooniaegu Eestis tung Läände rohkem lõkkele löi kui kunagi varem, ja mis veel tähtsam, et see tung omandas massilise ilme.

Selle uue meeoleolu tulemuseks on meil ka Prantsuse Teaduslik Instituut Tartus, mis määratud on vaid Eesti-Prantsuse kultuuri liginemise põhimõtete teaduslikuks levitamiseks. Vaiksel viisil käib süstemaatiline töö suure prantsuse kultuurrahva saavutuste tundmaõppimiseks ja omalt poolt Eesti paremate püüete tutvustamiseks Läänes. Õieti on tähendatud, et rahvuslik kultuur ei seisa täielises eraldumises, vaid oma rahva parimate külgede arendamises ja kooskõlastamises ühiseks inimkonna sümfooniaks. Selleks on aga vaja, et rahvas ei langeks mõne üksiku teise rahva valdava mõju alla, vaid et tema koguks kui mesilane paljudelt, kui võimalik, kõigilt ravvastelt väärtuslikku ja parimat mett ja õietolmu, et luua sellest oma kultuuri püsivamaile ja kestvamaile alustele. Kes kahtleks, et me vajame selleks Prantsuse kultuuri tundmist? Kas ei hoiduks me sel teel uppumast mõne teise suurravva ühekülgmesse mõjusse, kes Balti rannikul on ajaloo domineerinud aastasadu? Kas me ei seo sel teel end tugevamini tsiviliseeritud maailma külge ühe sidemega enam?

Kui nii, siis on meil tõesti mõtet soovida prantsuse kultuuri levimist meil ja Prantsuse Teadusliku Instituudi arenemist.

Ants Piip

ANTS PIIP

Dr. med. Ludvig Puusepp

Tartu Ülikooli professor

Mälestusi Prantsuse Teadusliku Instituudi asutamisest Tartus

JUBA siis, kui algasin tööd Tartu Ülikoolis, oli minule selge, et meil domineerib saksa kultuur. See on ka täiesti arusaadav, sest saksa kultuur on ju väga kõrgelt arenenud ja on meil valitsenud aastasadu. Säärase kõrge kultuuri mõjustusel on muidugi oma häid külgi, kuid noor ülesehitav riik, kes loob ise endale omapärase kultuuri, ei tohiks piirduda ainult ühe kultuuri tundmaõppimisega. On tarvis tundma õppida mitmesuguste rahvaste omapäraseid kultuure, neid võrrelda ja omandada seda, mis neil on parimat ja väärtuslikemat. Vastasel korral oleks meie noore rahvusliku kultuuri arenemine täiesti ühekülgne. Vabariigi algaastail oli minule isiklikult säärane ühekülgus eriti silmatorkav. Tartu Ülikoolis oli loodud uus ja iseseisev neuroloogia õppetool ja sagedasti kuulsin mina, et see on täiesti asjata, sest säärane iseseisev õppetool puudub saksa ülikoolides. Kuid samal ajal ei võetud arvesse seda, või ei tahetud seda teada, et säärane iseseisev neuroloogia õppetool tegutses juba aastaid Prantsusmaal, Inglismaal, Ameerikas ja viimasel ajal Venemaal.

Oli tarvis midagi teha, et tutvustada meie laiemaid hulki, iseäranis aga teadlasi, prantsuse kultuuriga ja teadusliku töö seisuga. Juba 1921. a. alul liikusin mõttega luua asutuse, mis oleks meile vahemeheks prantsuse kultuuri tutvunemisel, kuid minul ei olnud võimalust astuda ühendusse prantsuse saatkonnaga.

Juhus aitas mind. 1. detsembril a. 1921 sõitis Tartu arstide kongressile dr. Deschamps, kes oli minu vana tuttav Peterburi aegadest. Jutuajamisel temaga oma kavatsusist tuli ka tema otsusele, et säärase asutuse ellukutsumine ei too ainult eesti, vaid ka prantsuse rahvale kasu, ja lubas korraldada minule kokkusaamise prantsuse saadikuga. 7. detsembril sain temalt kirja, kus teatas, et prantsuse saadik võtab mind vastu, kui sõidan Tallinnasse. Nädala pärast olin Tallinnas ja pidasin läbirääkimisi saadik Gilbert'iga, kellega, nagu hiljem selgus, olin juba tutvunenud Peterburis. Saadik Gilbert, olles Peterburi saatkonna atašee, tutvunes minuga prantsuse hospitalis, kus olin närvihaigete jaoskonna juhataja.

Selgitasin temale oma kavatsusi, kuid esialgu oli tema selle vastu, et luua teine prantsuse instituut Tartu, kuna seesugune oli juba olemas Tallinnas. Vastasin temale, et prantsuse instituut Tartus peab olema puht-teadusliku iseloomuga ja ühendama endasse kõik meie teadlased, kes tunnevad huvi prantsuse teaduse ja kultuuri vastu. Lõpuks oli tema sellega nõus ja lubas oma kaasabi. Juba jaanuaris kogusin kokku väikese ringkonna isikuid: prof. Schlossmann'i, prof. Happich'i, prof. Kull'i, kolonel Kann'i j. t., kelledega töötasime välja instituudi põhikirja ja saatsime kinnitamisele.

Jaanuaris oli mul saadik Gilbert'iga teiskordne jutuajamine, mille jooksul esinesin oma soovivaldustega: 1. rahaline toetus prantsuse valitsuse poolt instituudi ülalpidamiseks; 2. raamatute annetamine instituudi raamatukogule; 3. noorele arstile stipendiumi loomine enda täiendamiseks Prantsusmaal; 4. abiraha määramine igaaastasiks ekskursioonideks Prantsusmaale; 5. ühe prantsuse kirjanduse ja keele õpetaja komandeerimine instituudi juure.

Kõigi nende sooviavaldustega oli saadik nõus, kuid lisas juure, et temal üksi on raske neid sooviavaldusi ellu viia, kui mina ise selleks Prantsusmaal pinda ei loo.

Märtsikuus a. 1922 oli saadik Tartus, et tutvuneda asutatud instituudiga, ja juba siis teatas, et on olemas stipendium noorele arstile, mille eesimeseks kasutajaks sai dr. Rives.

LUDVIG PUUSEPP

Aprillikuus toimus instituudi ametlik avamine, kuid instituudil sel ajal ei olnud veel materjaalset alust. Juunis teatas saadik minule, et ekskursioonile toetus on määratud, ja palus mind hakata ekskursiooni juhiks. Mina olin sellega nõus. Ekskursioon osutus väga tagajärjerikkaks ja lõpuks omandas nagu poolametliku iseloomu. Samal ajal tutvunesin prantsuse välisministeeriumi asjaajaja hra Marx'iga, kes mulle soovitas valida prantsuse keele õpetajaks instituudi juure hra Rudrauf'i. Mina olin hra Rudrauf'i määramisega päri, sest tema haldas ka saksa keelt. Nagu teada, oli valik õnnelik, sest hra Rudrauf on oma tegevusega toonud suurt kasu instituudile. Tänu Petit, Girandoux, Paul Labbé häätahtlikkusele sai instituut suurt tuge. Toetust prantsuse valitsuse poolt suurendati veelgi ja instituut võis arendada oma teaduslikku tegevust. Asutati ka üksikuid sektsioone, kaks korda aastas komandeeriti noori arste 6 kuuks Prantsusmaale täiendamiseks. A. 1928 läks mul korda saada nõusolek kaheks stipendiumiks: üks filoloogile ja teine loodusteadlasele.

Edaspidi, Ruhri okupatsiooni ajal, ilmus *Münchener Medizinische Wochenschrift*'is vaenuline kirjutus instituudi ja minu kui tema asutaja kohta, milles põhjuseta katsuti instituudile anda poliitilist värvingut.

A. 1929 kavatseti muuta instituudi põhikirja, mille tõttu oleks muutunud instituudi tegevuse iseloom. Samal ajal lahkus instituudi vana juhatus ja keeldus tagasi-valimisest. Valiti uus juhatus, kes seni on hoogsalt ja tagajärjekalt propageerinud prantsuse kultuuri.

Lõpuks pean veel ära märkima seda, et Deschamps, Gilbert, Girandoux, Petit ja Paul Labbé, — need on isikud, kelledele instituut tänu võlgneb oma olemasolu eest ja kes kunagi ei keeldunud andmast oma kaasabi, et luua tihedat kultuurilist läbikäimist prantsuse ja eesti rahva vahel. Instituudi organiseerimisel on veel suuri teeneid prof. Kullil ja kauaaegsetel instituudi sekretäridel eradots. dr. Rivesel ning prof. Veinbergil, kes ohverdasid palju oma tööst ja ajast instituudi hääkäigule.

Lucien Rudrauf
Tartu Ülikooli professor

Prantsuse-Eesti sõprus ja Tartu Prantsuse Teadusliku Instituudi osa selles

MIDA peaks arvama ühest prantslasest, kes jätab maha oma kodumaa ja perekonna, et elada aastaid läbi teises Euroopa otsas, karmi kliimaga maal ja rahva seas, kes on talle võõras nii rassilt, keelelt kui kultuurilt? Need pole ärihuvid, mis sunnivad teda selleks, ega ka soov koguda varandust. Kui ta hoolitseks ennekõike oma majanduslike huvide eest ja oleks tundlik modernelu mugavuste vastu, siis püüaks ta asetuda Ameerikasse. Tõepoolest, dollari auväärsus tundub ta vaimule nõrgana. Imelise ustavusega nähakse teda saabuvat juba kümme aastat ikka uuesti, õpetama prantsuse keelt ja kirjandust mõnele üliõpilasele ja juhtima üht *Prantsuse Teaduslikku Instituuti* Tartu Eesti Ülikooli juures.

Need kümme aastat Eestis viibimist pole möödunud arutluseta oma osa kohta ja nüüd on võib-olla soodus juhus määratella seda avalikult, täie avameelsusega, vastavalt kujutlusele, mille olen jõudnud luua oma küllalt pikkade kogemuste kestel. Kas see küllalt erakordne osa on õigustatav mu enda südametunnistuse ja üldise arvamise ees? Usun seda. Kuid minu prantsuse kaasmaalast peavad mitmed seda osa küllalt võõristavaks. Keskmisele prantslasele on elu väljaspool Prantsusmaad veel tänapäevgi pahandavaks iseärasuseks. Pariisis on mul üks väga meeldiv sugulane, kes mind lahkumisel saates kunagi ei jäta lisamata oma lahkele naeratusele õlgade kehitust või vähemalt päraputusi. Usun, et ta peab mind küll pisut ekstsentriliseks.

Võib-olla olengi seda. Ometi, kui ma püsin endale võetud ülesande juures, siis seepärast, et pean seda hääks nii isamaalsuse kui inimsuse seisukohalt. Tuleb armastada ennekõike oma maad. ja ma ei varja, et välismailgi puitun kokku meelsamini patriootide kui ebamääraste kosmopoliitidega, kellel pole juuri kusagil. Kuidas ma ei armastaks tuliselt oma prantsuse kodumaad, mina, Elsassi prantslane, kelle noorust tumestas võõras ülemvõim ja kes pidi tagasi võitma oma rahvuslikud õigused mõõgatera abil? Tagasi jõudnud suure prantsuse perekonda, mul pole tulisemat soovi kui teenida oma jälleleitud suurt isamaad.

Kuid sõja järelepäevil näis mulle eriti kasulikuna ja teenuslikuna teenida teda väljaspool ta enda piire — ja ma ütlen avameelselt, mu kallid eesti sõbrad, just seepärast tulengi teie hulka. võttes endale õnetuskohustuse, millele Tartu Ülikool soostus sellise häätahtlikkusega, et ma ei lakka selle eest kunagi avaldamast talle austust.

See ülesanne pole mingi isiklik fantaasia, vaid prantsuse valitsuse algatus, kes soovib säilitada võõraste rahvastega mitte lihtsalt diplomaatilisi ja majanduslikke vahekordi, vaid ka vaimlisi ja, nii palju kui võimalik, sõprusuhteidki. Kui, nagu juba ütlesin, keskmine prantslane armastab veel püsida oma kodus, mida pean üsna loomulikuks, ja elada omaenda pinnal, mis on juba vähem soovitatav, siis järjest suurenev rahva valimik igatseb tungivalt laiendada oma silmaringi ja elada küllalisemat elu rahvusvahelisel plaanil.

Prantsusmaa evib rikkaliku kultuurpäranduse, kuid ta ei taha piirduda selle alalhoidmisega. Ta tahab seda viljastada, rikastada uute võitudega võõraste kultuuride üle. Prantsuse vaim tahab tänapäeval õppida tundma teisi, aga ühtlasi ka ise kiirata väljapoole. Ta tahab võtta ja anda, tahab saada kõikjalt tulnud idusid ja külvata ühtlasi väljapoole, et näha, millised uued taimed sünnivad sellest viljakast vahetusest. Elada ja austada teiste elu, eostada kõrgemat ja inimlikumat elu, see on ilmselt nende meeste auahnuseks, kes juhivad praeguse Prantsusmaa vaimlist saatust. Tuhat viidet tõendab seda. Prantslane reisib enam kui kunagi varem, ta

vaim avaneb laialt kõigele, mis võiks aidata tal tõusta üle iseenda. Meie ajalehed, meie ajakirjad ja raamatud on täis seda hääsoovlikku huvi kõige kohta, mis pole meie.

Väliskultuuridel on asustusõigus Prantsusmaal. Välismaised teadlased ja kunstnikud on Pariisis kodus. Nende teoseid tõlgitakse, nende töid pannakse välja kõrvuti prantsuse kunstiteostega. Tarvitseb vaid lehitseda mõne meie kunstinäituse kataloogi, et näha seda laialdast küllalislahkust, mida pakutakse võõramaisele geeniusele. Ülikoolis on võõramaiste õppijate arv suurenenud silmapaistvalt pärast sõda. Erilised instituudid on loodud huvitatud maade kaasabil: nii saksa instituut, slaavi instituut. Millal näeme aga soome-ugri instituuti, kus eesti õppetöö võiks leida oma õigusliku koha?

Suund on ju ilmne: vaimliste piiride tasandamine ja mitte püstitamine, aktiivne ja viljakas ühe kultuuri vahetus teisega. Valides Eestisse-tuleku, et eksporteerida meie kultuuri ja õppida tundma uut kultuuri, ma pole teinud muud kui alistunud sellele uueaegse inimuse sundivale suunale. Pean seda suunda õigustatuks ja terveks. Mõned isikud, päälegi väga austatavad, näevad selles ümberrahvustuse hädaohtu. Olen ses suhtes üsna rahulik. Prantsuse vaimul pole midagi karta neist paljudest rinnastumistest teiste rahvuslike vaimudega. Ta ei kaota seejuures ühtki oma sünnipära või anastatud omadust. Vastupidi, ta võib ainult võita laiause, sügavuse ja tõe sihis.

See ümberrahvustumise kartus on vaid kujuteldud kartus. Tarvis olla vaid ise ja olla vaid inimene. See maksab niisama hästi üksikisikute kui rahvastegi kohta. Kuid see iseoleku püsivus on imesteldav — kõik, mida tehakse ta vähendamiseks, ainult tõstab ta elujõudu. Tõeline hädaoht ei näi tõusvat inimesele mitte sellest küljest. Ainult sulgumine liig kitsasse isikusse ähvardab teda vähendada. Kuidas võiks uus tutvus kustutada põhilist ja sügavat mina? Ainult lisada võib ta tema võimule. Tähtis on vaid valikuvabaduse säilitamine.

Väljastpoolt vägivaldselt päalesurutud kultuur on vaenuline kultuur. Teie iseseisvale otsustusele esituv kultuur aga kandideerib teie sõprusele. Ma pole tulnud siia prantsustama, see oleks mõtetu. Kui oleks tõestatud, et meie prantsuse kultuur on vastane vaba Eesti huvidele, siis ei leiaks ma endal mingit õigust olevat soovitada ta tundmaõppimist. Tõeliselt, Prantsusmaa pole huvitatud oma keele levimisest Eestis vähemalgi määral enam, kui see on kasuks viimasele endale. Me ei teeks mingit katset jätkamaks Tartus *Prantsuse Instituudi* taolist ettevõtet, kui meid ei õhukaks selleks eesti vaimlise paremiku poolehoid. Selle prantsuse propagandatöö algatus pole tulnud Pariisist. On tõepoolest kohane meenutada, et Tartu *Prantsuse Teaduslik Instituut* asutati aastal 1922 eesti professorite rühma poolt, kes soovisid luua Prantsuse vaimliste ringidega sõbralikke suhteid. Allpool on toodud täpsemaid üksikasju selle prantsuse-eesti koostööasutuse ajaloo kohta. Mida ma seejuures püüan tõsta esile, on ta eestipärase vaba loomingu iseloom.

Loodud sellise suuremeelse sümpaatia vaimus, *Prantsuse Teaduslik Instituut* pöördus Prantsusmaa aktiivse koostöö poole. Viimane ei võinud jätta hindamata oma kohustusi noore Eesti Vabariigi vastu ja otsustas varustada *Instituuti* mõnede tegevusvahenditega. Ta määras talle rahalise toetuse, mis on —, tõsi küll, üsna tagasihoidlik, ta andis tema korraldusse ühe õppestipendiumi, ta saadab talle korrapäraselt raamatuid ja ajakirju. Lõpuks lähetas ta sinne ülikooli juure professori, kelle ülesandeks on esindada prantsuse kultuuri.

Louis Villecourt

PRANTSUSMAALE pühendatud *Olioni* erinumbris ei tohi puududa auavaldus prantsus-estlasi lähendamise innukaimale püüdajale. Louis Villecourt'ile, keda surm röövis enneaegselt õilsa aate teenistusest, millele kadunu oli andunud prantsuse patrioodi kogu kirega. Ühelegi eestlasele ei pea jääma teadmata, millise sooja ja otsekohese sõprusega ta oli seotud meie noore isamaaga, mille arenemist ta jälgis sageli rahutu hoolitsusega, kuid enamasti täis usaldust. Ta ühendas end Eestiga abielu kaudu eestlannaga, millisest abielust on sündinud kolm poega, kelles prantsuse veri on ühendunud eesti verega. Ta lõpp oli traagiline ja vapustas sõpru nii meil kui ta kodumaal. Ta vähe vastupidav organism jäi alla liialdatud pingutusile, mida ta tegi oma töökas elus, pühendatud väga mitmekesistele eesmärkidele.

Olles hariduselt küll õigusteadlane, omandas ta väheste aastate jooksul eesti keele niivõrd täiuslikult, et võis Tartu Ülikoolis eesti keeles õpetust anda võrdlevas õigusteaduses (1927—1930). Eestis elades asus ta raske ülesande täitmisele — prantsus-estlasi sõnastiku koostamisele, mille ta viis lõpule oma elu ajal, kergendades seega prantsuse keele levimist meie keskel. Kuid ta tahtis tutvustada prantslasi ka Eestiga ning valmistaski vastava teose, milles annab ülevaate meie ajaloost ja läbilõike meie praegusest poliitilis-majanduslik-kultuurilisest elust. Ometigi ei näinud ta oma teose ilmumist: see ilmus vaid äsja, varustatud prantsuse vabariigi endise presidendiga Alexandre Millerandi eessõnaga. Saavutagu see raamat eesmärgi, milleks L. Villecourt ta määras — omandada Eestile prantsuse arvamuses sooja poolehoidu! Lähemal ajal avaldatakse kadunu üks teine töö, mille ta

DR. JUR. LOUIS VILLECOURT
Sünd. 1897, surm. 1930

ka suutis oma eluajal lõpetada. Tartu Ülikooli ajalooline ülevaade prantsuse keeles.

L. Villecourt'i lühike elu on olnud kahekordselt viljakas: ta on külvanud Prantsusmaal teadmisi Eesti kohta ja Eestis kergendanud prantsuse keele ja kultuurivarade omandamist. Ta on teinud palju, et ta mälestus püsiks au sees meie keskel.

Dr. jur. Ernst Ein
Tartu Ülikooli õppejõud

Saatuse tõttu, mille üle ma ei mõtle vähematki kaevata, oli mul au, vaatamata mu vähestele teeneile, saada valitud selle huvitava osa teostajaks. Kas olen täitnud seda hästi ülikoolis ja *Prantsuse Instituudis*? Kas olen hästi teeninud oma ja teie maad? Selle üle otsustamine ei kuulu minule, ja, üteldes avameelselt, ma ei kahtle, et iga teine oleks teinud paremini minu kohal. Kuid mulle võib omistada siiski püüde teha kõik võimaliku oma parema tunde ja jõu kohaselt. Tulemused on käegakatsutavad. Tõepoolest, mind on suuresti aidanud mu paljud ustavad sõbrad.

Kasutan rõõmuga seda juhust, et avaldada oma lugupidamist eesti külalislahkusele. Ma ei saaks mõelda ilma sügava tänutundeta sellele lihtsale ja südamlahkusele vastuvõtule, mida leidsin väljapaistvais seltskonnaringides, kes moodustavad Tartu suure akadeemilise pere. Mõned, ja parimad, on surnud. Tihti asetub mu mõte kibedate kahetsustega nende enneaegsele hualle. Neile aga, kes naudivad veel päikesevalgust, soovin pikka elu täis jõudu ja rõõmu eesti mõtte suurimaks hüveks. Täna neid selle hää sõpruse eest, mida nad on mulle pühendanud, tehes kergeks need tunnid, mida veedan kaugel oma veresugulasist. Kas pole ma oma käitumisega teeninud kelleltki etteheiteid? Ma ei sõanda sellega uhkustada, sest, jah!, keegi pole puudusteta. Andestagu mulle, kui saab, see, keda olen võinud haavata.

Võlgnen erilist tänu neile, kes on aidanud mul elus-

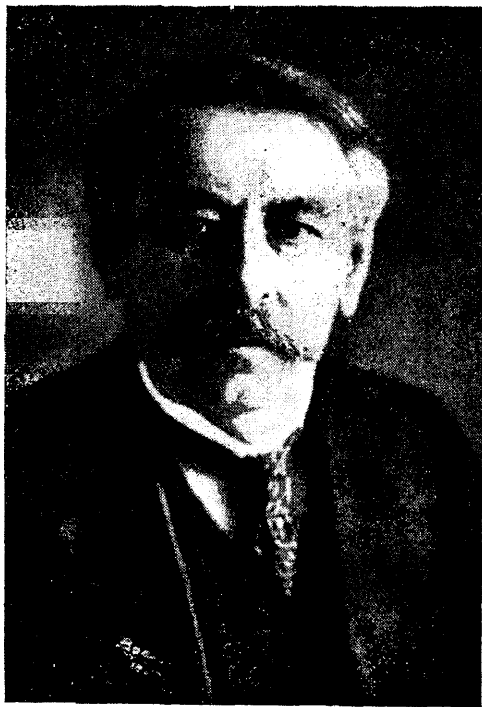
tada *Prantsuse Instituuti*, sest suurima rahuldusega võin väita, et see prantsuse-estlasi lähendamisasutus on saanud aastate jooksul tõeliseks vaimlise elu koldeks vaatamata ta aineliste vahendite tagasihoidlikkusele. Veel kord, mu sõbrad, see töö on teie oma. Teie tegeva poolehoidu oleks Prantsusmaa osa selles tühine. Välismaine instituut, isegi tugevasti varustatuna, jääks surnud asjaks, kui ta ei vastaks tõelisele vajadusele, kui ta ei saaks alatist tõuget ümbritsevalt keskuselt. Ta õigustatust edaspidisekski tõendab aga juba ette nende isikute kasvav arv, kes tulevad sinna töötamiseks kaasa tegevalt, küsimaks talt vaimlist toitu või otsimaks võimalust prantsuse keele harjutamiseks. Olen veendunud, et tänu sellele sõbralikule koostööle, *Prantsuse Teaduslik Instituut* astub peatselt suurema eduarengu järku. Meie prantslaste kohus, nagu seda mõistan, seisab kõige ulatuselisemas vastamises teie nõudeile ja meie teadusliku, kunstilise ja kirjandusliku kultuuri parimate viljade esitamiseks teile suurima häätatlusega. Mida ootame aga vastutasuks? Õiglast hinnangut kõigepäält. Soovime, et see, mida pakume, võetaks vastu mitte kriitikata — kõik inimlikud asjad on alistatud sellele — vaid usaldusega. Oleksime õnnelikud ja uhked, kui meie mõtte ja kunsti paremik saaks teile kosutavaks ja meeldivaks toiduks. Lõppeks, te kasutate teda vabalt oma maitse ja oma vajaduste kohaselt. See on ju nii loomulik, kuna olete võitnud endile iseseisvuse, mis võib kasvada vabadusec.

Lucien Rudrauf

Karl-Robert Pusta

Eesti saadik Pariisis, end. välisminister

Prantsuse rahupoliitika on jätkuv loomine

ARISTIDE BRIAND †

Prantsuse välispoliitika kauaaegne juht, rahvusvahelise igavese sõpruse õhutaja ja rahu sõber, sünd. 28. III 1862, † 7. III s. a.

KUI M-r Pierre Laval moodustas jaanuarikuus oma teise, vahepeäl lahkunud valitsuse ilma Aristide Briand'ita, hüüdis üks mõjukas parempoolne rahvasaadik Kambris: „Mees on läinud ja varsti läheb ka ta poliitika!“ Kaks kuud hiljem mattis Prantsusmaa Briand'i suurimate auavaldustega, mõlemad parlamendi kodad tunnustasid, et kadunud oli suuri teeneid isamaa ees ja uus pää- ja välisminister Tardieu avaldas oma leinakõnes, et tema suur eelkäija esindas õiget prantsuse poliitikat, et ta oli kuus aastat Prantsusmaa südametunnistus ja tema instinkt...

Kuigi Briand'i surm on raske, peaaegu hääkstege-matu kaotus prantsuse rahupoliitikale ja selle prestiižile välismaailmas, ei saa ometi ütelda, et läks täide tema vastase sünges ennustus: võib-olla väiksema allüüriga, aga järjekindlasti jätkab Prantsuse oma suure riigimehe joont. Kadunu ise tõendas korduvalt, et kuue aasta jook-sul pole tema algatanud ühtki tähtsat ettevõtet, ilma et oleks saavutanud valitsuse ja parlamendi üksmeelse või suure enamuse nõusoleku. Prantsuse rahupoliitika süsteemis pandi pääleegi esimene nurgakivi teise mehe poolt. See oli pää- ja välisminister Edouard Herriot, kes kaitsis aastal 1923 Genfis riikide vastastikuse toe-tuse lepingut. Kui Inglismaa selle kava tagasi lükkas, valmistas Herriot ühes Mac Donaldiga „Genfi proto-koll'i“, mis pidi täiendama Rahvaste Liidu põhikirja ja määrama iga liikme kohustused üldise rahu alalhoidmi-ses ja isegi rahurikkude karistamises. Ent 1925. aasta täiskogus selgus, et protokollile oli suurriikidest alla kirjutatud vaid Prantsusmaa ja selle ratifitseerinud vaid Tšehhoslovakkia! Inglismaal kukutati tööerakondlik ka-

binett ja uus valitsus teatas, et tema ei saa vastu võtta Genfi protokoll'i. Põhjuseks öeldi, et Briti impeerium asub viies maailmaosas, rahurikkumist võib aga karta kõigepeält Euroopas; Briti maailmariigi osad ei saavat võtta enda pääle Euroopa sandarmite osa...

1927. aasta lõpul algatab Briand mõtte, sõlmida Prantsuse ja Ameerika Ühendriikide vahel, eeskujuks teistele, igavese sõpruse ja rahu lepingu, kuulutada nende vahel sõda „väljaspool seadust“. Sellele mõttele leiavad vormi mõned prantsuse ja ameerika juristid ja sünnib Briand-Kellogi sõjast keeldumise leping, „Pariisi pakt“, mis kirjutati alla Quai d'Orsay'l 27. aug. 1928, esiotsa kaheksa riigi poolt, ja mis on tänapäev ratifitseeritud vist kõigis Euroopa, Aasia ja Ameerika riikides. On õige, et Pariisi Pakt ei suutnud ära hoida Hiina-Jaapani sõda, ent niisamuti on õige, et selle sõja lõpetamiseks vajab Rahvaste Liit Ameerika Ühendriikide toetust ja hankis selle toetuse nimelt Pariisi pakti põhjal, kuna Ameerika pole seotud Rahvaste Liidu covenandiga. Pariisi pakt on esimene rahvusvaheline konventsioon, mis kee-lab sõja kui riikidevaheliste konfliktide lahendamise va-hendi. Kuna Rahvaste Liidu põhikiri ei eita sõda kui viimist abinõu, tähendab Briand-Kellogi leping suurt sammu rahu-ideaali poole. Algataja teadis küll, et sel-lelgi on suuri puudusi, nimelt ei ole „Pariisi paktsis“ ette nähtud sanktsioonide kallaletungija vastu. Sanktsioon ja sundabinõud on aga ette nähtud Rahvaste Liidu põhikir-jas ja kadunud prantsuse riigimehe õhutusel alustati läbi-rääkimised kahe rahupakti kokkukõlastamiseks. Car-ne-gie rahuinstituudi direktor prof. Murray Butler jätkab praegu uurimusi Briand-Kellogi lepingu täiendamiseks majanduslike repressaaliatega.

Euroopa Liidu mõte ei läinud välja Prantsus-maalt. Selle algatuse ja doktriini väljaarendamise teene kuulub endisele austerlasele, praegu Tšehhoslovakkia kodanikule krahv Coudenhove-Kalergiile, kes 1926-nda a. sügisel Viinis korraldas esimese Paneuroopa kongressi. Paneuroopa ühingu ettepanekul võttis Briand 1928. aa-tal vastu selle aupresidenti nime ja lubas kasutada esi-mest parajat juhust, et kutsuda kokku Euroopa va-litsuste konverentsi. Selle lubaduse teostas ta aastal 1929 ja 1930. aasta maikuus ilmus Briand'i Eu-roopa Liidu kava. Seitsaadik on tema ja Prantsusmaa nimed lahutamatu seotud Euroopa Komisjoniga ja Eu-roopa koostöö kavade-ga.

Peame meenutama Locarno kokkuleppe ehk Reini pakti, mis sõlmiti Prantsusmaa, Saksamaa, Suur-Britan-nia ja Belgia vahel; Reinimaa evakueerimise, Saksa-Prantsuse kaubanduslepingu, Dawesi ja Youngi sõjavõl-gade maksukavad, Saksa-Prantsuse majandusliku komis-joni asutamise kui etapid, mis pidid ette valmistama suure Euroopa liidu. Samalt seisukohalt võime vaadata Briand'i nurjunud kavale sõlmida nonagressiooni- (mitte-kallaletungi) -leping Prantsuse, Venemaa ja selle piir-riikide vahel. Ettepaneku algataja oli Moskva, kellel oli seda vaja oma välis- ja sisepoliitilistes huvides. Briand'ile paistis see olevat paras juhust täiendada Sak-saga sõlmitud Locarno kokkulepet tingimuse, et kõik asjast huvitatud riigid suhtuvad sellele solidaarselt, üldise rahu kindlustamise seisukohalt. Seda aga ei sün-dinud ja nonagressiooni-läbirääkimised ei toonud sel-gust, mida võis loota rahuoptimist Briand'ile...

Prantsuse Euroopa Liidu memorandum 1. maist 1930 on tähtis ajalooline dokument, mille harutlusest siin kohal peame loobuma. Kui sellele võis ette heita poliitika eelistamist majandusele, siis pidi rahuldama arvustajaid Prantsuse kava Euroopa põllumajanduse or-ganiseerimiseks, aastalt 1931. Euroopa Komis-jon, mis pidas mitu koosolekut Pariisis ja Genfis, asus

otseteed praktiliste ülesannete, eeskätt Kesk-Euroopa viljatootjate riikide kriisi lahendamisele, ja, võib ütelda liialduseta, väga hääde tagajärgedega.

Euroopa Komisjoni asutaja ja esimehe Aristide Briand'i isiklik mõju oli niivõrd otsustav, et tema kadumine pani küsimusmärgi alla selle komisjoni ja prantsuse kavade saatuse. Briand'i järeltulijal André Tardieu'l oli aga julgust uuesti üles võtta eelistuskäsitluse küsimus Donau riikide, eeskätt Austria ja Ungari kohta.

Prantsuse memorandum 2. märtsist 1932, mis saadeti Euroopa suurriikidele, nentis Austria ja Ungari katastroofilist seisukorda ja ennustas kui mitte tolliliitu, siis eelistustolli süsteemi Austria, Ungari, Rumeenia, Tšehhoslovakkia ja Lõunaslaavia vahel. Need riigid pidid omavahel välja töötama koostöö süsteemi alused, teised riigid aga neile lubama loobumise enamsoodustuse õigusest ja, kui tarvis, rahalist abi. Kahjuks lõppes suurriikide konverents Londonis, 8. aprillil, tagajärjeta ja Donau riigid ise suhtusid liig tagasihoidlikult prantsuse ettepanekule. Läbirääkimisi jätkatakse Genfis ja loodame, et need peetakse Euroopa Komisjonis, mille tähtsust mõned Euroopa ja ka Genfi kantseleid näivad ikka veel ignoreerivat. Meil on põhjust jälgida Donau liidu teostamist suurima tähelepanu ja sümpaatiaga. Siin avaneb võimalus pehmenada ülekohtu, mis on tehtud rahulepingutega Austriale ja eriti Ungarile, ja tasandada teed tulevasile vabadele kokkulepetele Austria-Ungari keisririigi „pärijate“ vahel. Donau majanduslik liit on üks etappidest Euroopa liidu teostamiseks ja peaks neid kõigepäält ergutama uuesti üles võtma Balti riikide liidu läbirääkimised. Balti majandusliku liidu vastu ei saaks protestida ükski riik, kuna see on ette nähtud meie kaubalepinguis.

Prantsusmaa positiivsest rahutahtest tunnistab tema ettepanek Genfi desarmeerimiskonverentsil. Seda ettepanekut võib arvustada, kuid sellega tuleb rehkendada kui ainsa läbitõttud kavaga. Skeptikud arvavad, et prantsuse desarmeerimiskava pole teostatav praegu, kuna Ameerika Ühendriigid pole *Rahvaste Liidus* ega anna siis ka selle liidu käsutusse oma sõjajõudusid; samuti Nõukogude Venemaa liit. Teiseks ei olevat *Rahvaste Liit*, kelle prestiižile andis raske hoobi Jaapani-Hiina sõda, praegu mitte see ülim autoriteet, kes võiks käsutada maailma sõjajõudusid. Kolmandaks, seni kui Saksamaale keeldakse relvastuse alal ühesugused õigused teiste riikidega, ei saavat loota selle suurriigi lojaalsele kaastööle desarmeerimise alal. Prantsuse kava võivad aga siiski võtta aluseks Euroopa julgeoleku kindlustuseks ja Euroopa relvastusekoorma vähendamiseks. . .

*

Esitades senatile ettepaneku tunnustada Aristide Briand'i suuri teeneid isamaa ees, meenutas väliskomisjoni esimees Henry Bérenger, et, olles Prantsuse pääminister Verdun'i ja Saloniki lahingute ajal ja Prantsusmaa esindaja liitlaste ülemnõukogus, Briand kaitsis isamaad kallaletungija vastu, organiseeris Prantsusmaa vastupanu. Temal olevat aga niisama suuri teeneid valitsuse juhina ja välisministrina, kes mõistis pääle sõda lepitada oma rahva huve rahvusvaheliste huvidega, kes organiseeris rahu. . .

See tunnustus, millega ühinesid mõlemad Prantsuse parlamendi kodad, on väärtuslik, kuna resümeeerib õilsalt kogu Prantsuse pärast sõjaaegse rahvusvahelise poliitika, mis tahab organiseerida rahu. Raymond Poincaré iseloomustas rahu kui „jätkuvat loomingu“ ja selles loomingu on Prantsusmaa näidanud oma ettenägevust, leidlikkust ja painduvust, seejuures aga toonita-

KARL-ROBERT PUSTA

des järjekindlasti riikide julgeoleku kindlustust kui eeltingimust sõjajõudude ja relvastuse piirustamiseks.

Üksikute välispoliitika juhtide, eriti kadunud Briand'i metoode on palju arvustatud prantsuse parlamendis ja avalikkuses, kuid vähem kui üheski riigis on olnud välispoliitika Prantsusmaal erakondade tahtest. Oma arvustajaile võis Briand vastata, et kuus aastat järgemööda on kõik tema algatused hääks kiidetud rahva esinduse poolt. Võib loota, et jääb püsima see suur rahva üksmeel, mis toetab Prantsuse delegaatide ettepanekuid *Rahvaste Liidus* ja teistel rahvusvahelistel konverentsidel; seepärast tuleb neid võtta alati tõsiselt kui avaldusi, mis võivad muuta vormi, mitte aga sisu.

Oletame, et *Rahvaste Liidu* mõtte tõi Pariisi president Wilson, et Reini pakti, Locarno, algatas kadunud Stresemann, Euroopa Liidust kõneles Briand'ile esmakordselt Coudenhove-Kalergi, Euroopa viljatootjate riikide nõuded esitas Kesk- ja Ida-Euroopa riikide „agraarblokk“ Bukaresti ja Varssavi konverentsidel, et Donau tolliliidu mõttele tulid vist ühel ajal Saksamaa ja Inglismaa. Rahvusvahelist lennuväge kui *Rahvaste Liidu* rahurelva propageerib keegi ameeriklane Norman juba mõnd aastat ja kõneldakse, et Tardieu desarmeerimise memorandumini on osalt mõjutanud kõnelus ühes Pariisi restoraanis, mõni kuu enne memorandumini valmistamist. . . See kõik on võimalik, ei vähenda aga põrmugi Prantsuse teeneid vormi, meeoleolu ja silmapilgu valikus ja tõendab vaid, et suured mõtted ja algatused otsivad tänapäev tunnustust Pariisis. Sellest võiksime ehk järeldada, et ka meil, Balti riikidel, on tulnud aeg esineda siin oma mõttega.

Pariisis, 13. aprillil 1932

C. R. Pusta

Dr. ès sc. J. Kranig

T. P. T. I. pääsekretär, Tartu Ülikooli õppejõud

Tartu Prantsuse Teadusliku Instituudi tegevuse ülevaade 1922—1932

JAAN KRANIG

24. aprillil pühitses Tartu Prantsuse Teadusliku Instituudi asutamise 10. aastapäeva. Juubeli aktus-õhtu peeti ülikooli aulas, kuhu oli kokku tulnud rohkel arvul osavõtjaid mitmesuguseist ringkonnist. Aulat kaunistasid Eesti ja Prantsuse lipud. Pääle avakõnet instituudi presidendilt prof. A. Piibult järgnesid tervitused ülikooli nimel prof. J. Kõpult ja Tallinna *Alliance Française*'i osakonna esindajalt hra Jean Cathala'lt ning tegevusearuane ettekanne instituudi pääsekretärit dr. J. Kranig'ilt. Sellele järgnes prof. L. Rudrauf'i aktuskõne — ta asus kõnetoolile tormiliste kiiduavalduste saatel.

Oma kõnes tähendas prof. L. Rudrauf, et kaasaegne Prantsusmaa tahab end tutvustada teistele ja ise õppida tundma neid. See on kultuurilise koostöö ülesanne, mille juures üldinimsuse idee ühineb rahvusluse ideega. Pääle seda meenutas kõneleja oma Eestis viibimise aastaid, mille vältel talle on osaks saanud südamlük vastutulelikkus kõikjal. Tänu instituudi tegevusele, „on loodud sild Tartu ja Pariisi vahel“. Aktus lõppes dr. E. Ein'i kõnega: *Prantsuse Teadusliku Instituudi tähtsus Eestis*.

Instituudi asutamise mõtte algatajaiks olid prof. L. Puusepp ja tolleaegne prantsuse saadik hra A. Gilbert, kes 1921. a. detsembris ühiselt nõu pidades otsustasid ellu kutsuda Tartu asutuse, kuhu võiksid koonduda prantsuse teadusest ning kunstist huvitatud isikud. Mõte leidis Tartu haritlaskonnas, eriti aga ülikooli-ringkonnas sooja vastukaja. Pääle mõningaid nõupidamisi moodustati kolmeliikmeline komisjon, kuhu kuulusid prof. L. Puusepp, prof. K. Schlossman ja kolonel P. Kann, kellele ülesandeks tehti koostada Instituudi põhikiri ja esitada see registreerimiseks. Instituut registreeriti Tartu-Võru Rahukogus 4. veebruaril 1922.

Juba algusest pääle tunti Instituudi vastu elavat huvi, mida tõendab tema asutajate liikmete rohke arv, umbes 40, päämiselt ülikooli-ringkonnist.

Instituudi avamiskoosolek peeti 27. aprillil 1922 ülikooli aulas Prantsuse tolleaegse saadiku hra A. Gilbert'i osavõtul, kes oma avakõnes lubas uuele instituudile abi ja vastutulekut *Alliance Française*'i ja Prantsuse Vabariigi valitsuse poolt.

Prantsuse Instituut on, nagu tema põhikiri (§1) ütleb, teaduslik selts, mille ülesandeks on: 1) Eestis teaduse alal töötajate lähendamine prantsuse teadlastega puht-teaduse pinnal; 2) prantsuse kultuuriliste aadete levitamine; 3) teadusliku iseloomuga küsimuste läbitöötamine; 4) tutvunemine prantsuse teaduse saavutustega; 5) teaduslike jõududega läbikäimise kergendamise teel võimaldada soovijaile tutvunemist prantsuse teaduse vooludega.

Nimetatud eesmärgi saavutamiseks põhikirja § 2. järgi korraldab instituut: 1) koosolekuid, mis teaduslikele küsimustele pühendatud; 2) vastavate uurimuste toimetuse; 3) kutsub prantsuse teaduse esindajaid konverentsile; 4) organiseerib teadusliku raamatukogu prantsuse õpperaamatuist, kirjandusest ja perioodilistest väljaannetest erisuguste teadusteharude alal; 5) valib enese kesktelt komisjoni oma tegevusega seotud küsimuste läbivaatamiseks; 6) valib isikuid teadusliku hariduse jätkamiseks Prantsusmaal; 7) organiseerib oma liikmetele teaduslikke reise Prantsusmaale ja 8) organiseerib praktilisi prantsuse keele kursusi oma liikmetele.

Sellest näeme, et instituudi töökava on väga mitmekesine. Sellise kava teostamiseks jaguneb instituut sektiioonidesse: kirjanduse ja kunsti, loodusteaduse, õigusteaduse jne.

Instituudi tegevus on arenenud järjest suureneva edu tähe all. Tema suund ja vaim võttis kindlaimelise kuju juba tema algpäevil, mil instituudi juhiks-presidendiks oli prof. L. Puusepp ja teisteks juhatuse liikmeteks prof. Happich (vice presid.), prof. H. Kull (pääsekretär), kolonel P. Kann (laekur) ning prof. K. Schlossman (raamatukogu hoidja). Prof. L. Puusepp juhtis instituuti tegevust 7 aasta (1922—1929) vältel. Tema lahkumise järele valiti instituudi presidendiks prof. A. Piip. Praeguse juhatuse koosseis on järgmine: President prof. A. Piip, vice-president prof. G. Suits, pääsekretär dr. J. Kranig, laekur prof. P. Treiber ja raamatukogu hoidja prof. L. Rudrauf. Pääle ülalnimetatud isikute on Instituudi tegevusest osa võtnud juhatuse liikmeina ja sektiioonide juhatajana prof. E. Veinberg, dr. J. Rives, dots. H. Perlitz, prof. P. Kogerman, dr. E. Saareste.

Instituudi tähtsamaist saavutustest oleks nimetada teaduslike kõnede korraldamist, kus kõnelejaiks on olnud nii prantsuse kui ka eesti teadlased. Kõnesid on peetud väga mitmesugustelt teaduse aladelt, näit. kirjandus, arstiteadus, õigusteadus, filosoofia, loodusteadus j. m. Eriti viimasel paaril aastal on märgata prantsuse teadlaste huvide kasvamist Eesti vastu, mida tõendavad rohkearvulised kõned. Ettekannetega on esinenud prof. Tronchon (Strassburgi ülikoolist), prof. Blondel, prof. Lheritier (Pariisi ülikoolist), pr. dr. A. Noël, prof. Guerlin de Guer (Lille'i ülikoolist). Eesti kodanike, eriti aga akadeemilise pere huvi prantsuse kultuuri vastu näib järjest kasvavat, mida tõendab instituudi liikmete arvu kasvamine kui ka elav osavõtt kõneõhtuist ja koosolekuist. Eriti tuleb alla kriipsutada kirjanduse ja kunsti sektiiooni agarat tegevust viimaseil aastail.

Kuid vaimlise koostöö otstarbel ei piirdu prantslased ainult oma teadlaste siia-saatmisega, vaid nad võimaldavad ka meie teadlastele, eriti aga nooremale põlvele, tutvuneda Prantsusmaal prantsuse kultuuriga ja teaduslike töömeetoditega, määrates selleks iga aasta ühe stipendiumi. Kümne aasta vältel on Prantsuse Vabariigi valitsuse poolt määratud stipendiumi kasustanud 15 isikut, nendest 10 arsti-, 2 kirjandus-, 1 loodus- ja 2 õigus-teadlast.

Mag. phil. Johannes Aavik
Eesti keele-uendaja, Tartu Ülikooli õppejõud

Mõtteid prantsuse kultuurist ja keelest.

SUURIL ja hiilgavail asjul on sageli lihtsed ja malbed algused. Prantsuse keelt peetakse juba 17-ndast sajandist alates maailma peenimaks keeleks, mida räägiti kõrgeima seltskonna poolt salongides ja kõigis Euroopa vürsti- ja kuningakodades. Kuid kuidas kutsuti prantsuse keelt 9-ndal sajandil? Imelik sarnasus eesti keelega: lihtrahva, talupoegade keeleks (*lingua romana vulgaris* ehk *lingua romana rustica*), s. o. lihtselt maakeeleks, mis oli ka eesti keele nimetus vähem kui saja aasta eest. Ja sellest „maakeelest“ on aegade jooksul arenend kõige linlikum keel, mis püsis kaua aega maailmakeelena.

*

Romaani rahvaste hulgas on prantslasil kõige rohkem vaimukust, kergust, elavust, peenust ja rafineerumust. Nendega võrreldes itaallased ja hispaanlased on kindlasti raskepärased, sellest hoolimata et asuvad rohkem lõuna pool.

*

Inglise, aga eriti saksa vaimulaad ja mentaliteet on midagi vastandlikku prantsuse omale. Üks on raskepärane, tõsine, abstraktsustesse kalduv, vormist vähem hooliv, teine kergem, lõbusam, suurt rõhku panev vormilisele ilule.

*

Üks prantsuse vaimu ja mentaliteedi omadusi on *selgus*, läbipaistvus, ülevaatlikkus. Saavutamaks seda, on prantsuse vaim kalduv lihtsustama keerulisi nähtusi, esitama neid suuris, teravais ja silmatorkavais joonis, jättes välja liig tihedate üksikasjade keerulisi kuhjamisi, pahe, millesse pahatihti langevad sakslased, kelle raamatuis sageli metsa ei näe puude pärast.

*

Maitse, hää, peene, tervemõistuslikkuse ja normaalsuse, loomuliku arusaamise piirides püsiva maitse poolest on prantslased ületamatud. Tüübiline ja ehtprantsuslik kunstnik ja kirjanik sellest palju välja ei kaldu.

*

Mis meil prantslasilt kirjanduse alal päämiselt tuleb õppida ja omandada, see on stiili- ning vormimaitset ja ainekäsitelu, aga mitte nii sisulist külge, aineid endaid ning suhtumist neile. Viimased on sageli liig pessimist-

likud ja jätavad kõleda, lohutuma, pohmelusliku meeleolu ning mulje.

*

Igal rahval on oma voorused ja nõrkused, oma hää ja halvad omadused. Oma suursugusemas avalduses pakub iga kultuuriliselt arenend rahvas midagi ilusat ja väärtuslikku. Samuti on lugu ka rahvaste keeltega. Igas suhtes täiuslikku keelt ei ole olemas: igapähe on oma paremused, ilud ja ka puudused, oites enamasti vastavuses rahva iseloomuga. Vene keelele on omane mingisugune suurejooneline lopsakus ja mahlakus. Ta võib olla küüniliselt familiaarne, sensuaalselt tundeline, tundeliselt heldind ja südamik, aga ka ametlikult kõrk ja rõhuv oma partitsipiaal- ja gerundiivlausetega.

Saksa keeles, samuti kui saksa iseloomus, on kaks vastandlikku külge: ühelt poolt on ta väikekodanlikult kodune, sentimentaalne, nii lihtne ja loomulik ja mõnus. Aga ta võib tõusta ka väga mehetikuks, energiliseks ja elutõsiseks laadiks, mis väljendab suurt karakterikindlust ja moraalist tõsidust ning sügavust. Kuid ta teine pale peegeldab endas õpetlase abstraktsustesse kalduvat vaimulaadi; see on täis keerulist fraseoloogiat ja lauseehitust, abstraktsõnu ja võõrsõnu. Nende kahe juure astub veel kolmaski: moderni, rafineerit kultuuri väljendav. See aga ei ole nagu genuinne ja autohtonne, vaid selles tundub võõrast, eriti prantsuse mõju. Üldse aga tundub saksa keel olevat äärmiselt paindub väljendama täpselt ja mõnustasi mõtete, eriti abstraktmõtete varjundeid, kõigil, niihästi tehnilise kultuuri kui filosoofiliste teaduste aladel. See on siis nagu mingisugune neutraalne ja värvitu keel, kus keel ise enam ei paistagi silma, vaid ainult sellega väljendatav mõte ning kujutelm.

Sama kui saksa, võib suuresti ütelda ka inglise keele kohta. Ka väga paindub ja rikas ja ka ühendav endas kaks vastandit: ühelt poolt äärmise lihtsuse, ilustamatuse ning lühiduse ja teiselt poolt väga haritud ja aristokraatlik olla tahtmise. Kuid see on üldiselt siiski peenem keel; ta laad ja stiililine tämber on maitsekam, kirbem ja suursugusem. Selle suursuguse ta võlgneb kahtlemata oma ladina-prantsuse elemendile ja mõjule. Rahulik ja rahustav keel, võimeline ja kohane väljendama hingelist suursugusust, tõsidust ja hädust.

*

Mis puutub prantsuse keelesse ja ühtlasi stiilisse — sest need on teataval määral lahutamatu üksteisega seo-

Järg lk. 146

Instituut on korraldanud 4 ekskursiooni (1922, 1923, 1925, 1930) tutvunemiseks Prantsusmaa kaunimate ja pitoresksemate kohtadega kui ka kunstisaavutustega. Vastuvõtt on alati olnud südamik.

Prantsuskeele õppimise soodustamiseks asus instituut möödnud sügisel kursuste korraldamisele. Praegu õpivad ligikaudu 70 isikut, kolmes rühmas.

Instituudi hoogus areng ja aktiivne tegevus algas sellest päevast, kui Tartu Ülikool andis talle tasuta kasutada oma ruumid. Ülikooli lahkele vastutulekule järgnes peagi Prantsuse haridusministri toetusel ja kaasabil instituudi raamatukogu täiendamine. Praegu evib instituut ligikaudu 3600 ilukirjanduslikku ja teaduslikku köidet, 4000 diapositiivi ja väärtusliku kollektsiooni kipskujusid. Pääleselle käib instituudil 30 mitmesugust ajakirja. Instituudi raamatukogu on täienenud päämiselt annetuste näol.

Teenete eest on valitud instituudi auliikmeiks: omaegne Prantsuse saadik Eestis hra A. Gilbert, endine

instituudi president prof. L. P u u s e p p, *Alliance Française*'i pääsekretär hra Paul L a b b é, Prantsuse saadik Oslos hra V. J a u n e z, Tartu Ülikooli rektorid prof. H. K o p p e l ja prof. J. K õ p p, praegune Prantsuse saadik Eestis hra B r u è r e, prof. L. R u d r a u f, riigikohunik kolonel P. K a n n ja Eesti saadik Pariisis hra C. R. P u s t a, kokku 10 isikut. Kõigile neile võlgneb instituut oma asutamises ja tegevuses arenemises sügavat tänu, eriti aga prof. L. R u d r a u f'ile, kes on olnud instituudi hing.

Instituudi liikmete arv on järjekindlasti kasvanud, olgugi et paljud on olnud sunnitud oma elukoha muutmise tõttu instituudist eemale jääma. Praegu on instituudil 172 liiget.

Kokkuvõttes peab tähendama, et *Tartu Prantsuse Teadusliku Instituudi* ülesandeks on olnud Eesti-Prantsuse sõprussidemete loomine ja nende süvendamine. Loodame, et ka edaspidi instituudi tegevus püsib samal pinnal ja edendab ning laiendab Eesti-Prantsuse vahelist vaimset koostööd.

Jaak Kranig

CAMILLE COROT

„HOMMIK“
Louvre

NICOLAS POUSSIN

POEEDI INSPIRATSIOON
17-nes saj.

Gustav Suüts

Tartu Ülikooli professor, kirjanik

Otseühenduse algusest prantsuse ja eesti kirjanduse vahel

PRANTSUSE-EESTI sõprusavaldused on kuuldavalt ja nähtavalt esile kerkinud oieti alles meie iseseisvuse saabumisega. Poleks olnud maailmasõja leekivaid lööke ja revolutsiooni otsustavaid pööripäevi... oleks hiiglaimeerium veelgi kummutamata. Eesti vabariigi asemel oleks poolteist Vene kubermangu survealuse rahvastikuga.

Eesti endiste olusuhete varjud! Neisse helkis suure Prantsusmaa kiirgus nagu mõne laiuskraadi võrra kaugemalt. Eilne edenunudki eestlane oli vene-balti provintslane. Puutus ta Pariisi, siis oli tähelepanematuna rõõmustatud, nina tõstmata õnnelik. Olgu Pariisi meeldimused nüüd veelgi õnnelikumad hüvitatud saatuse osalisele.

Ammu see oli, kui kogu Riia ja Soome lahe vaheline põhirahvastik oli surutud pärispaariaks oma saatuslikkus kuuluvuses võoraste maaisandate alla.

KEEL ei ole isenesest sümpaatiid mõõtvaks teguriks. Kuid tegelikult või kultuurselt tähtsa võõrkeele haldamine näitab vastavate tarvitussuhete vältust, tugevat astet, nõrka astet.

Prantsuse keele oskus on siinmaal piirdunud alati hõreda vähemikuga. Kahtlemata pandi prantsuse lihvi

kasvatusele endistes balti kõrgemais seisustes rohkem rõhku kui see talupoegsusest ja proletaarsusest pääd tõstvate eestlaste hariduskäigus on olnud tavaline ja võimalik. Prantsuse läike omandamine eraldus kohaliku saksa ja vene ülakihi eesõigustesse.

Mingid guvernandid pole hellitanud madalaseisusliku eestluse tõusupingutusi. Need vastuokkalised pingutused käisid sundtingimuslikku teed saksa koolis, siis vene koolis. Suure Barbaaria avalike õppeasutiste programmis kuulus prantsuse keelele küll muutliku hariduspoliitika eri kallakute järele vahelduv koht. Kuid pääkeskustest kaugemad keskkoolid varustasid oma lõpetajaid — tõtt-ütelda — ikka üsna kerge prantsuse pagasiga. Ülespüüdlük eesti element, ülikoolis tegelikule haritlaskutsele valmistumine eesmärgiks, rahuldus enamasti sellega, kui võis vabamalt hingata saksa või vene keele läbi avanevat vaimset õhkkonda. Ühte raati ja üksteise vastu suruvate vallutajarahvuste päälmistele klassidele oli osaks saanud ainealine prosperiteet, poliitiline ja sotsiaalne ülemvõim, haridusliku allaheitmise vahendid. Kõik see sulges eneseteadumuse ja vastupanu poole liikuvat eesti intelligenti möödapäasmatusse saksa ja vene mõjuringi.

AUGUSTE RODIN

„BALZAC

Kas siis meie kirjanduslikku arengusse muid momente ei lisandunud? Kas siis meie intelligentse liikumise prantsuse kiirtemurdmisi ei häilaltnudki? Harvemini küll otseteed kui saksa või vene meediumi läbi. Niivõrd kui prantsuse autorite ja ideede kiirgust puutus eesti tüübilise kolgaharitlase teadvusse, toimus see kokkupuude enamasti tuttavamast ja vältimatumast võõrkeelest leitud tõlgete kaudu. Prantsuse kirjanduse originaalis-lugemine, prantsuse keelega kodunemine? Ses suhtes on tahaksin-haritlased meie omarahvuslikule olustikule tänapäevani iseloomulikud.

Meeldivaid tunnuseid on üldse hõlpsam omaks haarata kui pöörangut teha sissejuurdunud traditsioonest. Need eeldused seletavad ka tõlke tõlgete sigimist prantsuse kirjanduse eestindamisloos kuni uuemani ajani, nii kehvas ja vähenõudlikus. Poleks mitte juhtunud eriliste tingimuste, annete ja harrastuste ühtesattumist, poleks meil prantsuse keele õpinguile mitte andunud üksikuid innukaid autodidakte, poleks poliitika mitte teinud emigrante ja võõrsilviibimine kasvatanud polüglotte, siis oleksime oma suutmistes prantsuse vaimu väärtustele vahetult ligineda veelgi rohkem maha jäänud.

Lähemasse kontakti püüdmine prantsuse muusadega ja proosameistritega — veel veerandsaja aasta eest äratas see eesti kirjanduslikkus elus otse võõristust. Prantsuse kirjanduse ja kultuuriga sõbrustav Noor-Eesti paisis siis mõnele vanemale kodumaalasele ülikultuuri halpuses kahtlasena. Nüüdses valguse ja varjude vahetuses pole ka eestisõbralik prantslane enam võhivõöraks nähtuseks. Ega peeta varalahkunud L. Villecourti raamatus sugugi mitte liigseks Noor-Eesti mulluste tunnussõnade tutvustamist prantsuse publikule järgmiselt:

Connaissez bien votre pays, mais voyez au-delà. Depassez même les horizons allemands et russes qui ont été toujours les arrière-plans uniques de notre civilisation. (L. Villecourt, *L' Estonie*, Paris 1932, lk. 101).

Kuid nii mitme takistuse taga kui on olnudki endiste Vene-Balti provintslaste ja ebavabade allelanik-

kude otseühendusse pääsmine prantsuse kultuuriringiga, hahtab seda ühendust ometi mõnevõrra juba meie vanemaistki kirjandusmälestistest.

KÕIGI vahekauguste kiuste küündis prantsuse-estli elementide kohtamine üle mitme sugupõlve tagasi. Oma halvatingimusliku mineviku tagapõhja vastu näeme nende huvitavat algust.

Mõtleme sellele valguse ja varjude jaotusele, kus veel kogu eestlaste saatus oli rõhutatud ühiskondlike suhete alimale astmele.

Hilisteodaalne mõisaorjus, ja Pariisi vaateveerud! Pidiid küll olema erakordsed toukejõud, mis siis sunnimaaisusesse kütkestatud meest mängitasid üle kihelkonna, kubermangu, keisririigi piiride. See on eellugu suuri saksa ja sojakäike teenivate tegelastega. Mingi kuulsuse kukk ei kire nende paarikujude järele. Sõjas Napoleoni vastu sattus nimetu Prussa Mart — krenadeer Sofia rügemendist — prantslaste kätte vangi ja Pariisi. Viibis sääl poolkolmat aastat. Või siis umbkeelne krenadeer sellegipärast võis ligi pääseda prantsuse vaimuarete rikkusele! Kuid talle oli antud aeroostaadi kõisi kinni pidada ja lahti lasta. See oli Prussa Mardi meeltülenda-vaimaks elamuseks. Ja pärast kodumaal, Rakveres väeteenistuse vintsu edasi vedades, oli tal, millest uudishimulikele kuulajaile jutustada: tuliauruga täidetud Pariisi õhupallist, tuule pääle sõitmise tarkusest, meestest, keda kutsutakse aeronautideks. (*Maarahva Näddalaleht* 1882, nr. 23).

Samal 1812. aastal, kui eesti sõdureidki Vene lippude all käsutati Napoleoni vastu, vihjavad Lepiku Juhani seiklused *Sarema juttoramatus* ka rahuteeliste siitmaalaste rännakust Lõuna-Euroopasse. Kodus ja võõrsil alandlikuna, aga ärksana ilmub orjava eestlase kirjanduslik vastupilt eestisõbralise sakslase sullejoonistises. Mõisnikupoja poisiks võetud, saadab Lepiku Juhani oma noort junkrut Saksamaale „sure koli peäle“. Õpib sedagi, mida õieti ta pärisärra oleks pidanud õppima. Oma suurtsugu noorsandi seltsis matkab „pärrast sedda Prantsussemale, siis Veitsimaast läbbi Italiamaale...“ (v. Luce, *Sarema juttoramatus*, 2 tr. 1843, lk. 166).

Prantsusmaad osavat kirjanduslik profiteerimine eeldas siiski teisi tegelasi.

PRANTSUSE-EESTI kokkupuudete kirjanduslikud eelkäijad kannavad nooblimaid nimesid kui Lepiku Juhani poeg Juhan. Muidugi ei tohi meie neilt oodata võimatut — päris paarisäämist madala maakeelega, maarahvaga.

François de Bray on neid väheseid prantslasi, kes päris- ja teoorjuse vahelisi balti olusid on oma silma ja kõrvaga tundma õppinud. Neist tähelepanekuist on ta püüdnud aru anda oma kirjutistes. Ta traktaat *Essai critique sur l'histoire de Livonie*, 1817, puudutab muu seas eesti ja läti rahvakirjandustki — „kui nüüd saab kirjanduseks kutsuda neid vaimulike raamatute ja kirikulaulude tõlkeid, neid elementaarseid õpetlikke teoseid ja kalendreid, mis sakslased mainitud keeltes on kirjutatud“. — Valgustatud kindralsuperintendent K. G. Sonntag on de Toray rahvakirjandusliku informatsiooni vahetajatiks. Balti saksa eelarvuste kohta muidu nii viisakas prantsuse kavalier ei suuda kummatigi salata oma hämmastust selle ainulaadse nähtuse ees ajaloo: madalale masendatud massi üle ja selle keskel tegelevad võõrad on oma eesõiguseks võtnud ka rahvakeelse vaimuviljeluse; rahvas ise ei saa vähemalgi määral kaasa aidata oma keele ja kirjanduse arendamisele! (Fr. de Bray, *Essai critique*, III, lk. 238).

Teame ja tunneme lähemalt kui see Baltimaale sattunud prantslane oma varasemate rahvaraamatute sõltuvust sakslastest ja saksa kirjandusest. Ning *mutatis mutandis* mööndume siniseid härras- ja orjussuhteid näinud prantslase karakteristikasse. Tõesti harvad on need enne meie omajõulist edenemist pakutud teosed, mis mitte poleks saksa tõlkelaenuks, saksa ülemus-moraali tuletiseks.

Sääl on O. W. Masin g, omapäraseim valgus, prantsuse ja itaalia keelega kodunenud nagu vaevalt keegi neist pseudo-eestilistest kirjanikest. Tema raamatukene

Ehstnische Originalblätter für Deutsche, 1816, erineb omajagu teistest ajatoodetest. See on kirjutatud eesti keeli, aga salongvaidluse moodi. Eeldades ülakihilist lugejat taotleb klassitsistlik esseist Masing prantsuse lihvi resoneerimist vaeseomakspõlatud idioomis. Ei pane peenendatud eesti proosakatses paljuks prantsuse kõnekäändude tsiteerimist. Jutustab säälsamas anekdoodi kokkupõrkest Prantsuse akadeemia kõhetu sekretäri Marmonteli ja irvhamba Pironi vahel. Kuid — „olge ni head, ja üttelge, missugused prantsuse kirjutajad saksama meestest üllemad?“ Targa ja lõbusa stiililäike püüdluses keeritab O. W. Masing oma argumente ja anekdoote, tarib eesti, prantsuse ja ladina keelt kokku selle tõendamiseks, et saksa mees oma teadmiste ja oskustega ikkagi käib üle kõigi. . .

Neile arengulistele sündingimustele tagasi mõeldes ei ole mitte huvitusetu küsida: milline raamat on meil siis olnud esimeseks otse-eestinduseks prantsuse keelest?

Kui mitte lähtuda kaudsesse sõltuvusse kuuluvate prantsuse mõjuosiste jälgimisest, siis leiame, et otsitav algus ajaliselts ühte satub pärisorjuse kaotamisega Eesti-Liivimaal. Balti saksa aristokraatide ja literaatide keskel oli prantsuse keele, kommete, maitse penetratsioon küll juure võtnud juba Katariina II valitsusajast saadik. Kuid pealinnas õukondlik gallomaania oma kergemeelses hiilguses, kohaliku kõrgema seltskonna sporaadilises prantsustumise märgid luksuse ja hariduse naudinguis — kõik see möödus meie orjuslikust ja hariduslikust sügavikust. Ei ole pärisorjuse ajalt teada, et keegi õnnelkombel vabanenudki eestlane oleks jõudnud prantsuse keele ja kultuuri omandamisele — O. W. Masingit ei saa ju sünnipäralt arvata muuks kui rootsi nuhku pool-eestlaseks. Kuid kohkusid siis vana seisühiskonna päikesepoolikuil mõnulejad suure Prantsuse revolutsiooni ees. Revolutsiooni ja katastroofi meeolud kandsid Rousseau aatliki ka balti sakslastele mõnevõrra lähemale. Tõsi küll, Merkele-taoliste Rousseau järglaste uuenduseid ja mõtterahutusi hoiti pärisrahvast hoolega eemale. Vilksatas viimati prantsuse mitmetahilises kultuurkonnast siiski midagi otseteed balti saksa hooldamisele alluvate eestlaste hämarusse. See oli pärast Napoleoni päädpööritavaid võidukäike ja kaotusi. See oli raamatukene, mis ilmus inimõiguslikku ja jumalakartlikku müstagoogiat ühendaval Aleksander I ajal.

Päälkiri on nii tüübiliselt ristiusulise ilmega, et seda kandeav teos millelagi ei paista erinevat muust maarahva vagaduspropagandast: *Oppetus Jesussest Kristussest pühha kirja perrä*, Tartus 1819, VI + 44 lk. kaheksandikkaustas. Kuid lähemal vaatlusel hakkab silma huvitav iseärasus. Vaadake, see lunastava martüüriumi õpetus ongi tõlgitud prantsuse keelest. Seda täheldatakse raamatukese saksakeelses eessõnas, ja allikaks näidatakse: C. T. Moulinié, *Instructions et méditations sur Jésus-Christ*. Tõlkijaks on olnud Rõuge kirikuõpetaja G. G. Marburg.

KUIDAS see siis juhtus, et kõrvalise maakoguduse pastor pähe sai vaimulikku külakosti eestindada prantsuse keelest — katolikukahtlasest prantsuse keelest? *Oppetus Jesussest Kristussest pühha kirja perrä* ei lase katoliku-kahtlust küll tekkida. Pakutud lehekülgede kuuluvus protestandiusuliste ideede ringi on tagatud. Pastor Marburg on Moulinié hardusraamatust tõlkinud ainult kolm päätükki: „Jesus Kristus se Lats“, „Kristus meije pasja Woon“, „Jesus Kristus se üllestõusminne“. Tõlkinud katseks, nagu ta lausub eessõnas, algtekstist kinni pidades ja „oma armsaid eestlasi silmas pidades“, s. o. ta on eestindanud samuti vabalt prantsuse keelest nagu ta ametivennad saksa keelest.

Aga kust siis George Gottfried Marburg, tüüringlane, ikkagi tõuke sai prantsuse allikast tuletada seda „Jummala Woonä malletust“, oma lõunaestlastele jagada kaugema reformeeritud palvevenna prisma läbi nähtud „halledat meelt waiste pattatside perräst“? Tõlke algataja ja toetaja nähtub raamatukese saksakeelsest pühendusest: „Ihro Excellence, der Frau Geheimen Räthin B. J. Baronin v. Krüdener, geboren Baronesse v. Vie-

tinghoff, der thätigsten Beförderin alles Guten im Reiche Jesu“.

Barbara Juliane v. Krüdener!

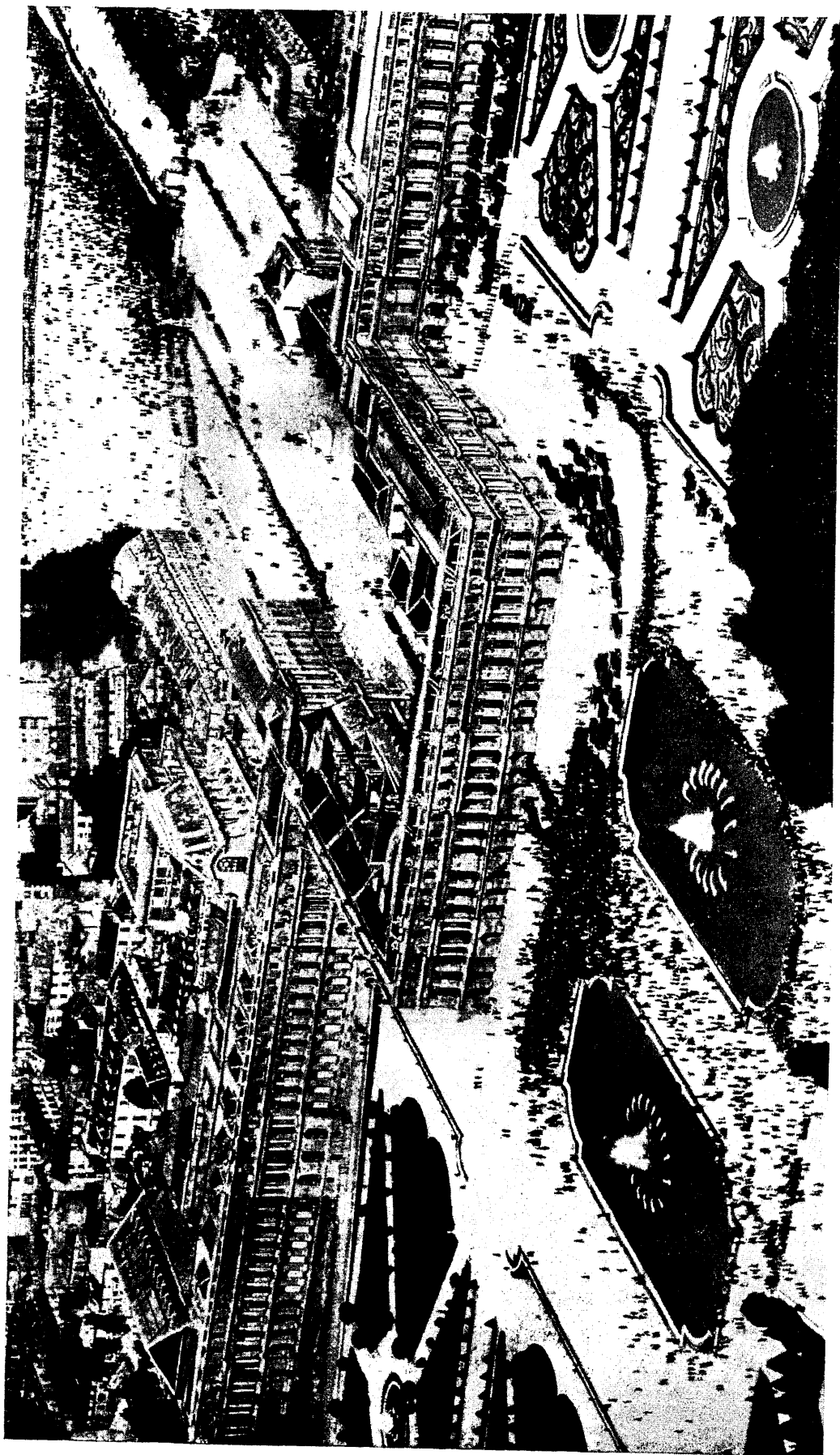
Vene-balti kõrgema aristokraatia gallomaanias kasvanud, suure maailma lõbuelu kiusatustes ja armuseiklustes ringelnud, kirjanduslikultki menuka armastusromani Valérie autor, siis püha alliansi naisprohvet! Madaam Krüdener — temap see oli, kes tõuke andis esimese prantsuskeelse raamatu eestindamiseks. Tõsi jah, proua Krüdeneri palveõe-vahekord Napoleoni üle triumfeeriva Aleksandriga oli ju Pariisis järsku katkenud. Püha alliansi võimudele kahtlaste Elsassi ja Šveitsi usuhullustajate seltsis oli ta sattunud valvamise alla. Šveitsi ja Saksa sandarmite valve all oli ta küüditatud Vene piirile. Oma rahutute elupäevade õhetava õhtuveeru veetis see kuulus naisilluminaat siis 1818.—1824. a. Rõuge maapaos, Vietinghoffide sugukonnamõisas Viitinas. Vapustatud keha ja hinge palavikus andus endine suure maailma daam nüüd oma suure mõisa alamaid ja ümbruskonna lihtrahvast pööрма meeleparandusele, viimse-päeva nägemuste ja Jeesuse armutundmise poole.

Mõnevõrra Viitina mälestisi on kinni pidanud meie ekstaatiliselt paruniproua esimene elulookirjutaja Ch. Eynard — *Vie de madame de Krudener* II-s osas (Pariis 1849).

Kui *Oppetus Jesussest Kristussest pühha kirja perrä*, 1819, hoiatas „variseeride ja sadduceeride juretusse“ eest, siis kirjutab pr. Krüdeneri Rõugesse järgnenud väimees samal ajal ühele oma mõttekaaslasemale Šveitsi, et lõuna-eesti rahvastik olevatki oma loomult hääkohtlane. „Resoneeriv vaim“ (s. o. ratsionalism) polevat veel rikkunud Viitina eestlaste usuvõimeid, kus herrnhuutlased olevat südameid ette valmistanud hää seerime vastuvõtmiseks (Eynard, II, lk. 316). Ärganud hingede keskel palvetades, põlvitades, oma eksimusi avalikult pihtides olevat patukahetsuse ja jumaliku helduse jutlustamine teinud meelega tegevust imetegusid. Ühes kirjas oma tütrele, pr. v. Berckheimile, hüüab maapaoline naisprohvet 1820. a.: „Õnnelik Viitina, kus võib nutta koos uskliku rahvaga ja võidujulgelt kallistada lootust, risti, mille juure meid juhatab patukahetsus“ (Eynard, II, lk. 337). Suure avitaja ligiolekust olevat tunnistanud ihulikegi hädade imelikud tervenemisjuhtumid.

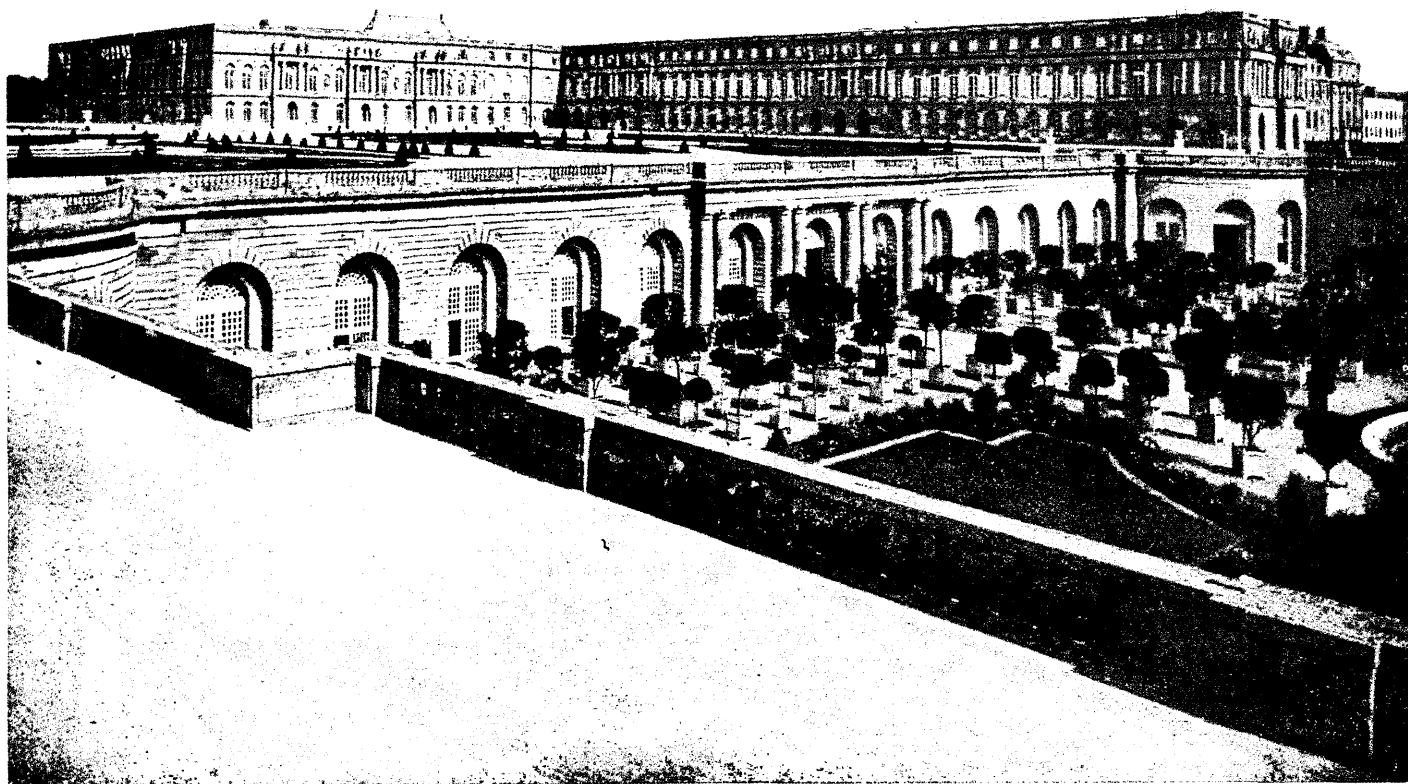
Teisalt kuuleme vastupidist. Rõuge imetegijanna tõelised ravimõjud pole olnud kuigi pöördelised. Kuuleme seda pastor Marburgi kirjadest kindralsuperintendent Sonntagile Riiga. Kuid vaest rahvast on eesti-läti piirilt küll kokku valgunud pr. Krüdeneri palvetundidele. Sääli ei ole ju ainult saanud härduspisaraid valada, vaid ka ausalt süüa ja juua. Mondäänses tuulearmukesest pöördunud jumalariigi jutlustajaks pole see harukordne baltlanna oma palet ja käsi sirutanud mitte ainult ülenspoole. Ta on oma maisi varasidki heldesti jaganud kuni Viitina mõisa laostamiseni. Mida ja kuidas ta 1824. a. vaikinud suu on lõuna-eesti murraks pajatanud, selle kohta puuduvad otsesed kirjapanekud. Nii Eynardi kui Marburgi tunnistustest peab järelutama, et Viitina mõisaproua herrnhuutlikku vagadusõhutusse segines kummatigi katoliku kallakuga tendents. Ühes imestlevas kirjas, mida tsiteeris Eynard, jutustatakse erilise inspiratsiooniga peetud palvetunnist Taevamineku päeval a. 1820, Viitina aiaterassil, kella üheteistkümneme ja kahe-teistkümneme vahel öösi: „Ta [vaim] näis lendavat läbi taevaste ja muutuvat päikesekiireks. Ta süüvis armastuse martüüriumi, manas esile taevaliku Jeruusalemma, kutsus Püha Neitsit ja kõiki pühi laskuma taevast, et nende ette tuua hingi, kelle südamesse ta võiks läigatada neid armuvooge, millest ta süda oli tulvil.“

Marburg mainib Sonntagile, et madaam Krüdener olevat tahtnud eesti keeles trükki anda mõningaid „maitsetuid septisusi“. Valvekorraline pastor ei saanud nende avaldamist soovitada ei sisuliselt ega keeliliselt (A. Buchholtz, *Frau von Krüdeners letzte Jahre, Rigascher Almanach* 1898, lk. 41). Kes teab, on sellest kahju. Proua Krüdener oli ju kahtlemata balti saksa haruldasemaid ülimumsinaisi ja tema pöördumiselset Valérie romaani (1803. a.) on prantsuse kirjandusajaloos kõrvutatud otse Chateaubriandi *Atala*'ga. G. Suits.

VERSAILLES

„Suurte Vete“ päeval — maailma-rahulepingu aastapäeval
Üldvaade linnulennult

VERSAILLES'I LOSS
Oranžerii, terrass ja edelatiib (ehitamist alati a. 1678)

Arhit. Jules Hardouin-Mansart (1646—1708)

Pargifassaadi ettenihutatud keskkorpuse ja külgteede suhe on oma plastilises ehitusmasside näilises liikuvuses vaatepunkti igal vahetusel ikka uus. Kuna pargifassaadi kujundus eemalt ja eriti pildistusil liiga lihtne paistab olevat, mõjub selle tõelisel vaatlemisel keskkorpuse ja teede suhte ikkautus seda valdavamalt. Pargifassaadi selline *effet d'optique* huvitas varakult prantsuse ehitusesteete — J. F. Blondel'i, Duchesne'i; ka dr. Burger'i *Handbuch der Kunstwissenschaft* juhib sellele tähelepanu. —

Pargifassaadi ehituskivi õrn-hall värv ühineb päikeseküllaseil suvepäevil leegitsev-kollaseks, evib vihma töotaval ilmal sügavsiniseid toone, paistab talvapäikese tuhmis säras rohekana, olles ikka saadetud kaugusse kaduvate pargikujunduste tooniküllusest. .

Unustamatuks jääb sügisõhtu, kui loojuv päike läitab punase tuleleegitsuse lossi akende paljudes sadades ning roheline muru smaragdina helgib ja kastanipuude massid valgendavate marmorkujude taga tumenevad, taeva refleksiid vaid veepindadel vaheldudes. .

Rudolf-Aleksander Lesta
Õigus- ja kunstiteadlane

Versailles ja Louvre

RIIGISUVERÄNITEEDI ILMESTUSVORMIST PRANTSUSMAAL

RIIGISUVERÄNITEEDI nähtavaksilmestusi täiusliku vormiväärtusega leidub terves kultuurmaailmas ainult kolm. Neist kolmest esimene, mis praegu varemeis, loodi antiikses maailmas: demokraatlik-vabariikliku Vana-Ateena Akropolis, soetatud Periklese ja tema hingelendu mõistvate kaastööliste püüetega.

Riigisuveräniteedi täiuslikest ilmestusvormest kaks nooremat löi prantsuse rahvuse geenius: Louvre ja Versailles.

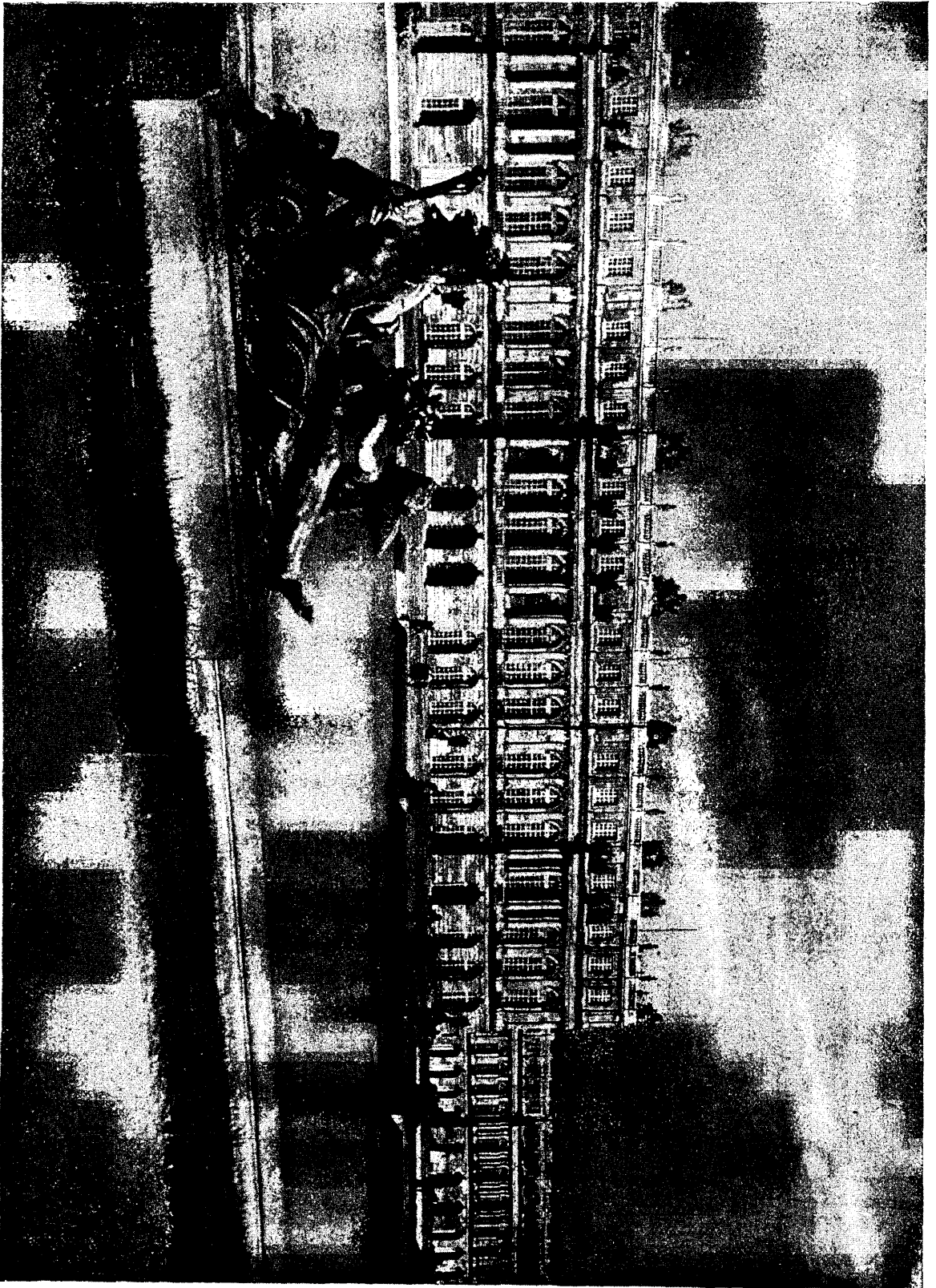
Neist kolmest igähe ees tundus ja tundub kultuurinimesele, et ta viibib kõrgemat järku rahvuse maapäälse jumaluse ees. .

Pole imestada, et sisult ja vormilt kõrgeimate monumentaalkunstiteoste kolmiku loomingu toime tulid ainult prantslased ja vanad kreeklased.

Ainult hellenide ja prantslaste kultuuril oli ja on oma väärtuslikkuse sütitavuses peituvat võimet levida üle oma rahvuspiiride.

Prantslased osutuvad selleks ainsaks rahvaks, kelle ilusal ja rikkal isamaal õitsnud oli vana maailma hellenistlik linnakultuur, kes seda aastatuhande kestel katkestamatult edasi hellitas ning teise aastatuhande algveerandi lõpust päälse juba vanakreeklasi isegi ületava hingestusega. Lääne-Euroopa kultuuri esimene igavene kevad on

VERSAILLES

Lossi pääfassaadi, vastu Suurt Parki

prantslaste rahvusliku kunstiloomingu esimene igavese väärtusega õitseng: gooti stiili looming ja kiire õitsetus prantslaste esimese ja määratu levitusvõimega rahvusstiilina; mille ulatust isegi keskaegse Eestini tõendavad katedraalivaremed Tartu Toomemäel, kloostri varemed Pirital, Oleviste kirik Tallinnas... Kuid prantslased ületavad varsti isegi vanu kreeklasi filosoofilise mõtlemisvõime sütitavusega, mõtlemislüürika võrratusega ja kummagi hingestatud väljendusvormiga.

Euroopa-Ameerika õigusefilosoofia raudvarana püsib tänini maksvusel 16-nda sajandi prantslase Jean Bodin'i õpetus riigisuveräniteedist. Tänini ületamatuks jäänud

väidet kinnitavad nii Preisi kuningate Potsdam kui Vene keisrite Tsarskoje Seloo, Austria-Ungari keisrite Schönbrunn ja Saksamaa mitmed vähemadki versailles'id, nagu Würtzburgi oma. Versailles'i otsesel mõjustusel kujundati ka Tallinnas Kadriorg, park ja lossike. Kuid siin mitte riigiülemvõimu nähtavaksilmestuse otstarbeks; vaid suvilaks, kingiks ning erivaraks Vene keisri prouale Katarina I-le, keisrile enesele ainult ajutiseks suvipuhkepaigaks. (Kadrioru loss on nii Eesti — Väike Trianon...)

Prantsuse Revolutsioonist saadik ei tahaks küll demokraatlik Euroopa vaimustatud olla Versailles'ist. Demo-

VERSAILLES'I LOSSI PEEGELKLAASIDE GALERII

Arhit. Jules Hardouin-Mansart
Päidekoraator Charles Lebrun (1619—1690)

77 meetrit pikka ruumi valgustab 17 suurt akent, millistest avaneb võrratuim perspektiiv Suurele Kanaalile. Akende vastu — 17 peegelklaasiga kaunistatud kunstlikku akent, millest galerii nimetus. Louis XIV-nda stiilis sisearhitektuuri ja sisedekoraatsiooni tippsaavutus.

A. 1919, 28. juunil, toimus siin maailmarahulepingu allakirjutus

on ka riigisuveräniteedi kunstiline ilmetusvorm, mille järgmisel sajandil pääle Bodin'i õpetuse tekkimist kahe võrratu variatsioonina loonud prantsuse rahvuse geenius. Ainult Vana-Ateena Akropolis oli küllalt täiuslik võrdluseks Louvre'iga. Kultuurinimkonna võrratuks hari-saavutuseks osutub vaid Versailles.

*

Riigisuveräniteedi immobilplastilise nähtavaksilmestusena pidasid Galantse Euroopa kuningad ja keisrid Versailles'i nii täiuslikuks, et selle jäljendamist ja kopeerimist lugesid riiklikuks auvajaduseks. Seda

kraatiate poliitiliste õpetuste mõjustusel hinnatakse Versailles'i isevalitseja ning ta õueaadli eneserepresentatsiooniks, hinnatakse isegi feodaalse maailmakorra viimseks eneserepresentatsiooniks ületamatu uhkustusena enne langust. Versailles'i hinnatakse demokraatses maailmas mõnikord isegi Prantsusmaa vaesestajaks.

Hinnates Versailles'i isegi ainult poliitiliste doktriinide seisukohalt, satutakse hinnanguga rappa.

Roi-Soleil — Kuningas-Päike Louis XIV ja Versailles'i pääkujundaja — valitses küll Prantsusmaad oma kuulsa riigitarkuseformeli järele *L'État c'est Moi*. Kuid Prantsusmaa ajalugu ei jäta kahtlust, et Louis XIV

isevalitsejalik *Wille zur Macht* oli prantsuse rahvuse *Wille zur Macht*, tarvitades Eestis populaarset formelit Nietzsche üli-inimesefilosoofiast. Prantsuse rahvus- ja riigimajanduse seisukohalt osutub vaid põhjalikultekslikuks Versailles'i kujundust hinnata Prantsusmaa vaesestajaks. Versailles andis Prantsusmaale kuni praeguse maailmakriisini määratud sissetulekuid, kulutatud rahvuskapitali kõrge protsendina aastas. Sissetulekuid andsid — välisturistid; eriti just külastajad ja austajad — demokraatsest Ameerikast. Prantsusmaa vaid osutub praegu rikkaimaks riigiks maailmas. Millise õigustusega arvustatakse siis Versailles'i Prantsusmaa vaesestajaks?

Versailles'i kujunduse ajaloolisriiklik otstarve pole küll lahutatav tarberahulduse kunstilisest tulemusest. Ent välismaalased külastavad ja imetlevad parve-

loodi — täiendusvormiks Prantsusmaa Kuningas-Päikese isiklikule suurvõimele riigiülemvõimu esindada. Versailles loodi ühtlasi representatsiooni-lisavormiks Roi-Soleil'i pää- ning lihtministrite kui ka õueaadli isiklikule ja põlisele-traditsioonilisele esinduskultuurile. Just viimaste asjaolude pärast Versailles peaks tunduma kasvatajana nüüd ja edaspidi Euroopa igale rahvusdemokraatial: oma rahvuse riigisuveräniteeti tuleb nii kumardada, nagu seda kumardanud on ja kumardavad prantslased, oma isegi hiilgaval suursajandil Versailles'i kujundades ja hiljem korras hoides.

Enesestmõistetavaks peab prantslaste rahvusdemokraatia, et Prantsuse Vabariigi Presidendi valib Rahvuskogu mitte mujal kui Versailles'is.

Et nüüdisaegse Euroopa poliitiline maakaart kindlaks määratud on rahulepinguga Versailles'is, selles ei

LOUVRE

Vaade Tuileries' aiast

dena päevast päeva Versailles'i kogukunsteosena, mille võlu üha elab üle maitsemuutusi: austatakse seega ühtlasi nüüdisaegse Prantsusmaa riigisuveräniteeti tema nähtavaksilmestusena. Versailles'i monumentaalplastiline kogumulje ühes detailidega on võimsam ja kõrgemalseisev igast arvustusest iga meieaegse poliitilise õpetuse seisukohalt.

Versailles'i määratu populaarsus Louis XIV-nda ajast päälle ja eriti 18-nda sajandi kestel kui ka hiljem, see vaid hõlbustas küll tähtsal määral prantsuse muulegi kultuuriloomingule teed leida kultuurilaenu vajanud rahvaste hinge. Versailles hõlbustas prantsuse sõnalise kultuuri, inimestevahelise ja muu plastilise kultuuri levikut maailmas. Versailles osutub prantsuse rahvuskultuuri ekspansioonivõime ääretuse vastavaltmonumentaalseks sümbbooliks.

Arhitektoonseist ja aiakunstilisist ning skulptuurseist kunsteoseist lugematus külluses koosnev kogukunsteos määratu monumentaalplastilise üldmuljega, selline on Versailles. Selline kuju on antud Versailles'ina Prantsusmaa maapäälsele jumalusele, rahvuslikule riigisuveräniteedile.

Seda rohkemat imetlust väärrib meilt, et Versailles

või peituda eestlaste rahvusdemokraatial mingit poliitilist antipaatiat Prantsusmaa riigisuveräniteedi võrratu ilmestusvormi vastu. Mõne rahvuse poliitiline antipaati Versailles'i rahulepingu vastu ei tohi meid eksitada Versailles'i võõritihinnangule.

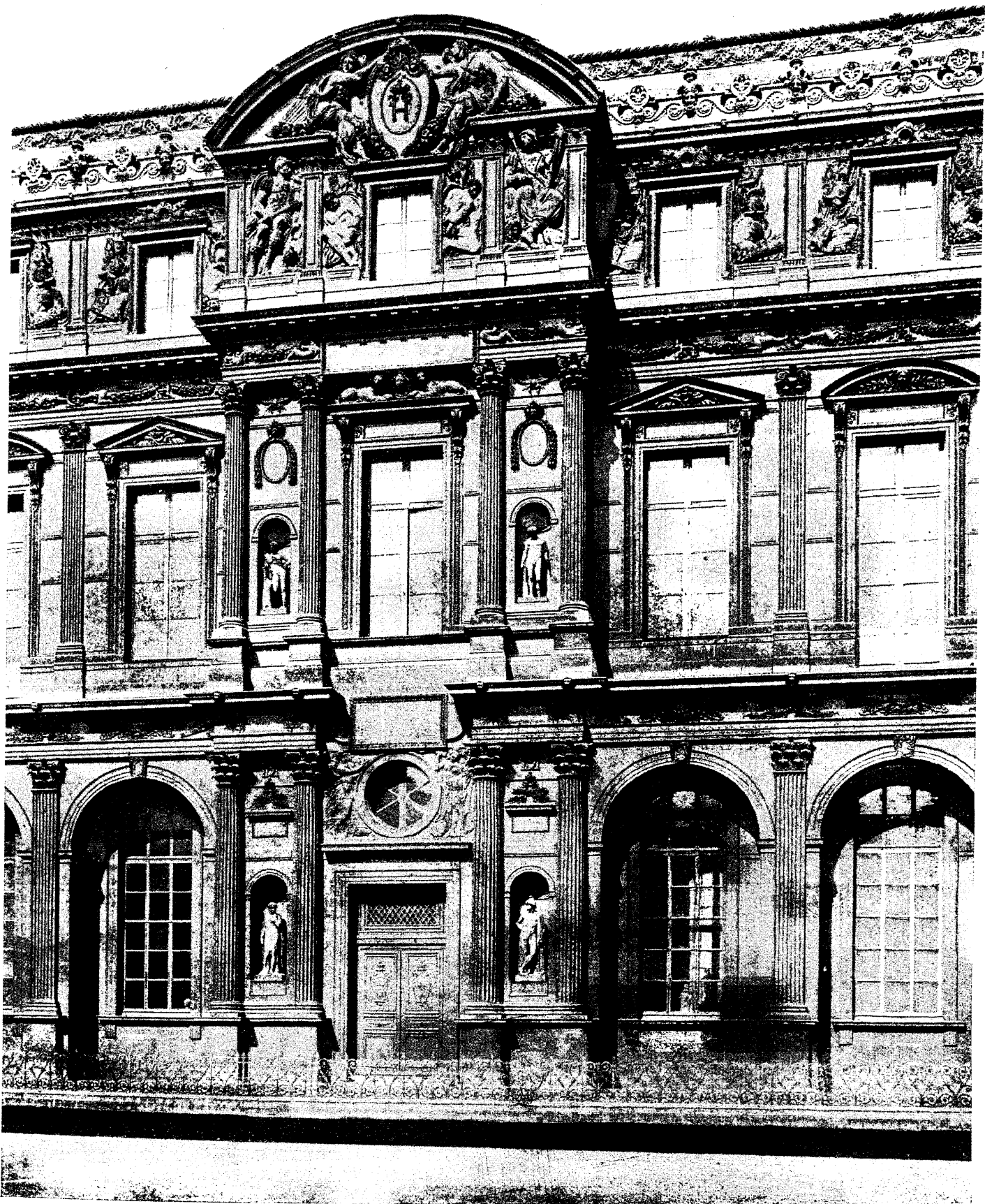
*

LOUVRE on Prantsusmaa riigisuveräniteedi teiseks rahvuslikuks ilmestusvormiks. Ta on seda Pariisi tervet linnaosa moodustava monumentaalplastilise hiiglarühmana. Osutub muljete muljena nii valdavaks, et sa tema ees enese tunnend viibivat Prantsuse maapäälse jumaluse ees...

See tõekspidamine võib esile kutsuda isegi vastuvaidlust. Louvre on ju populaarne rikkaima kunstimuseumina maailmas. Ka Versailles'i määratu populaarsus riigisuveräniteedi ilmestusvormina, ka see eksitab, ja juba 17-ndast sajandist päälle, Louvre'i hinnangut Prantsuse maapäälse jumaluse nähtavaksilmestusena. Liiti osutub sellisena Louvre liiga vaimuaristokraatseks.

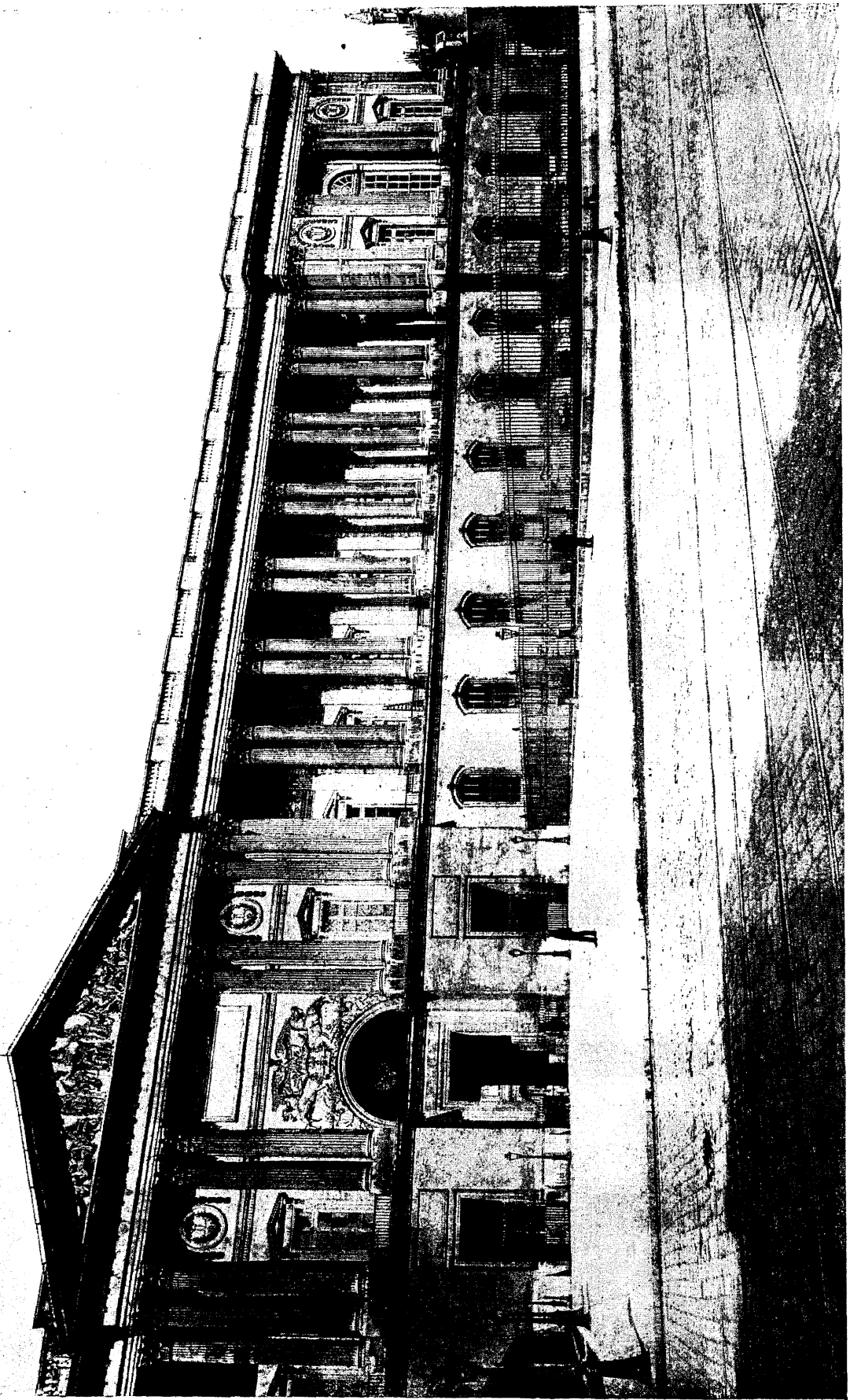
Mitme olulise ühistunnuse tõttu moodustavad Louvre ja Vana-Ateena Akropolis sama liigi riigisuveräniteedi ilmestusvormidest. Kumbki kujundati päälinnas eneses

VANA LOUVRE, SUUR 6U

Pierre Lescot fassaad

Arhit. Claude Perrault (1613—1688)

LOUVRE
Pääfassaad (1667—1674)

ja selle südames. Kumbki on linnaehituskunsti teos, linnaosa - ehitus - kunstiteosena. Kumbki väärib hinnangut rahvuskultuuri tippsaavutuse esindajana kultuurmaailma rahvuslike intelligentside igavese kaasrändurina. Kumbki ei eelda vaid riigipää elamist ja tegutsemist temas: ilma riigipää elamiseta ja tegutsemiseta temas tundus ja tundub kumbki rahvuse maapäalse jumaluse nähtavaks väljendusena.

*

Prantsusmaa riigisuveräniteedi immobiilplastiliseks ilmestusvormiks kujundama hakati Louvre'i ammu enne Versailles'i kujundust selleks.

Esmalt kujundati Louvre küll feodaalseks nelinurk-kindluseks, Pariisi kaitseks lääne-küljelt: Lembit Võidumehe kaasaegse, kuninga ja Pariisi sillutaja Philippe-Auguste'i valitsuse ajal (1180—1223). Ometi osutub Louvre juba tollest ajast päle prantsuse rahvuse ajaloo sepikojaks.

Suurendanud (1364—1380) selle kindluse, ehitanud sellesse lossi, määras Charles V Louvre'i oma teiseks residentsiks. Sellest ajast päle tuleb Louvre'i hinnata juba riigisuveräniteedi immobiilseks esindusvormiks.

Kuningas François I algatas ja Henri II teostas selle keskaegse kindluslossi lammutuse ning uueaegse palee asemele-ehituse; mida jätkasid Catherine de Medicis ja Henri IV. Nii tekkis praegune V a n a L o u v r e, tema *Grande Cour* ja Suur Galerii Seine'i kaldal.

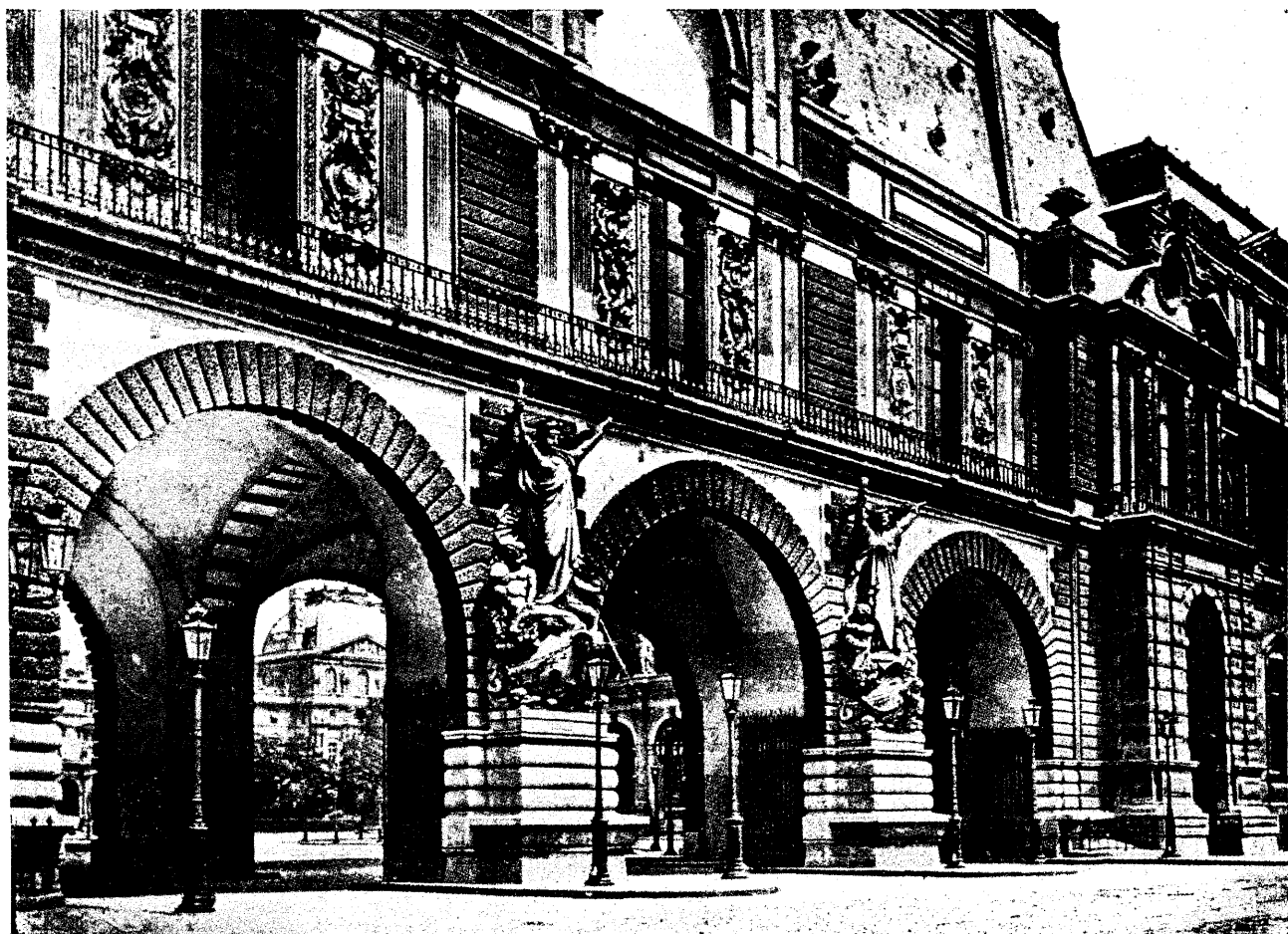
Määranud oma ametlikuks residentspaleeks Louvre'i, hoolitses Louis XIV, et residentsi pääfassaad oleks kivi-keelseks väljenduseks Kuningas-Päikese riigitarkuseformile *L'État c'est Moi*. Ka Louvre'i pääfassaadi kavan-

dite hankimise ajalugu tõendab Louis XIV-nda ja Colbert'i sellist teadlikku hoolitsust. Kutsuti kavandi loominguks Roomast Pariisi isegi toleaeagne maailmaautoreet-ehituskunstnik Bernini. Kuid jäeti temagi kavand kõrvale. Ja mitte ainult nüüdse esteetilise maailma ette-rahulduseks: mitte ainult Vana Louvre'i ja selle *Grande Cour*'i lammutuse ärahooldmiseks, millist lammutusvandaalsust nõudis Bernini. Louis XIV-nda ja Colbert'i vormitunne riiklikus mõtlemises hindas ihuarst-ehituskunstniku Claude Perrault kavandi olevat Bernini omast vastavamaks. Leiti Perrault kavand olevat selgekeelsem kiviülemlaul prantsuse riigisuveräniteedile...

Kiviülemlauluna prantsuse riigisuveräniteedile tundub ka nüüdisaegsele mõtlemisele Louvre'i pääfassaad. Sellisena tundub ka Louvre'i *Grande Cour* ja terve paleede ning nende õuede labürint pääkorpusest kuni paviljongideni *Flore* ja *Marsan*. Viimased on juba järelejäanud osad Tuileries-lossist, mis 1871. a. põletati kommunistide poolt ja siis lammutati. Louvre'i paleede labürinti ehitati järjest ühinemisele Tuileries-lossiga.

Teadlikkusega soetati suveräänset muljet nii Henri IV-nda kui Napoleonide ajal Louvre'i edasiehitusele Tuileries-lossi poole. Ilmselt püüdsid siin seda ka Napoleon III-nda aja arhitektid Visconti ja Lefuel.

Rööbiti eelöeldusele osutub Louvre prantsuse rahvuse ajaloo kuldsete lehekülgede suurraamatuks. Louvre'i välismüürid juba on seda. Nad ei ole mitte ainult prantsuse riikliku ehituskunsti ajaloo harisaavutuste vabaõhumuseumiks. Nad on ka prantsuse skulptuuri ajaloo hülgeteoste vabaõhumuseumiks. Louvre on prantsuse rahvushinge suveräänse loominguvoime võrratuks väljendusvormiks.

LOUVRE
Värvate-ehitus Seine'i kaldal

Arhit. Visconti ja Lefuel

Louvre sisendab Pariisi külastavate välismaalaste hinge aukartust Prantsuse riikluse ees. Küllap vist otse nii, nagu Periklese ajal Akropolis barbaaride hinge sisendas aukartust Vana-Ateena riikluse ja terve Hellase ees. Kuid Louvre ületab Akropolis perikleseaegsenagi. Louvre sisaldab oma välisarhitektuuri ja hari-väärtusliku välisplastika taga, oma saalides, prantsuse rahvusliku kunstiloomingu hülgeteoseid, mis — kõrvuti asetledes maailma esmajärguliste kunstirahvaste loomingu esmajärgu kunstiteostega — ei kahvatu väärtusesäralt.

Maailma väärtuslikuima kunstimuseumina on Louvre juba ainuüksi prantsuse suveräänse riikluse igaveseks olemisõigustuseks maailma juhtiva suurriigina.

*

Louvre on riigisuveräniteedi selgekeelse ilmestusvormi ühendus — iluakordina — riigi kultuursust esindava rahvusliku kunstimuseumiga. Sellise kahekülge olemismõtte pärast iseäranis tohiks Louvre hingelähedane olla just väikerahvusele, kelle majanduslik jõud piiratud riigisuveräniteedi puhtakujulise ilmestusvormi soetuseks monumentaalrhitektuursena. Eesti vabariiklikule rahvusdemokraatialle tohib Louvre tunduda hingelähedasemana Akropolist; olgugi viimase asukoht üllatavalt sarnane Tallinna Toompeale, mis Eesti riigiülemvõimu asu- ja tegevuspaigaks. Louvre'i kujunemine on kaasaegne Toompea arhitektoonika kujunemisele. Louvre'i mitmed üldrahvuslikud olemismõtted osutuvad hingelähedasteks väiksele kultuurrahvusele, kel suuri kultuuriloomingu-tahteid. Louvre'i pääkorpusse välisarhitektuur vaid tundub eriti hingelähedana nii väiksele rahvusdemokraatialle nagu eestlaste oma: ainuüksi Louvre'i pääfassaad osutub riigisuveräniteedi ilmestusvormina nii selgekeelseks ja muljevõimsaks, et inspireerib midagi sarnast soetada ihaldama isegi väikerahvust eestlaste pisiarvuga...

Louvre'i tüüpi riigisuveräniteedi ilmestusvormi vajades ja soetades, ei tarvitaks mitte-rikas Eesti seda ehituskujundit lugematute õuedega ja õuefassaadidega; ega vajaks pääfassaadile lisaks suurt arvu teisi välisfassaade iga ilmakaare poole; nagu neid olemas Louvre'il igauks viimisteldud kalliks kunstiteoseks.

*

Riigipää hoonena vajaks riigisuveräniteedi väljendusvorm Eestis ainult Louvre'i pääfassaadi muljevõimsust ja selget kivikeelt. Sest riigisuveräniteedi ilmestada suutev Riigipääpalee peaks Eestis olema võimalikult odav.

Seepärast just vajaks ta linna-ehituskunstilist tervikut moodustada vähemalt rahvuse ajaloo ja eriti rahvuse kunsti ajaloo esindusmuuseumiga. Sest nii eviks väikerahvuse väike Riigipääpalee — monumentaalsemat muljet. Ilma milleta ei saa väljendusvormi soetada rahvuse maapäälsele jumalusele...

Et tunduda riigisuveräniteedi selge ja valdava nähtavaksilmestusena, seks ei vajagi Louvre nagu ei vajanud Akropolis enesesse elama riigipääd ega ilmuma sinna riigiülemvõimu teostama. Ehituskunst on siin juba ise nii vägev ilmestama riigisuveräniteedi.

Riigisuveräniteedi immobiilplastilise ilmestusvormi selline omadus väärub demokraatses vabariigis erilise tähtsuse; isegi siis, kui sellises ehituses elakski riigipää ja teostaks riigiülemvõimu. Evib erilise tähtsuse vabariigi presidendi valimiste ajal: vana presidendi autoriteedi languse ajal ning uue presidendi autoriteedi kasvuse ootel. Neil vaheaegadel ei osutuks riigisuveräniteet väljendamatuks: oleks ilmestatud ja väljendatud ehituskunsti läbi...

Riigisuveräniteedi ilmestusvorm Louvre'i tüüpi ker-gib määratu kõrguseni aga siis, kui teda silmas pidada juhtmõtteid andva eeskujuna riigipääpalee kavatsemiseks Tallinna Toompea Lossiplatsile...

*

PRANTSUSE riigisuveräniteedi ehituskunstilise ilmestusvormi inspireerimisvõime pole ajalooliseks iganenud. Eestile igatahes mitte.

Versailles või Louvre? See küsimus osutub Eestile eluliseks ja aktuaalseks.

Riigisuveräniteedi ehituskunstilist väljendusvormi soetada pole Eestil võimalik mitte kuhugi mujale kui ainult Tallinna Toompeale. Toompea sallib ja nõuab vaid oma kujunduseks ainult historismi printsiipidel loovat ehituskunsti. Toompeal riigisuveräniteedile ehituskunstilist ilmestusvormi kujundada osutub võimalikuks ainult kinnipidamisega Lääne-Euroopa riikliku ehituskunsti suveräänsest traditsioonist. Viimane on sajandite kestel maksma pandud Versailles'i ja mitte vähem Louvre'i kujundamisel.

Versailles või Louvre? Peame inspireerijaks eelistama Louvre'i. Tähtsa põhjuse selliseks kostuseks selgitab ühe teise küsimuse kostus.

Miks pole Eestis päle Tallinna Toompea ütki paika riigisuveräniteedi ilmestusvormi kujunduseks? Seepärast, et Toompeale on, esiteks, juba ehitatud — Eesti parlamendihoone. Pole mõeldav uue parlamendihoone ehitamine, s. o. vastavamasegi teise paika. Isegi siis poleks see mitte-rikkale Eestile mõeldav, kui 130 miljonit senti maksnud pralamentihoone tunduks meile ebavastavastikuseeni. Mõeldav on ainult praeguse parlamendihoone ümbruse ja üldmulje suveräniseering.

Toompeal juba asetsev parlamendihoone on auto-noomne osa Eesti riigisuveräniteedi kinnisvaralisest ilmestusvormist. On seda — riigiõiguslikult — otseselt ja konkreetses mõttes. Ainult ei tundu Eesti parlamendihoone ees kellelegi, et ta viibiks Eesti iseseisva riigi maapäälse jumaluse ees... Ehituskunstiline võime seda väljendada, see puudub meie parlamendihoonel.

Teiseks õpetab ja julgustab Louvre'i kujunduse ajalugu, et Toompealossile sarnles kord ka — Louvre, riigisuveräniteedi võimsaim ja vaimuaristokraatseim ehituskunstiline ilmestusvorm. Toompealoss sarnleb Charles V-nda aja Louvre'ile: tänapäevane Louvre kujundati just Toompealossile väga sarnlevast ehituskujundist.

Kolmandaks, rahvust ja riiki representeerivat kunstimuseumit omamata on Toompea ajaloo kuriositeetide vabaõhumuseum, mis mõnitab ja laimab oma vormimõtetega sama iseseisvat Eestit, kelle parlamendihoone juba asetseb samas vabaõhumuseumis...

On selge, et selline vabaõhumuseum kuulub Toompeal likvideerimisele. Sest Eesti iseseisvust laimav vabaõhumuseum ja Eesti parlamendihoone, nende olemis- ja vormimõtted on lepitamatud. Üks neist peab Toompealt taganema. Taganeja võib olla ainult Eesti iseseisvust laimav vabaõhumuseum. Taganemine võib vaid sündida nii nagu Charles V-nda aja Louvre taganes tänapäevase Louvre'i eest. Isegi pole vaja nii põhjalikku taandust: pole vaja põhjalikku lammutust. Historismi printsiipidel loov riiklik ehituskunst suudab olla vägevam Bernini lammutusfantasiast.

Louvre inspireerib meid taga nõudma Eesti riigisuveräniteedi ilmestusvormi kujundust ainult Toompeale. Sest Louvre on sama tüüpi Akropolisega ja Akropoliselise ehituspind on üllatavalt sarnane Tallinna Toompeale.

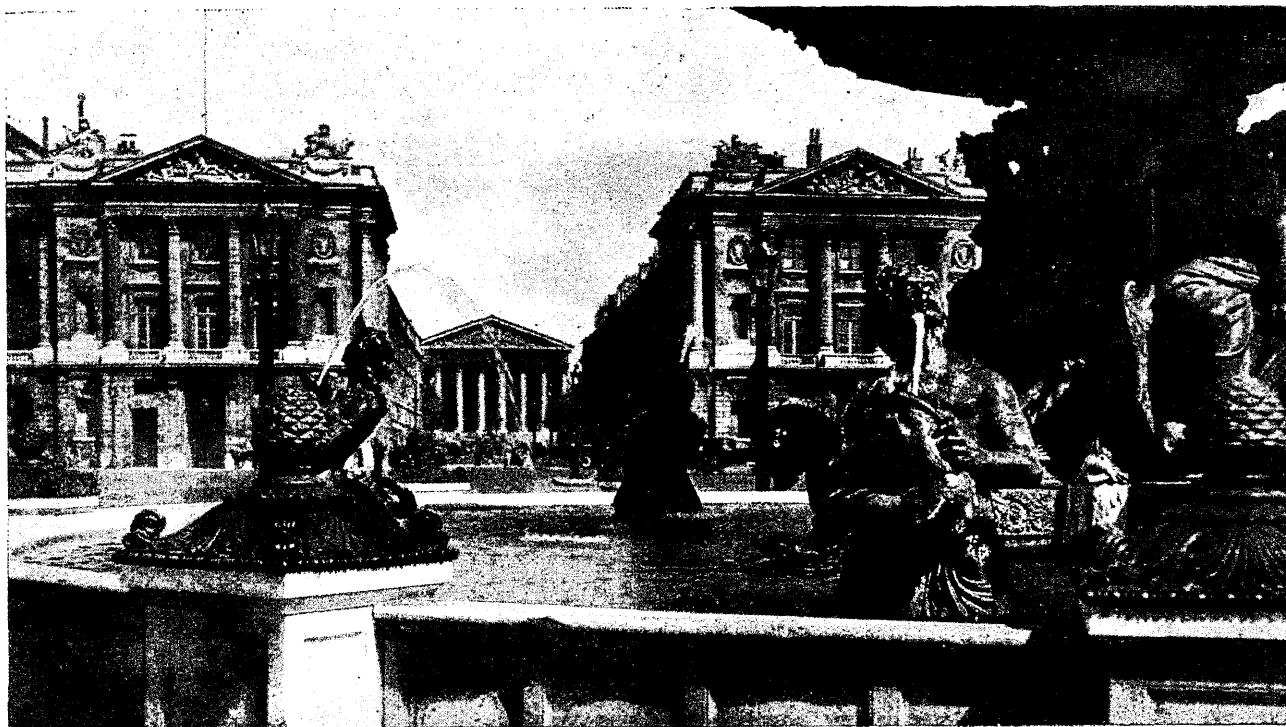
Toompea ehituspind ja senine Lossiplats, need võimaldavad Eestile üllatava hõlpsusega kujundada — omapärase Louvre'i. Louvre'i pääfassaadi mulje oleks Toompea Louvre'il nauditav just sellelt küljelt, mis Louvre'il haarab ümber Tuileries-aiad...

Toompeal osutub see ehituskunstiline ülesanne teostatavaks õnneliku juhuse tõttu: lõunapoolt ei palista Lossiplatsi õnneks ükski hoone, mis ei nõuaks lammutust oma võimatu väärtusetuse pärast; lammutadagi leidub siin ainult paar säarast hoonekest.

*

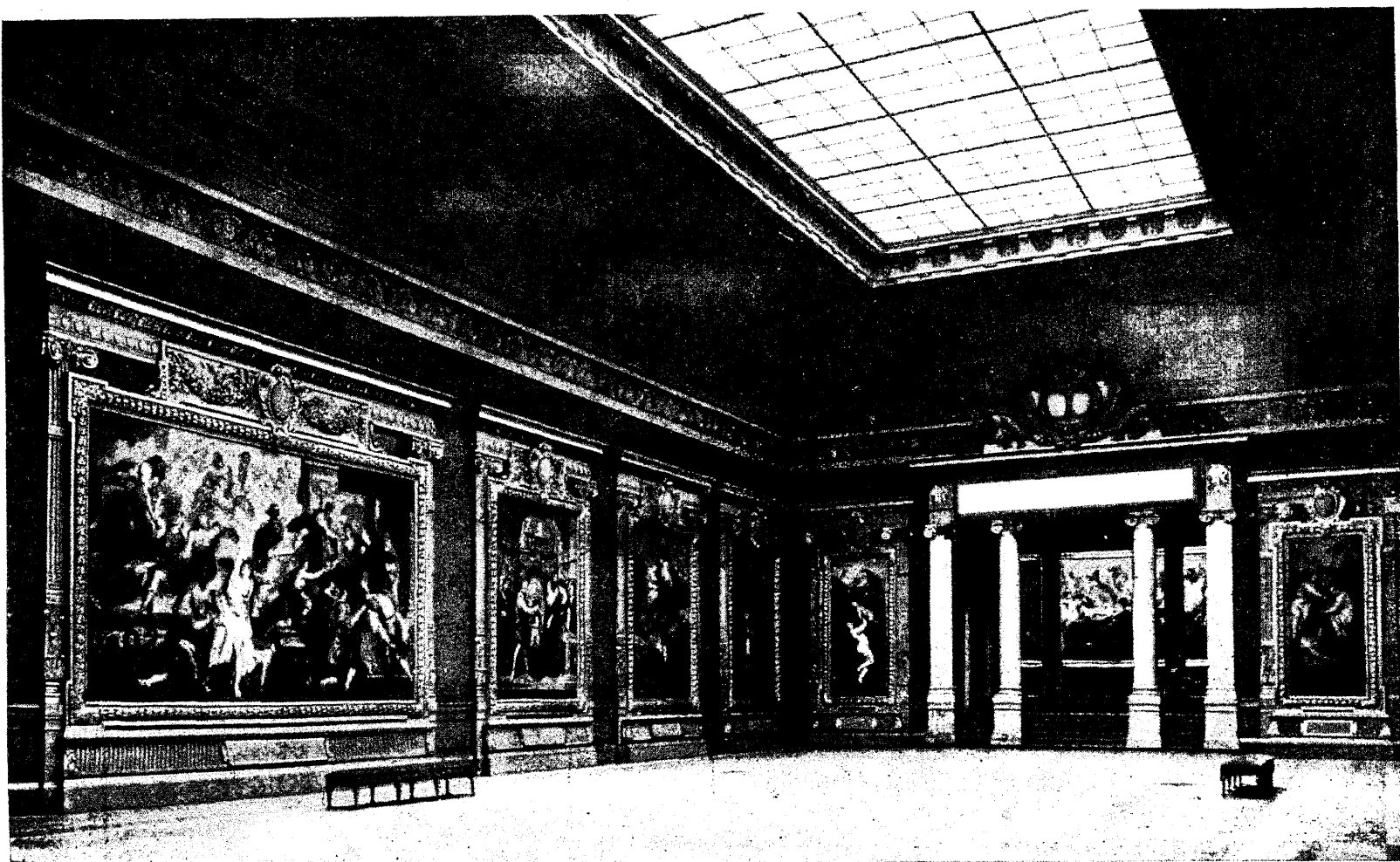
Louvre'i pääfassaadi suveräänse mulje koondus ja keskendus Lossiplatsile osutub seda hõlpsamaks, et juba meie parlamendihoone vajab Toompealossi idakorpussele pikendust: varustuseks suveräänse fassaadiga

ÜKSMEELE PLATS PARIISIS

Place de la Concorde

LOUVRE, RUBENSI SAAL (1900)

Arhit. Gaston Redon (1853—1921)

SAINTE GENEVIÈVE VALVAB UINUVAT PARIISI
Puviss de Chavannes'i seinamaaling Panthéon'is

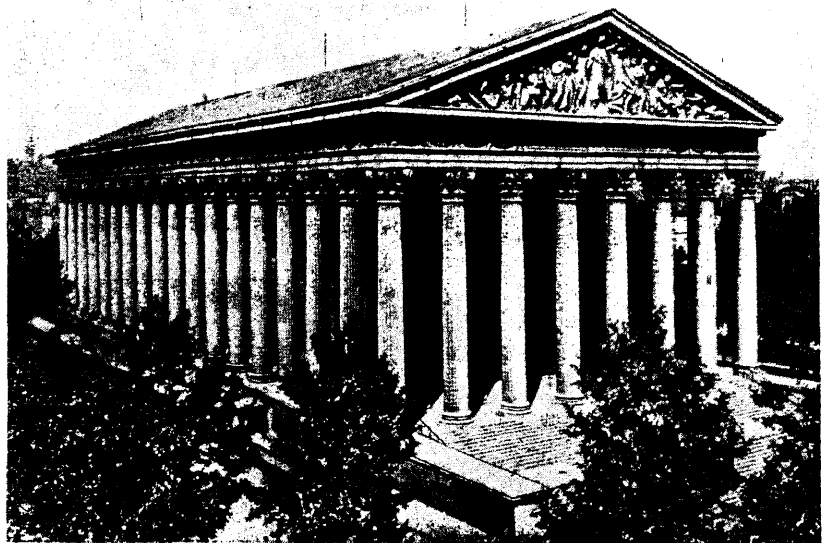
LA MADELEINE, KIRIK
PARIISIS

Arhit. Barthélemy Vignon (1762—1828).

Contant d' Ivry poolt a. 1764 alatud kiriku asemele Napoleon I-se soovil tema armee auks Kuulsuse Templiks ehitatud.

Kavandi looja ning ehitaja Vignon'i poolt kuningriigi restauratsiooni ajal ümber ehitatud kristlikuks kirikuks, apsise ja kolme madala kupli peitmisega endisesse antiikse templi välisarhitektuuri. Ümberehituse lõpule viinud arhit. Huvé.

Maailma suurim kirik antiikse templi peripteraalvormis.

platsi äärel. Toompealossi platsiäärse korpuse senine fassaad ongi vaid Louvre'i pääfassaadi järelaimdusekene.

Toompealossile suveräänse pääfassaadi soetus aga nõuab platsi vastasküljele samas stiilivarjundis pääfassaadi Riigipäpaleele.

Lossiplatsi seniste ehituste all olevaist külgedest järgijälv põhjakülj nõuab lammutust; ja nihutust põhjapoolle; ning juba Toompealossi pääfassaadi pikenduse pärast. Nõutud on platsi riiklikule tähtsusele ebavastavate eramajade kõrvaldust Lossiplatsi põhjaküljelt. Lossiplatsi põhjapoolle nihutatud põhjakülje palistuseks nõutakse rahvusliku kunsti representatsioonimuuseumi paleed.

Viimase ideaalkavandiks osutub prantsuse 18-nda sajandi ehituskunstniku Pierre Contant d'Ivry kavand: juhuslikult Pariisis teostamata jäänud hiilgekavand, mille väärtus on tunnustatud kogu maailma vastavate autoriteetide poolt.

Nii omandaks Tallinna Toompea — omapärase Louvre'i: kolmest ehituskorpusest ainult koosneva ehitustekompleksi, mis natuke sarnleks Louvre'ile Tuileriesiaa poolt... Contant d'Ivry kavandi kolm torni vaid ülendaks Toompea Louvre'i — algupäraseks...

Ainult vene katedraal vajab, pärast kuplite ja treppide lammutamist, korpuse peitmist antiiksesse peripteros-templisse. Ka siin on historismiprintsiipidel looval ehituskunstnikul inspireeruda maailma suurimast peripteros-templist, Pariisi *La Madeleine*'ist.

*

Suurväärtusega algupäraseks Louvre'iks kujundada Toompea Lossiplatsi, seda võimaldab inspireerumine Claude Perrault pääfassaadist ja — Pergamoni Zeusi-altari postamentidest. Viimaste kolonnaad oleks nõutud Toompeal tõsta Lossiplatsi avaruspostamentidelt — Claude Perrault kolonnaadi paarina — kahe vastamisipalee fassaadikujunduseks...

Igale eestlasele peaks Louvre tunduma igavese kaasarändurina.

*

Nii töötab Eestit veel kaua inspireerida Prantsusmaa riigisuveräniteedi ilmestusvormi võrratu kaksik ja eriti Louvre. Inspiratsiooni tulemused töötavad tekkida heledana.

Riiklikul monumentaalarhitektuuril on omapärasenarhivsvarjundilisena veel tulevikku isegi eestlaste pisi-rahvuse riigi päälinnas... Ent tulevikku Eesti päälinnas olla saab ainult historismi printsiipidel looval riiklikul monumentaalarhitektuuril. Viimase tegelased peavad õppima ja ümber õppima Prantsusmaal.

Ainult neil eeldusil võib Tallinna Toompead kujundada Eesti riigisuveräniteedi ilmestusvormiks monumentaalplastilisena. R. A. Lesta

PANTHÉON PARIISIS
Portik, külgvaade

Arhit. Soufflot (1709—1780)

Peeter Treiberg
Tartu Ülikooli professor

Universalismi idee prantsuse kultuuris

VIST ühegi Euroopa suure kultuurirahva vaimne pale ei osuta sääraseid sügavaid vastolusid ja kummalisi vastuoksusi kui prantslaste oma. Autoriteetide ees kohkumatu revolutsiooniline uuendamisind esineb Prantsusmaal kõrvuti mineviku päruse harda viljelemise ja konservatiivse traditsioonikultusega; ateistlikud laitsimitaotlused eksisteerivad kõrvuti katoliikliku müstika innuka harrastamisega; järjekindel poliitiline demokratism ei näi eriti häirivat reaktioonilisi monarhistlike püüdlusi; samuti on Prantsusmaa ühtaegu julgete kõrgeleennuliste sotsiaalsete utopiate häll ja realiteete kainesti arvestava opportunistliku tänapäevapoliitika kodumaa.

Hoolimata neist vastoludest tundub Prantsuse vaimne ja ühiskondlik kultuur imevärselt tervikulisena ja ühtlasena; kaugemast perspektiivist vaadelduna kaovad kõik vastuoksused mingis sisemises orgaanilises sünteesis. Ja siin pole midagi imestada: on ju see kultuur vanimaid Euroopas, kujunenud paljude sajandite jooksul pikaajalises arenguprotsessis, esindanud paremini kui ükski teine mandri Euroopa ühiskondlik-poliitilise ja vaimse arengu magistraalsuundi. Feodalism, absolutism, nüüdisaja demokraatlik rahvusriik poliitiliste eluvormide alal, klassitsism, romantism, realism, naturalism vaimse kultuuri alal saavutavad oma klassilise kuju kõigepäält Prantsusmaal, et siit levida üle terve Euroopa. Nii on prantsuse kultuur oma tekkimistingimustelt ja ilmetl kõige orgaanilisemaid, suurima seaduspärase arengu alusel kujunenud kultuure Euroopas. Prantslaste elukäsitlus, tema maailmavaade, teda ümbritsevad ühiskondlikud ja vaimsed eluvormid juurdunud tugevasti maa ja rahva minevikus, on selle arengu küpsed ja loomulikud tulemused.

Samuti ei ole ühelgi teisel Euroopa rahval säilinud nii suurel määral kui prantslastel antiikse, hellenistlik-rooma kultuuri õilsamaid traditsioone. Prantsuse rahvas mitte ainult ei asu romaniseerunud pinnal, vaid esindab mitmeid antiikseid ideid ja traditsioone hukkunud Kreeka ja Rooma rikkalikust pärusest. Eriti on stoikute poolt arendatud ja Rooma maailmariigis kujuka väljenduse leidnud universalismi idee viimaseil sajandil saanud prantsuse kultuuri üheks olulisimaks elemendiks.

18-nda sajandi prantsuse ratsionalistlik valgustusfilosoofia vaatles inimest kui olendit, kelle põhiloomus jääb igalpool ja alati samaks, kes evib kõikjal sama inimväärtust, samu õigusi elamiseks ja õnneks. Optimistlik vaade inimeseloomule, kui kõige häa ja õilsa allikale, andis säärasele maailmakäsitusele sügava kõlbilise jõu ja paatose. See filosoofia kujunes loomuliku reaktioonina võrdsust ja vabadust eitava „ancien régime'i“ vastu; ta seisis mõlema jalaga tugevasti toetäe Lääne-Euroopa tõelikkuse pinnal, evides suure aktuaalse sisu ja sügava elulise mõtte. 18-nda sajandi universalistliku valgustusfilosoofia imeallikas sisaldas endas kõigi nende ideede eod, mille lipu all on liikunud Euroopa ühiskondlik mõte ja ühiskondlik elu kuni nüüdisajani.

Suure Prantsuse Revolutsiooni ajal muutus see valgustusajastu ideestik poliitiliseks aktsiooniks, mis pani hoogsamalt liikuma mitte ainult prantsuse rahva, vaid ka terve Euroopa. Äratades demokraatlikku õigus-teadvust ja liites senised poliitiliste õigusteta massid, kelle „alamamõistust“ oldi valitsevais ringes harjutud pidama puudulikuks ja piiratuks, üheks, võrdses asendis olevaks kodanike perekas, rajas Suur Revolutsioon nüüdisaja demokraatiseerunud ühiskonna ja andis jõulise tõuke moderni rahvustunde kujunemisele. Selle revolutsiooni tulemusena toimus Euroopa mandril sügav poliitiline ja sotsiaalne murrang, mis mõne aastakümne jooksul muutis terve Euroopa palge.

Revolutsioonisõdade ajastul võitsid prantslased oma ideedele isegi sääraseid rahvaid, kes relvastatud vastu astusid Prantsusmaa hegemooniataotlustele: „*La France fit mieux que de vaincre l'Europe, elle la convertit*“ (A. Sorel). Vabadusel ja juriidilisel võrdsusel baseeruv kodanlik ühiskond, mis Prantsusmaal tekkis Suure Revolutsiooni ajal, muutus ka teiste rahvaste ihaldusesemeks; mitmed generatsioonid elasid Suure Revolutsiooni mälestustest ja jälgisid ta eeskujusid ja kõik 19-nda sajandi revolutsioonid Euroopas olid ainult Suure Revolutsiooni erifaaside kordamised — uutest situatsioonest, kuid vanade probleemiseadlustega. „*Continuer l'oeuvre de la révolution*“ — see oli 19-nda sajandi demokraatlike rühmituste populaarsemaid hüüdsõnu. Seetõttu seisid Prantsusmaa poliitilised sündmused 19-ndal sajandil Euroopa huvide tulipunktis ja Pariisist lähtuvad sädemed tekitasid vapustusi terves Euroopas. Mitte asjata ei kurtunud Austria tagurlik kantsler Metternich: „Kui Prantsusmaal on nohu, siis Euroopa aevastab!“

Valgustusfilosoofiale iseloomulik universalism leidis prantsuse revolutsiooni ajastul ja sellele järgneval sajandil Euroopas omapärase ja tulemuskiilase rakenduse. 18-nda sajandi aatlejad olid kujutelnud inimkonna arengu tulemusena tekkivat „tsivilisatsiooni“ demokraatlikuna ja universaalsena: selle hüvedest pidid võrdsel alusel osa saama kõik ühiskondlikud klassid, kõik rahvad. Juba olemuselt pidi tsivilisatsioon olema mingi üldine nähtus ja evima teatava üldnimliku sisu. See idee süvenes veelgi Suure Revolutsiooni ajal, mil prantslasi valdas mingi „tsivilisatsiooni-entusiasm“. „Kui meie üritus õnnestub,“ jutlustas tol ajal André Chénier, „muudab terve Euroopa oma palge. Inimesed saavad tagasi oma õigused, rahvad oma suveräänse võimu. Teised rahvad, võib-olla õnnelikumad meist, saavutavad vaba ja õiglase põhikorra, ilma et neil tarvitseks läbida sääraseid segadusi, kui meie oleme läbinud. Ja siis hakatakse Prantsusmaa nime õnnistama maa pääl.“

Inimeste ja kodanike õiguste deklaratsioonis välja kuulutatud vabaduse ja võrdsuse idee teostamine pidi saama prantsuse rahva eriliseks ajalooliseks missiooniks. Äsjasaavutatud vaba ühiskondliku korra arendamine, säilitamine ja levitamine kõigi rahvaste peres tundus olevat Prantsusmaa rahvuslik kohustus. Armastus isamaa vastu samastus armastusega riigi ja ühiskonna mõistuspärase korralduse vastu; isamaa ja ühiskonna huvid arvati olevat täielises kooskõlas ja häa patrioodi ülesandeks polnud mitte ainult kaitsta isamaad, vaid ka edendada õilsaid revolutsiooni ülesandeid, mis arvati kokku langevat inimkonna üldiste huvide ning sihtidega.

Koalitsioonisõdade ja Napoleon I ajastu karmis tõelikkuses kahvatasid ja tuhmsid nii mõnedki 1792. a. kõrglennukad hüüdsõnad. Kuid prantslasis ärganud demokraatlik rahvustunne nakatas teisigi rahvaid ja sai 19-ndal sajandil toimuva rahvaste ärkamise üheks ajendiks. Samal ajal elas prantslasis ka hiljemini edasi see rahvusliku kultuuri missiooni-idee, mis oli revolutsioonisõdades saanud oma esimesed veriristsed. 19-nda sajandi aatlejad, Guizot, Michelet jt., on seda ideed jõurikkalt edasi arendanud ja muutunud olusuhetele kohaldanud. Pikapäiale on see idee juurdunud üha sügavamale Prantsusmaa laiae rahvakihtide teadvusse. Prantsuse nationalism on seetõttu suutnud hoiduda kitsast eksklusiivsest šovinismist. Prantsuse rahvas on omandanud avara pilgu teiste rahvaste kultuurinõuete kohta ja on eriti osutanud sumpatiseerivat suhtumist iseseisvale kultuurielule ärkavaile väikerahvaile. Õigusega väidab E. Lavisse: „*La France et l'humanité ne sont pas deux mots qui s'opposent l'un à l'autre; ils sont conjoints et inséparables*“.

Peeter Treiberg

GRENELLE'I FONTAÄNI BARELJEEF PARIISIS

SÜGIS

Bouchardon (18-nes s.) Jäljend Tartu Prantsuse Teaduslik. Instituudis

Robert Birck

Kirjandusteadlane, Strassburgi ülikool

Prantsuse kirjanduse klassilisi põhijooni

ZÜRICHIS 1922 peetud loengul esines Paul Valéry austustäratava eurooplase hingelaadi piiritelugu. Ta peab eurooplasteks kõiki rahvaid, kes on olnud ajalooliselt mõjustatud Kreekast, Roomast ja ristiusust. See piiritelu, kuigi vahest kitsas eurooplaste kohta, on igatahes väga sobiv prantslase suhtes. Prantsuse vaimulaad on kujunenud kolme teguri — Kreeka, Rooma ja ristiusu mõjustusel, mis pääteguireina esinevad käesolevas prantsuse kirjanduse arengu ülevaates.

Prantslase suur huvi inimsuse vastu on kreeklastelt pärit iseloomustavamaid omadusi: tabada inimest oma üldsuses on prantsuse vaimu kirglik tahe. Seepärast ongi prantsuse kirjandus oluliselt klassiline, isegi ohjeidamatuim romantik osutub klassikuks oma huvis isiklikkuse vastu.

Inimlikkus väljendub poemis *Püha Aleksiususe elulugu*, — vanim kirjandusliku väärtusega säilinud toode, õrn, tõsine ja õilis legend 11-ndalt sajandilt. Pühas Aleksiuses, kes

„eelistas Jumalat oma sugukonnast“

peegeldub 11-nda ja 12-nda sajandi vaim: see seitsmeteistkümmene-aastane noormees loobub kõigest, andudes täielikult Jumalale, ning elab tundmatuna, kerjates oma isamaja läve ees. 11-ndale sajandile oli see vahest poemi päähuvi. Meid köidab aga hoopis teine külg: leinalaulud, mida laulavad isa, ema ja nooremehe mõrvoja, kui nad ta imeteo tõttu pärast surma ära tunnevad. Ainult see osa luuletusest on püsiv inimlikkuse tõttu. On poeme rafineeritumaid ja osavamalt koostatuid, kuid vaevalt leidub võrdseid oma tagasihoidlikkus ja positiivses ilus. See meenutab Fra Angelico't.

Ent pääliskaudne oleks piiritella prantslast ainult kreeka, ladina ja ristiusu mõjustusega. Liitus veel teisi elemente, komplitseerides prantsuse vaimu äkiliste reaktsioonidega, mis väljendusid täis kummalisust. *Tristan ja Iseult*'i autor Bérout järgmiselt sajandilt, esimene kirjanik, kelle nimi on tuntud prantsuse kirjanduses, esitab ses poemis brutalse ja metsiku armuloo ilu. Siin avaldub vana Gallia kelti hing, millest võrsusidki Marie de France'i, esimese prantsuse naisluuletaja „faablid ja lessid“ (*Fables, Lais*). Ka inglane Thomas käsitleb *Tristan ja Iseult* teemi peene analüütikuna ja terava vaatlejana, tarvitades mõtterikast ja varieeritud keelt. Ta ohjeldab oma luuletajavõimeid selges ja puhtas ladina vormis. Thomas tundub absoluutselt mõtleava analüüsijana, kõrvuta-

tuna Bérout'iga, kes oli intuiitiivne ja kasutas haruldasi laiutusi.

Seda kahepaikset prantsuse hingelaadi kohtame kogu arengu kestel, mis oli igaveseks lõheks Rabelais ja Calvin'i, Bossuet ja Pascal'i, Racine'i ja Corneille'i ning Valéry ja Claudel'i vahel, kuigi neis leidub sarnasust.

Ühise aine käsitletu poolest, milleks oli inimese uurimine, olid nad kõik paratamatult moralistid. Analüüsides ja siis luues inimese, isikliku temperamendi kohaselt püüdsid nad mõjustada, elustada või jälle andusid vabatahtlikule analüüsamise ja loomise lõbule. Loomulikult oli see ennekõike kirjaniku enda avastamine. Michel de Montaigne, limusääni aadlimees 17-ndalt sajandilt, kes oli nauturlik vaatleja, ei võtnud midagi tõsiselt, isegi mitte ennast, tähendas üles läbielatud reaktsioonid kõrvu sündmuste ja põhjustega.

Rabelais seisab Montaigne'ile väga lähedal, täis tormilisi puhanguid, kõlavat häält, elavuse küllust ja sõnade ohrust.

Need mõlemad, Rabelais ja Montaigne, annaksid hästiliidetud kuhu prantsuse renessansist, kui poleks olnud kaasaegseid Agrippa d'Aubigné'd ja Calvin'it.

Lopsakas ja brutalses Agrippa d'Aubigné loomingus avaldub 16-nes sajand, mis on täis metsikuse ja roima ulumist. Ta traagilisi laule võib pidada avaraks müürmaalinguks, kus esineb ainult ööpimedus ja veri. Sama ilme, õõ ja veri, kajastub ka Calvin'i puhta mõistuse valdkonnas. Äge põlgus kõige vastu, et ainult säilitada teadlikku ja intellektuaalset mõtteavaldust (*réflexion*). Rabelais-Calvin on vana opositsioon gallia instinkti ja ladina vaimu vahel.

Kõige selgemini aga ilmestuvad mainitud tendentsid järgmisel sajandil. See oli metafüüsika eksimuse suurimaid sajandeid, kus inimene, samastades oma nõrka mõistust taavalisega, siirdus tegutsema puhta mõistuse jäistes kõrgustes.

Õnneks ei olnud karteelaste ahnete püüete kokkuvõtte suuremaid tagajärgi, sest prantsuse klassitsism oli purustatud sügavamini kui kaasaegses Descartes'is avarasse ja vankumatusse thomistlikku süsteemi, mille filosoofia on aluseks Bossuet ja Pascali loomingule.

17-nes sajand Prantsusmaal, mil kogu Euroopa elas üle kolmekümneaastase sõja koledusi, viis lõplikku sõltuvusse kreeka vaimu, ladina vormi ja ristiusu. Äärmuslik poliitilise mõjustuse ajajärk soodustas äkilise prantsuse tsivilisatsiooni tõusu.

Selle sajandi kirjanduslikus viljeluses esineb üks klassitsismi joontest: loobumine (*d'être une vertu de renoncement*). Klassitsistlik kirjanik loovutab vabaduse kindlate reeglite kasuks, mis on väljastpoolt üles seatud. Ta alistub vaimustusega neile karmidele seadustele, mis väljenduvad 17-ndal sajandil neljas ühtluses kindlate meetrika reeglitena.

Nii kujuneb siis 17-ndal sajandil täiuslik kunsti-ideaali tüüp, mis püsib elujõulisena veel tänapäevgi: kunstiteos peab olema loova instinkti ja määrava mõistuse avaldus.

Pascal leidis selle vaate väljendamise metafüüsikas. Mõistus valitseb kõikjal, see on mõistus suure algtähega. Intuitsioon on tajumise suursugusemaid teid, mille eeltingimuseks aga on läbitungiv ja rikkalik mõtlemine. Üle kantuna müstilisse valdkonda vastab intuitsioon otsesele Jumala nägemusele, mille saavutamine on dominikaansete reeglite järele absoluutselt võimatu ilma eelnevate vajalike intellektuaalsete harjutusteta. Mõistus on kogu 17-ndal sajandil kirjanduse keskpunktiks.

Mitte uhke karteestlaste mõistus, mis triumfeeris ainult järgmise sajandini, vaid enne augustiinlaste ja thomaistide *ratio* oli tähtsaks inimsuse mõtete avalduse baasiks, mis arenes täiuslikuks ainult üleloomuliku inspiratsiooni mõjustusel. Ja see mõistus alles määrab ajastu loomingu, kus valitseb Racine oma täiusliku lihtsuse ja võtete puudumisega. Ta loomingu võib pidada klassitsismi haripunktiks ja väljendust täiuslikuks. Oma tragöödiatsena loobub kõigest välistest intriigidest ja neis ei esine ka midagi juhuslikku. Kogu traagika asetseb ainult tegelaste hinges, nende kirgede ja kannatuste mängus. Kurbloolus kristalliseerub ka vahel värsides, mis on Puhast luule. Kõik see muutub aga silmapilgust, mil pääseb mõjule karteestlaste metafüüsika. 18-nes sajand on Descartes'i valituse all. Tasakaal mõistuse ja luulelise intuitsiooni vahel on purustatud. Inimlik mõistus, kuulutades ennast iseseisvaks, pühitseb nii omaenda kui ka luule hukku ühtaegu. Entsüklopedistide hulgas esines rohkesti häid luulekangelasi, nagu Diderot, kuid nad ei loonud ühtki kunstiteost.

Ainult muulane Rousseau oli võimas uuendama selleaegset luulet, ja seepärast, et tuli võõrsilt vabana kar-

teelaste mõjualusest vaimu ümberkujundamisest ja poeetilise loidusest. Ainult tema tööd on püsinud meil veel tänapäeval.

Kuna Genf seisis eemal klassilisest ristiusu, kreeka ja ladina sünteesist, jäi Rousseau'gi ankülootiliseks Calvin'i ajastus. Rousseau kujundab teise antiklassilise vaimu vormi, mis tungib tema enda kaudu Prantsusmaale. See on puhas tunnetus, mis purustab kõik vormid, olles amorfne oma põhiolemuses.

18-nes sajand tunnustab mõlemaid elemente: ühelt poolt mõistuse ainuvalitsust, teiselt — tundeid võõraste mõjustusel, nagu helveetslased, inglased ja hiljem sakslased.

Need tendentsid muutuvad teravaks alles järgmisel sajandil: keiserrigi lühikesele valeklassitsismi perioodile järgneb romantiline revolutsioon, kandes tugevat rousseauistlikku tendentsi. Romantism tootis eriti võimsate kandjate tõttu, kes olid ka selle liikumise juhid, nagu Chateaubriand, Hugo, moodse luuletehnika isa, ja Balzac.

Romantikuile seisid vastu parnaslased (Leconte de Lisle) ja realistid (Flaubert, Daudet ja Maupassant). — Naturalistidele, kelle meistriks oli Zola, järgnesid sümboolistid.

Selle mitmesuguste eri mõjustustega segatud suuna kõrval tekkis uus vool, mis lähtudes Stendhal'ist ja Baudelaire'ist lõppes kahekümneandal sajandil. Seni kaotsi läinud klassiline suund sai jälle ilmsiks.

Stendhal on klassik oma peaaegu liialdatud huvi kontsentratsiooniga inimlikkusesse. Nagu prantsuse klassikudki, on ta terav analüüsija. Ta mõtete selgus sai kahekümenda sajandi romanistidele, nagu Gide ja Proust, eeskujuks.

Prantsuse klassitsism leidis teisel vallutamisel kehastuse Baudelaire'is, kelle napp, aga siiski otsatu tuumakas toodang tuli kord-korralt üha enam käsitlusele kõigis üheksateistkümnenda sajandi vooludes.

Baudelaire'iga jõuame kahekümenda sajandi algusesse, kus ühinesid mõistus ja vaim, distsipliin ja vabadus. Selle sajandi algust iseloomustabki too kahekordne eesmärk: moodse klassitsismi loomine või vana klassitsismi uuendamine Stendhali ja Baudelaire'i näol.

Tehti katset uuendamiseks. Sümbolistlik luule, mis oli muhenenud mingiks vaevalt rütmiliseks proosaks, kinnistus ühelt poolt Claudel'i ja Peguy avarasse whitmanlikku stroofi, teisalt peaaegu racinelikult tihedasse Valéry värssi, kes oli Mallarmé õpilane, kuid klassik nii mõttelt kui värsilt.

Ka mõned teisedki tegid algust klassitsismi uuesti-maksmapanekuga: Gide piiritles klassitsismi moraalsete vooruste köitmikuga. Kogukas ja laialdane Marcel Proust'i viljelus jätkab Montagne'i, Saint-Simon'i ja Molière'i.

Sama žanri katsetamised jätkuvad vahetpidamata. Kirjanduses valitseb täielik korralageduse ajastu. Tähtsaim sellest järgust on Dada.

Pärast sõda püütakse leida, maksku mis maksab, jälle tasakaalu. Kunagi pole kõneldud nii palju klassitsismist kui aastate 1918 ja 1928 vahel. Isegi kubism õigustas klassitsismi. Ja tööpoolest, pole midagi ideaalsemat kui see puht-mõistuslik kunsti vorm?

Viimaseil aastail on märgata üha suurenevat vahemaad tõelisest klassitsismist, nagu seda esindavad Giraudoux, Morand, Max Jacob ja Cocteau. Suurim klassitsismi omadus neil puudub, ja see on — moraalsed probleemid. Nad viljelevad kunsti kunsti pärast, mis neid ühendab enam parnassi kunstnike realismiga. Tänapäeva kirjanikud (Arland) asetavad inimese huvi tulipunkti, ja see viib jällegi tagasi vanale prantsuse traditsioonile.

Kogu arengu kestel on olnud prantsuse kirjanduse ülesandeks esindada Euroopas traditsiooni. Tänapäeval Euroopas, kus kõik katsetamised on nurjunud ja ollakse tüdinenud ebaõnnestumisest ja asjatust vaevast, püsib vaid Prantsusmaa imesteldavalt tõelise kirjandusliku kestvusega, mis ulatub üle üheksa sajandi, käies käsikäes loomulikke õitsengu teid mööda veel palju vanemagi traditsiooniga, mis pärit ladinlasilt ja kreeklasilt. R. Birck

Tähtis Eesti Prantsusmaale lähendav raamat

WRANGELL'I „EESTI-PRANTSUSE SÕNARAAMAT“

Selle ilmumine neil päevil on otse sündmuseks Eesti lähendamise ja tutvustamise alal prantslasile ja tarvili-seks pandaaniks ehk paarikuks Villecourt'i *Prantsuse-Eesti sõnaraamatule*. Wrangell'i sõnaraamatu kaudu on nüüd prantslasile võimalus avatud otseseid, ilma mingi muu keele vahendita, õppida eesti keelt ja selle kaudu tutvuda eesti kirjanduse ja kultuuriga.

Kuid veel enam: see on sündmuseks eesti leksikograafia alal üldse: Wrangell'i *Eesti-prantsuse sõnaraamat* on esimene moodne eesti-võõrkeelne leksikon, ja et prantsuse keel on maailmakeel, mida oskavad paljud haritlased ja õpetlased kõigis maailmaosades, siis on selle sõnaraamatuga eesti keele õppimine teataval määral kättesaadavaks tehtud kogu maailmale.

Raamatu väärtust tõstab suuresti pikk 64-leheküljeline sissejuhatus, kus antakse ülevaade eesti grammatikast, käänmise ja pöörmise tabelid tüüpsõnade kujul, mille juure juhatatakse sõnastikus iga seletetava sõna juures oleva numbriga, nii et välismaalane võib kergesti kätte saada iga sõna õige muutmise. Selles mõttes on see sõnaraamat ka eestlasile kasulik sõna muutmisviisi järelevaatamisel.

Keeleliselt jälgib Wrangell'i sõnaraamat *õigekeelsuse sõnaraamatut*, kuid paralleelselt antakse ka keeleuenduslikud sõnad ja vormid, mis eraldi on ära märgitud.

J. S.

LOUIS DAVID: BONAPARTE ÜLETAMAS SAINT-BERNARD'I MÄEKURU
Versailles

Lucien Rudrauf

Prantsuse kunsti püügi

Tehnilistel põhjustel ilmub artikli esimene osa, kus kirjeldatakse vana-, kesk- ja sellele järgnevaid prantsuse kunsti hiielgeaegu, edaspidi.

Toim.

PRANTSUSE kunsti aupaiste on tänapäeval ülemaailmne, ja kõigist loorbereist, mida meie tuhandeaastane tsivilisatsioon võib nõuda, keelatakse talle kunstiloorbereid kahtlemata kõige vähem. Tõeline triumf oli hiljutine Londoni näitus, kus seitsme sajandi prantsuse maalikunst oli esindatud maailma imetlusele. Enam kui 800.000 vaatajat avaldas oma lugupidamist prantsuse kunsti hiielgusele. Mõni aasta varem oli itaalia kunstinäitus tõmmanud kokku rohkem kui 500.000 külast, ja see oli esmajärguline näitus. Millised põhjused on sel erakordsel edul, sel tõmbejõul, millele kogu maailm näib alistuvat ilma kadetuseta? Püüame selgitada seda järgnevas, kuigi paratamatult liig lühikeses esituses. Võime mõelda siin ainult selle kunstiarengu visandlikule ja üldjoonelisele ajaloolle, mis alates aastast 1000 pole kordagi lakanud elamast ja loomast uusi väärtusi olgu ehituskunsti, skulptuuri või maalikunsti alal, kõige sagedamini aga kõigil neil eri tehnika-aladel korraga. Kui meil õnnestuks anda mingi kujutus ta imesteldavast elujõust ja tõsta esile ta kõige rabavamad omadused, siis usuksime küllaldaselt

vastanuvat lugeja ootusele, kes ei küsi meilt enam kui kiiret sissejuhatust.

Prantsuse kunstil on hiilgav minevik, kuid sellest ei jatkuks ta praeguse võidukäigu seletuseks. Peaaegu ülemaailmselt tunnustatud ülemaailmsuse annab talle see omadus, et olles juba kaua valitsenud, ta jääb ka praeguse tunni isandaks. Ta sisendab tunde või peaaegu kindluse, et ka lähem tulevik kuulub temale. On küllalt välismaisigi ülistajaid selleks, et ka üks prantslane võiks lubada endale sellise kinnituse, langemata kahtluse alla, et teda pimestab liigne isamaalsus. Meeleldi avaldan oma lugupidamist teistele ja ma ei karda kasutada kõiki kriitiliste vaatekohtade teravusi ka oma rahvusgeeniuse kohta. Peaaegu kogu maailm on niisiis nõus tunnustama, et prantsuse kunstiline geenius on praegu oma täies tugevuses ja et ta jõud on uueaegne jõud. See on üks tähtsamaid põhjusi, miks ülemaailmne arvamine omistab Pariisi koolile sellise eesõigustatud seisukoha.

Mis meid siinkohal veel üllatab, on prantsuse kunstiliste püüdmuste harukordne pidevus, ta sajandite kestel lakkamata uuendatud taotluste püsiv õnnestumine. See nähtus on ainulaadne Euroopas. Me ei näe seda ei Itaalias, ei Hispaanias, Madalmail, Saksamaal ega Inglismaal. Õnnistatud maa, kus iluteoste õitseng pole katkestunud kordagi meie rahvasajaloo koidikust saadik. Sest ma ei kavatse kõnelda neist, iseendast tähelepandavaist

mälestusmärkidest, mida meie pinnale on jätnud eelajalugu ja rooma valdkond. Vaatleksin vaid seda, mida võime otseselt nimetada omaks, mis on tõeliselt meie kuju järele sündinud.

Kes on loonud prantsuse kunsti? Kas maapind, või on teinud seda rass? Usun, et olenemata rassivahedest on see olnud lihtsalt inimene, kes oli asetatud erakordselt soodsasse ümbrusse. Meie kunstnikud tulid kõigist Gallia nurkadest, vahel isegi väljastpoolt ta piire, kuid nende looming kannab prantsuse pitserit. See on kõik, mida ütleksin inimese ja ümbruse salapärasest koostööst. Meie kunsti teiseks iseloomujooneks on, et ta paremaid vilju võib viia välja, ilma et need kaotaksid oma väärtust. Neid võib nautida kõikjal. Nad on loodud kogu inimkonna rõõmuks.

Kuid nende sisimat mõtet tuleb otsida siiski Prantsusmaas endas, sest teatavad kunstiteosed on tihedalt seotud maapinnaga ega lase end välja juurida.

Prantsusmaa on õieti arhitektuuri maa. Ta pind on rikas mitmesuguste materjalide poolest, mis määritlevad ehitusteoste välise ilme ja vahel isegi struktuuri. Toulouse'is ja mõnedes põhjapoolseis piirkondades on tarvitusel telliskivi, kuid peaaegu kõikjal leidub parimate ehitusomadustega tahuvat kivi. Marmor mängib kõrvalisemat osa. Provansis on teda tarvitatud romaani ajajärgul, kasutades roomaegsete ehituste jäänuseid. Arhitektuuri võib uurida ainult ühenduses kasutatud materjalidega, mis enamasti on võetud samast maapinnast, kuhu peab püstitama ehituse. Siin ilmneb selgesti füüsilise ümbruse tähtis osa kunstiajaloo. Arheoloogilise turismi suurimaid veetlusi ongi näha näit. Auvergne'i või Poitou kirikuid ammendamata oma ainestikku sünnimaast, mis näib määritlevat nende ilme kuni proportsioonideni ja ilustusteni.

UUS AEG. Revolutsiooni verised pidustused tegid lõpu rahva poolt neetud kuningriikluse galantseile pidudele. „Hoovkondlikku kunsti“ ei peetud enam vaba rahva vääriliseks. Veelkordselt eitab Prantsusmaa oma geeniusi lapsi ja tambib nad vihaga jalge alla. See sünnib nii täielikult, et kahe inim põlve jooksul on rahvas kaotanud igasuguse arusaamise meie esteetilise kultuuri ühest täiuslikumast saavutusest. Alles 19-nda sajandi teisel poolel ärkab selle kunsti mõistmine uuesti tänu vendade Goncourt'ide uurimisele ja mõnede poeetide üleskutsele.

Revolutsioon hävitas, kuid jatkas uut alust meie rahvakunsti ülesehitamist. Revolutsiooni ja keiserriigi ajal tekivad uued stiilid, mida võib pidada Louis XV-nda ajal alanud antiiksusehuvi loogiliseks tagajärjeks. Arhitektuuris ja dekoratiivseis kunstides direktooriumi ja keiserriigi stiilid ei moodusta murrangut eelkäänud kunstisuunaga, vaid jatkavad töösuse ja maitse traditsioone hoolimata sotsiaalseist muudatusist. Need läbi terve sajandi jatkunud traditsioonid kaovad alles pärast keiserriigi stiili. Arhitektuuris ja sisestuskunstis pole 19-ndal sajandil midagi asetada seniste kõrvale, mis võiks võistelda vana korra, revolutsiooni ja ampiiri stiilidega. See esitab tõelist langust ja me küsime koh-

kunult, millised põhjused võisid olla sel järsul muutusel. See on imelik, sest 19-nes sajand on maalikunstis ja skulptuuris üks täiuslikemaid. Langus tõmbab õigupoolest kaasa ainult need erialad, kus mõõduandvad on ronnem ühiskondlikud rünmad kui indiviidid. 19-nes sajand on aga võidutseva individualismi ajajärk, avaldub paremini maalikunstis, skulptuuris, poeesias ja muusikas kui arhitektuuris ja toreduskunstides. Aga on ka teisi põhjusi. 19-nes sajand on omandanud ajaloolise meele. Ta oskab hinnata möödunud ajajärgude saavutusi. Romantism on kiindunud kõigepealt keskaega ja pisut hiljem ka renessansi. Arhitektid hakkavad uurima minevikku. Nad muutuvad jälgendajaiks ja kopeerijaiks. Vanad vormid manatakse jälle esile, ehitatakse uus-gooti kirikuid, hiljem uusrenessansi losse. Mõõbli alal jälgendatakse gooti, Henri II, Louis XIII-nda ja hiljem ka 18-nda sajandi stiile. Ei puudu osavaid töölisi, vaid seltskonnas pole nõuet omaaja stiili järele. Üheks põhjuseks võib olla ka kunstnike ja publiku vaheline kokkulepe.

Kunstniku sotsiaalne seisukord on muutunud põhjalikult 18-nda sajandi lõpust alates. Vaadeldes Louis Davidi uusklassilist kunsti, mida ta on loonud revolutsiooni ajal, näeme selles jatkuvat neid antikiseerivaid suunitlusi, mida võisime tähele panna 1750-ndast aastast alates. Võib eitada väidet, nagu tähendaks jakobiinide ajajärk täielikku murrangut senises kunstis, kuid ei saa piirduda ainult selle välise näilikkusega. Uue ajajärgu ja äsjase mineviku vahel on siiski sügav kuristik. Louis David on kunstis esimene tõeliselt uueaja inimene. Ta ei oodanud 89-ndat aastat, et mureda 18-nda sajandi traditsioone. Ta ei teostanud seda murrangut ka ühel hooil, vaid jätkuvate vabastussammude kaudu. Teataval määral kannab teda ajaloo vool, aga sellegiparast on ta äärmiselt iseseisev. Oli tarvis tugevat temperamenti ja kindlat tahet, et läbi käia seda teed, mida ta läks. Argem unustagem, et ta oli Boucher õpilane ja õepoeg, et ta õppis kätte 18-nda sajandi hiilgava kunstioskuse. Ta pidi vabanema sellest esimesest õpetusest ja tööpoolest, ta meheea töis (näit. Sabiini naistes 1799) pole säilinud sellest enam midagi. Jah, David oli rahutu otsiskelija, oli iseseisev ja ühtlasi käskiv kuju. Vormilt on ta klassiline, sest uskus antiiksusse, temperamentilt aga juba romantik. Ta usub, et kunstnik on väga kõrge ülesande täitja, et ta peab õpetama inimesile moraalseid, ennekõike ühiskondlikke ja isamaalisi vourusi. Ta ei kavatse enam meeldida aristokraatide maitsele, mis nägi kunstis ainult lõbueset. Temaga lakkab maalikunst teenimast dekoratiivseid sihte. Ta kunst loobub värvide ja tantsleva kompositsiooni hurmadest. Ta lahkub buduaaridest, et minna rahva sekka ja kõnelda rangesti ja pateetiliselt. Pole enam karjaseid, nümfe ega amuure, vaid on sangarid, pole enam mandoliine, vaid on sõjakad fanfaarid. Lillede ja pitside ajastu järele tõi David rauaja.

Kõik on muutunud, isegi tehnika. David heidab kõrvale kogu virtuooslikkuse, mida oli õppinud oma onu töökojas. Selle asemel harrastab ta tahtlikult kuivemat tehnikat. Ta loobub kõigi eelkäänud maalikoolide (itaalia, madalma ja prantsuse) traditsioonidest, mil-

PIERRE PRUD'HON

KEVADE (Joon.)
Chantilly muuseum

lede viljakus polnud veel tühjaks ammendatud ja jatkus uuesti 19-ndal sajandil.

Nii on neoklassilise kooli põhjendaja ühtlasi uueaja põhjendaja maalikunstis. Tõsi on, et ta valitses teisi mingi akadeemilise sundusega, kuid tema õpilase Delecluse'i tunnistuse järele olevat ta jätnud palju vabadust ka individuaalseile püüdmusile, õhutades neid isegi oma ateljees. Ta ei piirdunud isegi antiikskulptuure jäljendava maalimisviisiga, mille täiuslikem saavutus on *Sabiini naised*. Ta on ühtlasi silmapaistvalt tõetruu portretist ja kujutas Napoleoni ülesandel ka kaasaegseid stsene.

Tema õpilase Gros eeldused on aga juba hoopis erinevad. Seilele on omane koloriiditunne ja võime näha liikumist, mis eemaldas teda David'i ideaalist. Ka tema pühendas end keisri kuulsusele, kujutades Napoleoni Jaffa katkuhaigete juures ja Eylau lahingus, kuid pääle Waterloo pöördub ta tagasi klassilise kooli põhimõtetele, eitades oma kõige isikupärasemaid omadusi austusest oma õpetaja vastu, kelle restoratsiooni valitsus oli ajanud maapakku.

Antiikkunst hingestas ka üht teist David'i kaasaeglast, Pierre Prud'hon'i. Kuid viimane pole revolutsionäär. Ta liitub kõrgrenessansi traditsiooniga ja tema õrnu nägemusi valitseb Correggio kunst. Teiselt poolt tõendab ta antiikvormide käsitus suurt austust Poussin'i vastu. Prud'hon'is on säilinud ühtlasi midagi ka 18-nda saj. naeratlevast graatsiast. Tema maalinguist ja joonistustist pole kõrvaldatud amuuride õrn mängimine. Vormid on paindlikud ja pehmed ja suiguvad correggiolikult sulavas hele-pimeduses. Ta looming moodustab imesteldava kontrasti davidliku idealismi tahtlikule kuivusele ja karmusele.

David'ist pääle on kogu uueaegne kunstiajalugu jatkuv kontrastide mäng. Seegi seik johtus tollest äärmisest individualismist, mis valitseb uueaegse kunsti tõelisest loojast Rousseau'ist saadik. Nagu nägime, oli see individualism kahjuks dekoratiivse kunsti õitsengule. Ühtlasi peame aga mõnna, et maalikunstile avaldas ta kõige viljakamat mõju. Ükski sajand pole olnud nii rikas erisuundade poolest kui 19-nes sajand eriti Prantsusmaal, kus ühiskondlik kord oli vallandanud vaimu alal terve rea võidukaid tunge. Bonaparte hiilgav elukäik äratas hulgaliselt poetide ja kunstnike auhannust. See vaimse energia tõuseng, mis peegeldub lugematuis teoseis, pakub uurijale võrratut vaatepilti. Iga generatsioon tahab näidata oma käsitlust. Iga kümne aasta tagant näeme sündivat uusi suundi, mis eitavad eelkäinuid ja võistlevad tihti teiste kaasaegsete suundadega. Kõikjal avaldub vastolu ja võitlus, tegevus ja vastutegevus. Sellest tulebki see harukordne tahtepinge, mida leiame uueaja loovate isikute enamiku juures.

Menu tingimused on põhjalikult muutunud võrreldes eelmise sajandiga, nad on muutunud palju raskemaks, mis on jällegi rousseauistlikust hingelaadist sündinud taltsutamatu individualismi tulemus. Kunstnik pole enam esteetilise naudingu valmistaja eesõigustatud seltskonnale. Ta pole enam teener, ta on isand. Ja üks olegi tal kõrgeim eesõigus, mis võib inimesele osaks saada, geeniusse eesõigus? Siitpääle on tema see, kes peab näitama teed, ja publiku osaks on järgneda. Laskumine publiku tasemele, tema maitse meelitamine oleks tähendanud oma jumaliku kutsumuse reetmist — sest suur osa selle aja kunstnike arvas evivat prohvetlikke võimeid. Suurimad neist nägid harulduses peaaegu kõik pühadust. Mõnede müstiline uhkustunne läks isegi nii kaugele, et ei tunnustatud enam mingisuguseid ühiseid mõõdupuid eneste ja massi vahel. Poeetid ja maalikunstnikud õhutasid vastastikku seda aristokraatset meelsust, mis oli demokraatliku ajavoolu loomulikuks tulemuseks. Selle tagajärjed on aga kergesti nähtavad. See pidi viima lõheni kangekaelse publiku ja igale mõõndumile põlglikult suhtuva kunstniku vahel. Selline mees kui Courbet näib tundvat ilmselt lõbu üldise arvamise narrimisest ja oma isiksuse rõhutamisest. Ometi olenes kunstnik, kui tal polnud kindlat varandust, majanduslikult sellest kodanlasest, keda ta näis põlgavat. Sellest

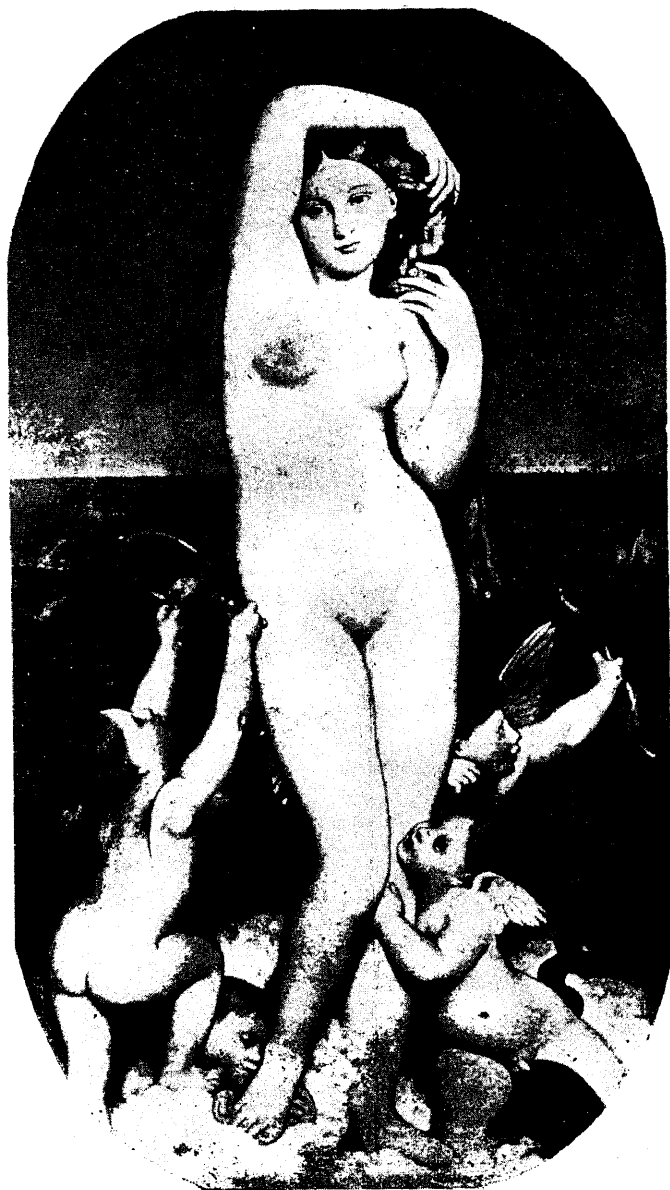

EUGÈNE DELACROIX

MEDEA
Louvre

siis ka need määratumad ainelised raskused, milledega pidi võitlema uueaegne kunstnik, alistudes neile imesteldava süüdidusega, mis sisendab meisse aukartust isegi siis, kui tauniksime nende äärmuseni viidud isemeelsust. Kuid mitte kõik pole niisama kõrgid, säilitades oma iseseisvust. Corot hääsüdamlikkus ja lihtsus moodustab väga meeldiva kontrasti Courbet lärmika eneserahuldusega. Delacroix liigub ülimusliku viisakusega seltskonnaringides, kus teda ei mõisteta, kust ta oskab aga saavutada kasu. Monet hoiab alal oma hingepuhtuse ja rõõmsuse selle raske võitluse kestel supressiooni eest, mida juhtis 30 aastat. Need olid kõik suured kunstnikud, kes lõpuks võitsid, kindlustades oma seisukoha vähemalt järeлмаailma silmis.

Nende looming üllatab meid. Nende eel oli käinud juba mitu kunstisajandit, mis näisid ütelnuvat kõik öeldava, nad tulid pärast kreeklasi, pärast keskaega ja itaalia renessansi, pärast hispaania, flaami, hollandi, saksa, inglise ja prantsuse 17-nda ja 18-nda sajandi maalikoolide õitsengut. Mis oli ütelda veel maalikunsti pärast Vincit, Raffaeli, Michelangelot, Tiziani, Veroneset, Correggiot, Velasquez'i, Murillot, Rubensit, Rembrandti, Dürerit, pärast Poussin'i, Watteau'd, Chardin'i ja Fragonard'i? Kas polnud järeלטulijad sunnitud piirduma ainult jäljendamise ja kordamisega? Oma tulises usus ei arvanud uueaegsed kunstnikud seda mitte. Nad kandsid endas uusi veendumusi. Kui nad ei toonud ka alati täiesti seninägematuid asju, siis nad vähemasti uuendasid kõik, löid uue käsitusviisi ja täitsid vahel hoopis uudse siisuga vanu traditsioone. Nad on toonud ka uusi tõdesid, mida nende kõige kuulsamadki eelkäijad võisid vaevalt aimata.

INGRES VEENUSE SÜNDIMINE MERIVAHUST

19-nda sajandi kunstilõikus on nii rikkalik, et meil pole võimalik teda siin osaliseltki haarata. Piirdugem ülevaatliku pilguga ta kiirgavale mitmekesisusele.

A. 1819 pani noor maalija Géricault (1791—1826) välja *Medusa parve*, mis sai uue ajajärgu tähiseks. See õudne stseen pani aluse pateetilisele kunstile, mis haarab vaatajat oma peaaegu krampliku dünaamilisuse ja äärmise realismiga. See pilt avaldas rabavat mõju noorele Delacroix'le (1799—1863), juhtides teda romantilisele loominguteele. Kunagi ei kao ta mälust see tugev mulje. Dante paadis a. 1822, *Don Juani* paadis 1840. aastast ja Jeesust Geneetsareti järvel kujutavas pildis kajastub veel järele see võimas vapustus, mida kunstnik sai nähes seda merehädaliste hirmsat stseeni. Géricault realism on samuti avaldanud temasse mõju, aga vahelduvamal kujul. Delacroix geenius on päämiselt dramaatiline ja ekspressiivne. Tõelisus on temale ainult vormide varaaht, sõnavara, millest ta koostab oma lüüri- lise luule. Ta laenab väljendusi ja võtteid ka mineviku kunstnikult Rubensilt, Veroneselt, Tizianilt, Rembrandtilt. Ta originaalsus on nii tugev, et ta võis kasu-

tada kõiki neid mineviku kogemusi, kaotamata midagi oma isiksusest.

Kõik hingestab teda: loodus, poeesia, muusika. Ta loeb Dantet, Byron'it, Goethet, Tassot, Ariostot, Scotti, Shakespeare'i, piiblit ja iga kiresäde süütab ta maalija- kujutluse. Kired, verised võitlused, kannatused, kogu traagiline elupool on see, mis ergutab ta maalikunstilist annet. Veri, iharus, surm, Medea kättemaks, iharad hambajäljed õrna naiskeha tukslevas lihas, sellised on ained, mida eelistas see pessimist, kes tundis elu näri- vat traagikat.

Hiilgusega katab aga neid veriseid draamasid tema värv, mis on ühtlasi toredusküllane ja väljendusrikas, ka- jastades ta maalimislaadi uhket hinge. Kuid ilma selle värvitagi on ta kompositsioonid harukordselt väljendus- võimsad. Ta joonte rütm tõlgib kunstikeele võitluse ja kire kramplikkuse. Vahel sarnleb ta elektrienergia jär- sule vallandumisele. Delacroix ei otsi täiuslikkust klas- silises mõttes, vaid taotleb võimalikult suurt intensiiv- sust.

Temale on maalikunst lüüriiline keel, mis peab või- maldama ühendusse astuda vaataja hingega, et sellele edasi anda omaenda meeleliigutusi. Pole olemas, ütleb ta, kunsti ilma poeetilise sihtaotluset. Ta unistab või- malusest anda joonte ja värvide kunstile sama võim hin- gede üle kui on muusikal, mis tema arvates on väljen- dusvõimsaim kõigist kunstidest. Delacroix pole ainult suur maalija, vaid ka oma sajandi suurimaid vaime. Tun- neme ta mõtteid ja ta geenius saladusi tema päivikust, mille uus trükk kolmes köites on praegu ilmumas, ja ta kirjadest ning kriitilistest kirjutustest. Ükski kunstnik pole avanud nii sügavaid vaateid loova isiksuse psühho- loogiasse.

Tema suur võistleja Ingres (1780—1867) päästab meid sellest valulisest maailmast, sellest kirklike tormi- puhangute kibedast ookeanist, et viia meid jalutama rahulisele kaldale, kus on tundmatu igasugune kannatus. Ta tuimendab meid, viies vaatlema puhtaid vorme, mis on vabastatud peaaegu täieliselt lihalisist sidemest. Ta

CHASSÉRIAU

ESTHER

kunstilaad johtub ta õpetaja David'i idealismist. Seejuures on ta aga täiesti omapärane. Ka temal oli suuri raskesti oma maksmapanekul kaasaeglaste silmis ja kui ta võitiski ametliku tunnustuse, siis sündis see ometi väga hilja ja alles siis, kui Akadeemia arvas vajavat teda, et tagasi tõrjuda romantilise liikumise tõusvat voolu. Ta taotleb Raffaeli taolist joonistuse täiust. Raffael oli ta jumal, Rubensit pidas ta aga samal ajal kunsti rikkujaks. Ta eitas anatoomia teaduslikku kontrollimist ja nõudis inimvormide otsest uurimist. Nii maaliski ta ainult tõelisuse ees otseste muljete mõju all. Ta eelistatuim ese on naise keha, teatav naistüüp, kelle vormid on täied ja kassiliselt nõtked. *Türgi saun* on ta esteetilise sensuaalsuse täiuslikem pilt. See sensuaalsus on kahtlemata naine ja lihalik, kuid väga puhas. Ta on peamiselt joonistaja. Peen arabesk, millesse ta suleb oma vormid, tundub absoluutse täiusena. Ta otseselt on segamatu, sest ta oli võib-olla veel vähem kui Delacroix võimeline tegema mingisuguseid mööndusi üldisele arvamisele või ainelisile huvidele.

Need mõlemad mehed moodustavad rabava kontrasti, mis on ühtlasi äärmiselt õpetlik. Nad polnud loodud teineteist mõistma. Ingres avaldas põlgust Delacroix kunsti kohta; Delacroix, kes oli õiglasem, omistas oma vastasele ainult puudulikku mõistust. Ometi leidis Ingres'il üks õpilane, kes läks hiljem üle ta vaenlaseks ja püüdis ühendada Ingres'i joonistust Delacroix värviga. See oli too hõrk Chassériau (1819—1856), kelle elu oli liig lühike suuremaiks saavutusiks, kelle *Estheris*, mis siin ära trükitud, on aga veetlevalt ühendatud Ingres'i joonistuslaad Delacroix romantismiga.

40-ndail aastail astub Gustave Courbet käre-rikkalt kunstilavale, tuues kaasa oma täielise realismi doktriini, mis astus vastu niihästi Ingres'i idealismile kui ka Delacroix romantismile. Ta eitab ägedasti vaba kujutluse õigusi, rõhutades aga samas toore otsesuse isikuse õigust. Ta teeb seda, mida näeb. Nägemine on kõigi asjade mõõt. Mingi lõige maastikulisest tõelisusest, jõuliselt edasiantud portree või vaikelu, selles on kogu kunst. See lihtsimeelne ja isegi paradoksaalne teooria võimaldas aga Courbet'l luua suurepäraseid meisterteoseid. Maalimisoskuse õppis ta kätte vanadelt meistritelt, ennekõike Rembrandt'ilt. Kuid ta tehnika vabanes kiiresti mineviku teenimisest ja saavutas isikupärase meisterluse, mis asetab Courbet tasavägisena kõigi aegade suurimate kunstnike kõrvale. Vaadates Courbet teost me ei väsi kunagi ja sooviksime näha kõiki. Ta täitis lahingukäraga 50-ndad ja 60-ndad aastad, tundes mingit lapselikku lõbu skandaalist, mida äratas.

Pärast 1860-ndat aastat tõusid uued skandaalid Edouard Manet esinemisega. Aga see oli peenetundelisem isik, kes jäi ustavaks iseendale, kuid põlgas skandaali. Ta oli iseseisev, kuid ei põlastanud üldsuse arvamist. Pariislasena ja seltskonnamehena kahetses ta seda kära, mida tehti ta nime ümber. Olles realist nagu Courbet'gi, võttis ta endale eeskujuks Velasquez'i ja Frans Hals'i. Tema tõelisuus pole nii rõhuv kui Courbet oma. Ta näis end tühjendanuvat ja taotles juba abstraktsemat nägemust. Sagedasti valis ta oma kujudele valgustuse, mis langes otse eest ja tasandas reljeefi. Nii ongi talle ette heidetud vormide lamedust. Ta tundis poolehoidu impressionistlikule liikumisele, ergutades seda ja luues ise kaasa. Impressionism, nagu saame näha, on samm edasi mateeriast vabanenud realismi teel. Aga enne kui tuleme selle nii kuulsale kooli juure, peame ütleva mõne sõna 19-nda sajandi maastikumaalingu ajaloost. Nagu kõik teised alad, nii uuenes 1830-da paiku ka maastikumaalimine. Hollandi ja inglise koolid avaldavad sel ajal teatavat mõju prantsuse maastikumaalijaile. Kuid viimased leidsid kiiresti uue stiili.

Neid kunstnikke liigitatakse harilikult n. n. Fontainebleau või Barbizon'i kooli nimetuse alla, maakoha järele, kus need maastikumaalijad, kes olid omavahel kõik sõbrad, armastasid üksteist kohata. Selles niinimetatud koolis säilitas iga isik oma originaalsuse. Corot (1796—1875), kes pidi kaua võitlema oma kaasaeglaste

EDOUARD MANET

VILEPUHUJA
Louvre

mõistmatuse vastu, on sellest rühmast võib-olla kõige tuntum tänapäeval. Ta looming on äärmiselt mitmekesine ja viib meid üllatuselt üllatusele. On maalinguid, mis on tehtud otseselt looduse järele ja näitavad äretu peent värvitunnet. Samas kohtame aga ka maastikke, mis jätkavad Claude Lorrain'i ja Watteau klassilist suunda ja kiirgavad pisut ebatõelist võlu. Ta nägemuses valitseb alati mingi peen valguseluule, mis ennustab juba impressionismi valgusekultust.

Paul Huet'd (1803—1869) on sagedasti peetud puhtromantiliseks maastikumaalijaks. Louvre'i muuseum on omandanud *Saint Cloud veepuutuse*, mille tume ja tormine ilme õigustab seda otsust.

Théodore Rousseau (1812—1867) annab loodusest läbitungivama pildi. Ta maalib sügavate metsade elu, pannes tähele mitte ainult puukoore ja okste ilmet, värisevate lehstike ja sambla pehmust, vaid tajudes ka taime elumahla voolu juurtest kuni kõige õrnemate kiududeni. Ühtlasi oskab ta avada lõpmatuid vaateid tasandikele, minnes märkamatu üle ühelt plaanilt teiselt, ilma kasutamata selle juures kullside süsteemi, mida hindasid nii väga endised maalikoolid ja Corot'gi.

Jules Dupré (1811—1889) maalib koitu, kesk-päeva ja videvikku mahedais maastikes, mis koosnevad metsatukast, mõnest õlghurtsikust ja veeloigust, kuhu taevast peegeldub. Daubigny (1817—1878) annab loodusest labasema ja proosalisema pildi, mis haarab aga just oma lihtsusega ja oraatorliku paisutuse puudumisega. Troyon (1813—1865) viib meid karjamaadele, õnes- teedele ja raiesmikele, kus tõsiselt astuvad lehmad või

CLAUDE MONET

ROUEN'I KATEDRAAL

rakmes härjad. Kõiki neid kunstnikke ühendab looduse vaatlus, luues nende ümber tasase rahu illusiooni. Kõik nad on hääd koloristid ja õhustikunähtuste osavad tähelepanijad.

Barbizoni rühmaga oli liitunud veel üks tähelepanudav maaliija, kelle ausameelne realism oma poeetilise sisustuse tõttu moodustab huvitava kontrasti Courbet omale. François Millet (1815—1875) on põllumehe töö ja elu maaliija ning poet. Ta talumehed ja naised näivad moodustavat terviku põlluga, mida nad harivad. Isegi põllutööriistad, mida nad kasutavad, näivad elunditena, mis pikendavad nende käsi. Nende elugi tundub vahel peaaegu ebateadlikuna, nagu neid ümbritseval taimeriigil, eriti siis kui neid rõhub väsimus ja kui uni heidab nad kuhilate varju puhkama. Nende kujud on võimsad ja lihtsed, neid võiks nimetada monumentaalseiks madala silmapiiri ees. Keegi pääle Hugo pole tundnud nii võimsalt külva või lõikaja liigutuste ülevust ja igavikku. Nagu poet, nii on ka tema välja tõstnud nende püsiva tähenduse aja ja ruumi siduvusest. Nagu Hugo, manab ka Millet prantsuse maastiku raamidesse piibliliku õhustiku.

Daumier (1808—1879), kuulus juulimonarhia karikaturist, mängib samuti tähtsat osa realismis liikumises. Pärast a. 1850 pühendub ta peaaegu täielikult maalikunstile. Ta realism on imeliselt fantastlik, kõige labasem tõelisus omandab unelma ilme pimeduse ja võimsalt lihtsustatud vormide tõttu. Daumier, keda kaua aega maalijana pole hinnatud, on saanud tänapäeval aukoha Courbet kaasaegses maalikoolis.

Kuid sellega olemegi jõudnud tolle hiilgava ajajärgu juure, mis algas meie rahvusliku hävingu järelepäeval ja on saanud kuulsaks impressionismi nime all. A. 1874 äratas ühe iseseisva kunstnikekoonduse erinäitus publikus ja arvustuses pahameele- ja pilketormi. Üks maaling, mille allkirjaks oli Monet ja päälkirjaks „Impressioon loojuvast päikesest“, andis nime sellele skandaalile, milles mõned ütlesid nägevat ainult naljatamist. See ühisesinemine oli väga julge ja kerge on imetella teda praegu, kus impressionism on saanud juba klassiliseks vooluks. Ta esmaesinemise puhul publik ei suutnud selles näha aga midagi pääle müstifikatsiooni.

See julge koondus on tuntud: Monet, Sisley, Pissaro, Renoir, Cézanne, Degas, kui nimetada ainult juhte. Alul naeruvääristatud ja võideldes kaua vanade harjumuste ning eelarvustega, on nad tänapäeval kroonitud uuendajate õilsa loorberipärgaga. Nad andsid uue aupaiste Pariisi hiilgavale kunstikroonile.

Claude Monet (1840—1926) on impressionistliku maastiku ja uue nägemislaadi ning tehnika tõeline looja. Londonis käies oli ta õppinud tundma Turner'i loomingut, mis avastas talle ta enda püüdmused. Turner on õigupoolest Claude Lorrain'i valgusmaalingu uueaegne ja minu arvates pisut kunstlik ja isemeelne tõlgitseja. Turner oli hädaohtlik eeskuju, kuid tuli kasuks Monet'le, kes säilitas tõetruu ja realistliku pilgu. Inglise maaliija mõju all ta pühendas end lõplikult valgusmaalingule, kuid omandas tehnika, mis erines inglase omast täielikult. Ta vaatleb päikesevalguse tõelist peegeldust õhustikus ja esemel ja annab edasi atmosfäärikiirguse liikuvaid varjundeid nende täies sädeluses, leiutades selleks uue meetlusuviisi, mida nimetatakse värvide jaotuseks. Ta kaotab vahetoonid, et asetada lõuendile ainult lihtsaid päikesespektrumi värve, mis teatavast kaugusest vaadatuina loovad kõige rikkalikumaid varjundeid, kahjustamata maalingu üldpildi selgust. Pole enam määrdunud värve ja pruune souste, kui kõnelda kunstiateljeede keeles. Valgusküllase õhu võimas ja värelev nägemus on loonud need maalingud ja kujutatavil esemel pole muud ülesannet kui vastu võtta valguse reflekse.

Impressionism on seega valgusnähtuste uurimise kaudu erisuunda juhitud realism. Ta on realism, mis on vabanenud peaaegu täieliselt kõigest materia raskusest ja vastupanust. Tõelisusest püütakse kinni ainult valguslik muljekangastus. Kuid selles valgusnägemuses pole midagi fantastlikku nagu Turner'il, ta on lihtse valgustõelisuse otsene, aga maaliline tõlgitus. Kujutatav ese ja isegi lokaalvärv on ainult kõrvalvahendid. Sama ese pakub kellajaast olenedes kõige erinevamaid vaatemänge. Monet on uurinud sama kujutusobjekti eri päe-

PAUL CÉZANNE

NATÜÜRMÖRT

vaegadel, saades niiviisi terve seeria pilte, kus võime imetella tema valgusetaju teravust. Nii on ta loonud heinakuhilate seeria ja Rouen'i katedraali seeria.

Sisley ja Pissaro ühinevad samuti selle reaalse ja jumaliku valgusreligiooniga. Nad on mõlemad kõrgeandelised maalijad ja näitavad, kui palju võimalusi jättis impressionistlik põhimõte isikulisile püüdmsile. Veel tugevamalt on rõhutatud isikupärasust Auguste Renoir'i (1841—1920) loomingus. Monet, Sisley ja Pissaro olid maalinud vaid maastikke. Renoir rakendab aga impressionistlikku tehnikat väga erinevate ainete maalimiseks. Inimkujul ja eriti alasti naisekehal on tähtis koht tema loomingus. Renoir maalikunstis sädeleb kõige puhtam ja selgem elurõõm. Ta on kõrgele arenenud kolorist, kes täiesti uues süsteemis saavutas meisterlikkuse, mis ei karda ühtki võrdlust. Julgesti võib ta seista Rubensi, Tiziani ja Rembrandti naabruses. Ta värvikäsitluse osavus ainult kasvab ühes ta vananemisega ja võlub üha enam vaataja kujutlust. Tal on oma erikoht impressionistlikus koonduses.

Edgar Degas (1834—1917) on võitnud kätte veelgi iseseisvama koha. Ingres'i looming määritles tema kunstnikutee. Ta omandas väga tugeva akadeemilise kunstnikuhariduse ja vabanes alles 40-ndais eluaastais koolisuruduse sidemeist, võimaldades sellega oma isikupärase ande õitsengu. Teda ei veetle puhas maastik. Ta on bulvaarielu, teatrisaalingute, tantsulavade ja rietuva naise intiimsuste vaatleja. Balletitantsijannad on hurmanud ennekõike ta silma, mis ihaldas liigutusi ja tõusvaise või langevaise perspektiividesse asetatud kehaseisanguid. Ta illustreeris oma piltide ainetikuga väga iseäraliselt ja pikantselt omaaja naturalistlikke romaane. Kuid ta on maalija selle sõna täies tähenduses, võimas joonistaja, kolorist ja valgusetundja ühel hooil. Impressionist on ta ses mõttes, et püüdis kinni kõige vahelduvamaid nähtusi, kõige põgusamaid liigutusi ja reflekse. Ta tehnika püsib kaua täpsena ja kindlana, kuid laieneb hiljem võiduka impressionismi mõju all. Üksildane inimene, keda teised vähe huvitasid ja kes lähenes neile ainult pilkega, oli Degas ise kõrges arvamis oma kunstist ja ongi jäänud üheks tähelepandavaimaks kujuks meie äsjases minevikus.

Kõige harukordsem kuju ja kahtlemata ka kõige tähtsam oma mõju tõttu tänapäeva kunstisse aga on Paul Cézanne (1839—1906), kes Huysmans'i sõnades järele „oma meeleheitliku pilguteravusega avastas uue kunsti alusmüürid“. Alguspäevade impressionistide seast sai tema kõige enam teotada. Mis oli tal aga ühist nende viimastega? Tõsi küll, ühine on neile vaba maalimistehnika, milles pääliskaudsed otsustajad nägid uue kunstivoolu olemuslikemat omadust. Monet suhtes aga on Cézanne tõeliselt selle telje vastastipp, mille ümber pöörleb maalikunstiline realism. Sel ajal kui Monet kiindub kõige pinnalisimasse tõelisuusnähtustesse, valgusmuljeisse, vallutab Cézanne ebateadlikult asjade püsiva struktuuri, nende geomeetrilise substraadi. Isegi värv näib kuuluvat kujutatavate asjade olemusse. Cézanne'i maalingud tõendavad inimese kõige kirglikumat kiindumust esemesse. Selles kiindumuses on midagi kramplikku ja ülepingutatut, mis on äärmise tundlikkuse ja haiglase nägemuse tunnus. Isesugused rikked Cézanne'i ruumitajus on muutnud väga iseäralisel viisil ta teoste perspektiivi ja on just selle tõttu uuendanud meie ruumitunnet, luues mingi põõritustunde, mis on täiesti uus saavutus.

Impressionistliku liikumise mõju oli väga laialdane ja viljakas. See harunes mitmesse suunda ja viljastab veel tänapäevalgi kunstiloomingut. Monet järele võimaldab impressionism suurel määral süstematiseerida kunstniku loomingutööd. Paul Signac, kes on veel praegugi iseseisvate kunstnikurühma esimees, arendas välja selle süstemaatilise menetlusviisi divisionismiks. Tema arvates kunstilooming on täiesti teadliku toiming, kus tundele jäägu võimalikult vähe ruumi. Maaliteose koostamisel juhtigu kunstnikku eksimatult ainult värvikooskõlade teaduslik tundmine. Monet vaba ja keerulise pintsli tõmbe asemel tarvitab Signac reeglipäras

EDGAR DEGAS

TANTSIJANNA

tõmmet, et vabaneda igasugusest spontaansusest. Päälegi on ta maastikud koostatud traditsioonilise kava järele, mis meenutab klassilist maastikku. Seda iseseisva kunstikoonduse juhti sidus lähedane sõprus Seurat'ga, kes oli samuti geomeetriast vaimustatud süstemaatiline ja teaduslik vaim. Ta väga omapärane looming püüab teisel teel rationaliseerida impressionismi saavutusi. Divisionistlikule värvianalüüsile liitub tema juures lihtsustatud pindade eelistamine, mis annab ta teoseile küllalt vastolulise ilme. Signac'i uusimpressionism on leidnud endale huvitavaid võistlejaid Cross'i, Luce'i ja belglase Rysselbergh'e'i loomingus, kõnelemata paljudest teistest, kes on määratud vaibuma unustusse.

Cézanne'i kunstisuund löi aga hoopis erineva süsteemi, mida tunneme kubismi nimetuse all, kuid see kuulub juba kaasaega ja me peame jätma ta välja juba selletagi liig pikast vaatlusest.

Mis puutub Degas'sse, siis oli ka temal järglasi. Mainime neist ainult kõige iselaadsemat ja ekstsentrilistemat, karikatuuri kalduvat Toulouse-Lautrec'i, kelle pisimgi pliiatsijoon ja pintsli tõmme on täis mõru sarkasmi selle kahtlase rahva kohta, kes täidab öise Montmartre'i lõbustuskohti. Pariisi rahvusvaheliste lõbustuste kõik inetused ja pahed on ta kinni naelutanud 1890 ja 1900 aastate vahel vähimagi haledus- ja kaastundeta. Harukordse dekoratiivse meelega on ta tabanud Moulin Rouge'i ekstsentriliste tantsijannade perversi elegantsi ja looderlikku puusahõõritust. Ta oli mõned aastad üks pariislikemaid plakaadimaalijaid tantsukabareede teenistuses. Ta väga isikupärane värv on vahel küll nüansseeritud, kuid enamasti sarnleb see paheliste lõbustupaikade karjuvale muusikale. Mõned arvustajad peavad teda kõrgemaks Degas'st. Originaalsuse poolest ta võib seda olla, kuid muidugi mitte oma kunsti sisenduliku jõu ja autoriteedi poolest.

PAUL GAUGUIN

TAHIITI NAISED

Impressionism on kahtlemata 19-nda sajandi tähtsaim kunstivõit, kuid ta ei mahuta endasse siiski kogu oma aja kunsti. Selle spetsialiseerunud realismi kõrval valitsesid teised realistlikud suunad, mis jätkasid Courbet ja Monet taotlusi ja on jätnud mõndagi järelepoole. Kuid päle nende jätkusid samal ajal ka hoopis erinevad püüded, näidates veelkordselt, kui palju kontraste võis mahutada endasse see hiilgav kunstisajand. Ka Ingres'il ja Delacroix'l oli järglasi, kes väärivad nende suurte eeskujude nime.

Puvis de Chavannes'i (1824—1898) dekoratiivne kunst tuleb Ingres'ist. Ta tuleb otseselt ja Chassériau kaudu, kelle seinamaalingud on kahtlemata juhtinud Puvis orientatsiooni. Need suured maalingud, milledega Puvis de Chavannes on ilustanud Amiens'i, Rouen'i ja Lyon'i muuseumi, Pariisi, Marseille'i ja Poitiers raekodasid, Bostoni raamatukogu ning Panthéoni ja Sorbonne'i Pariisis, on ülevad maalilised poeemid, kus selgeist ja tasakaalustatud vormidest hoovab puhast ja ülendavat idealismi. Neid lihtselt ja võimsalt liigendatud seinmaalinguid ei eruta ükski tundeägedus ja vaatajasse sisendavad nad kõrget selgusetunnet.

Odilon Redon (1840—1916) paiskab meid selle vastu fantastlikku segaduse maailma, kus valitseb mingi ebamäärane hirm. Oleme kaugel Monet päikesest, tundmatuis maakohtades, kus meid seiravad õudsed ööolendid, keda on sünnitanud tumedad kuristikud. Kunstnik ise on õigustanud oma ebatõeliste, aga poeetiliselt õigete vormide tarvitamist väitega, et väljendusvõimsuse huvides on lubatud tõelisuse moonutamine. Sama väidet rõhutas ka Eugène Delacroix, keda Redon imetles kui oma kõrget eeskujut. Redon'i palavikulised unelmad vastasid sümbolistliku kirjandusvoolu müstilisile taotlustele ja nii kindlustasidki talle täie tunnustuse selle voolu kirjanikud, kelle töid ta on illustreerinud iseäraliste, oma süngusega võluvate vasklõigetega. Must-valge tehnikas saavutas ta lõpuks täielise meisterlikkuse. Pärast a. 1900

ta nägemus muutub ja hakkab avalduma rõõmsates pastelli- ja akvarellitoone harrastavais piltides, mis kujutavad lillekimpe ja liblikaid. Kuid needki kujutusobjektid ei lahku fantastika maailmast, kuhu pääseb ainult läbi unelmate värava.

Teislaadset irrealismi esindab Eugène Carrière'i (1849—1906) võiks ütelda psüühiline maaling, mis juurdub siiski kindlalt tõelisuses. See kunstnik, keda praegune aeg ebaõiglaselt ei hinda, võidab kord tagasi eesõigustatud seisukoha oma originaalsuse ja suure oskuse tõttu. Enne kui hakkas avaldama oma isikupärast nägemislaadi, omandas ta kõrge meisterlikkuse inimkujude kujutamises ja valguse ning varjude kasutamises vormide täpsustamiseks ja kõige peenemate vormivarijundite edasiandmiseks. Vinci ja Rembrandt olid ta juhivad. Kuid ta tühjeneb inimvormi tähelepanematult lihalikust sisaldusest, et luua sellest nagu mingi sümboli, mis peegeldab elusügavusi. On tähendatud väga õieti, et ta inimkujud meenutavad pigemini spiritistlike materiasatsioonide. Kuigi vormid on kindlalt tähistatud, jäta- vad nad siiski mulje, nagu ei saaks neid puudutada. Nende elu on keskendatud võimsalt silmadesse ja nerratustesse. Ta päämiseks kujutusaineks on ta oma perekonnakeskus, kus valitseb sügav õrnus ja kus kõigi hinged näivad sulavat kokku üheks kollektiivseks organiks. Ta summutab kõik värvid, milleid peab kahtlemata petlikeks ehteiks, mingiks looriks, mis vajab hingede tõelist elu.

Kuna käesolev ülevaade ei kavatse olla täielik, jäävad käsitlemata siinkohal mitmed eklektilised isiksused, kes tihti on loonud hiilgavaid teoseid, nagu tuntud dekorator Albert Besnard, kes on praegu kõrgema kunstikooli juhataja Pariisis. Siinkohal ei saa me aga mööduda kahest suurest maalijast, kellede traagilised elusaatused olid mõni aeg ühendatud ja kes oma kunsti iseseisvuse eest maksid oma elukurblooluse kõrget hinda.

Paul Gauguin (1848—1903) järgnes alles hilja oma kunstnikukutsumusele, kuid asudes korra sellele teele, jätkas ta oma käiku nii fanaatiliselt, et ohverdas kunstile oma perekonna ja oma soodsas ühiskondliku seisukohagi. Alul valis ta oma juhiks Pissaro, kuid mitmesuguste teiste mõjude, eriti Puvis de Chavannes'i mõju tõttu loobus ta varsti impressionistide tehnikast ja nägemisviisist. Süntetismi hüüdsõna all hakkas ta taotlema vormide lihtsustust ja võimsate ning otseste värvide kooskõla. Ta pooldas Redon'i ja sümbolistide ideid. Pariisis ei suutnud ta aga anda veel täiesti isikupärast kuju. Vahekorra katkestamine kodanliku eluga oli kõigutanud ta hingelist ja füüsilist tasakaalu. Euroopa tsivilisatsioon nõudis energiapinget, mis ületas ta närvi jõu. Ta otsustas teostada Rousseau loodusse tagasimineku unelma ja asus elama Okeania saarestiku primitiivse rahva hulka. Ta peatus Tahiti saarel, kuid ei leidnud sääl ei sisemist rahu ega majanduslikku kindlustust. Kuid ta leidis sääl oma stiili, oma veidra geeniusse õige väljenduse. Eksootiline loodus, primitiivsed inimesed ja vaimude kartusel põhjenev maoride usk ümbritsesid ta teoseid iseäralise ja uhke iluga. Neid teoseid täidab tihti mingi metafüüsiline jubedus. Mõte takerdub neis mõnikord vaevalt taibatavasse sümbolseisse kavatsustesse. Kuid ühtlasi hakkas Gauguin mõistma ka ratsionaalse distsipliini hüvesid, milles Puvis de Chavannes'i kõrge eeskujut oli juba teed näidanud. Ta lõi selle järele teoseid, kus üllatava kindlusega on saavutatud klassiline lihtsus ja selgus. Järelemaailma imetus on kindlustatud sellisele maalinguile kui *Kaks püsti seisvat naist*, kellest üks hoiab käes puuviljavaagnat.

Gauguin'i elu Tahitiil vapustasid mitmed õnnetused ja katkestas enesetappekatse. Ta sõber van Gogh (1853—1890), kes oli veelgi tasakaalutum, lõpetas varsti vabatahtlikult oma elu. Vincent van Gogh on hollandi päritolu, kuid teda on loetud alati prantsuse kooli hulka, kuna väljaspool seda oleks võimatu mõista ta äärmiselt uuelaadset loomingut. Saabudes a. 1886 Pariisi ta liitus kohe väga iseäralisel viisil impressionistliku liikumisega, kuid rohkem kujundasid ta väljenduslaadi siiski teised

prantsuse meistrid, ennekõike Millet, Daumier ja Delacroix. Jaapanlased elustasid samuti ta värvinägemust. Siis asus ta Provence'i maakonda, et säälselt taevalt leida intensiteedilisa oma niigi võimalikkuse piirini paisutatud kolorismile. Võiksime ütelda teatava tingimustega, et Gauguin jatkas Ingres'i kunstijoot. Van Gogh selle vastu liitus Delacroix suunaga. Neis piltides, kus sulav materia keeb tundeäärmissis, väljendub ju õigupoolest ülepingutatud või, kui soovitakse, ülekuumutatud Delacroix, kes on jõudnud oma võimaluste piirini. Van Goghi mõningais maalinguis, mis ta lõi Saint Remy's või sel ajal kui ta oli suletud hullumajja, voogavad ja leegitsevad kõik vormid. Delacroix krampidesse kiskuv kunst tõmbleb siin langetõvelisis värinasis. Kas ei paku aga selline määratus normaalsele inimesele pahelist naudingut, kas ei riku ta tema hingelist tasakaalu? Ma ei usu seda. Van Goghi maastik, vaikelu või portree valmistab küll ülepingutatud rõõmu, kuid ta teosed ei välju siiski kunsti tõelisist tingimustest, vaid alistuvad kõik kooskõla ja rütmi ratsionaalsele seadusile. Seetõttu tasandab mõistuslik otsustus seda äärmist rõõmumuljet, hoides alal hingelise tasakaalu ja tervise.

Meelsasti kasutaksin seda võimalust, et peatuda lähemalt ka skulptuuri arengu juures, mis samuti läbistas sel ajajärgul huvitavaid arengujärke ja on olnud rikas meisterteoste poolest. Kuid olen juba küllaldaselt kasutanud lugeja häahtlikkust ja selle ajakirja külalislahkust, et mitte piirata selle päätüki ulatust. Mõni eriti kuulus nimi ja ainult üsna üldised tähelepanekud peaksid leidma siiski kohta selle lühikese ülevaate lõpus, mis tahis linnulennult haarata meie rahvusliku kunstiajaloo tähtsamaid nähteid.

David'i-aegse skulptuuri iseloomu võime kujutella väga kergesti: valitses antiikskulptuuri orjalik ja tihti ilmetu ning külm jäljendamine. Polnud ühtki David'i omadustega isikut, kes oleks suutnud mahutada sellesse kunstiiliki elujõudu ja värskest. Skulptor Rude (1784—1855), kes kuulub juba noorema põlve hulka, vabanes suure vaevaga sellest tardumusest. Tal õnnestus see siiski kangekaelse tahte ja põletava iseseisvusejantu tõttu. Oma lihtsast tõolisest isalt oli ta saanud vabariikliku isamaalise kasvatus. Seda rahvuslikku ja poliitilist meeisust on ta väljendanud oma kuulsaimas teoses, mis Tähe võiduväraval kujutab isamaa eest väljaastuvate revolutsionääride teeleminekut. Marseillaise'i hiiglakuju juhhib revolutsiooni vabatahtlikke sissetungivate vaenlaste vastu.

Barye (1796—1875), kes oli Delacroix kaasaegne, on kahtlemata tolle ajajärgu tähelepandavaim raidkunstnik. Ta võttis oma erialaks loomade uurimise ja saavutas võrratu meisterlikkuse nende liigutuste ja kehaseisangute kujutamises. Tema puhkavaid või saaki varitsevaid metsloomi täidab võimas elu. Jänest murdev jaaguar väljendab harukordse jõuga näljase looma aplust maitstva suutäie leidmisel.

Sajandi keskel astus Carpeaux (1827—1875) ot-

sustava sammu, mis vabastas meie skulptuurkunsti lõplikult koolitardumusest. Ta toetus 18-nda sajandi eeskujule ja hakkas plastilisi vorme kasutama dekoratiivse sihiga. Ta säilitas oma väga varjundirikkail kujudel käitsi-töötamise jäljed, teades väga hästi, millist rahulolematust võis äratada selline tehnika uudus.

Kolmas vabariik leidis oma apostli skulptor Dalou's (1838—1902), kes pühendas oma kunsti rahva ja töö ülistamisele. Ta demokraatlikud veendumused ei takistanud teda aga imetlemast Louis XIV-nda stiili, mille jälgi kannavad mitmed Dalou teosed. Tema ülevaim teos on Vabariigi võidukäigu allegooriline monument Pariisis Rahvaplatstil. Mehed ja naised kandes tööriistu saadavad lõvide taha rakendatud võiduvankrit, mille pääl seisab maakeral Vabariigi kuju. Dalou teosed mõjuvad ülevalt ja ühtlasi rahulikult, nad on võimsalt ja sisemiselt hingestatud.

See kunstnik aga, kes uuendas kogu skulptuurkunsti ja laiendas plastiliste vormide väljendusvõime kaugele üle seni tuntud piiride, oli impressionistide kaasaeglane Auguste Rodin (1840—1917). Nagu paljud geniaalsed kunstnikud kujunes temagi väga aeglaselt. Alles täies meheas avaldus ta suur omaparusus. Kuulus Pronksajastu nimeline mehefiguur, mille ta lõi 37 aastasena, tähistab ta anatoomiatundmise kõrgeimat astet, mis on nii täiuslik, et teda süüdistati gipsjäljendi võtmises elavalt kehalt. Alles pääle neljakümnendat eluaastat astus ta isikupärasele tõelisuse moondamise teele, et suurendada sel teel inimkeha dünaamilisi ja psüühhilisi väljendusvõimeid. Kõiksugused käigu, jooksu, põgenemise, kukkumise, vaibumise, nõrkemise, kagardumise, haaramise, külgeklammerdumise, rebimise ja sirutuse liigutused, kõik hingeseisukorrad lembeimast kõige määratsevamani on leidnud plastilise väljenduse tema sagedasti traagiliselt ja dantelikult vaatajat haaravas loomingus. Tema väga omapärane tehnika püüab väljuda Carpeaux eeskujul oma kunstiiligi piiridest, mida talle omal ajal heideti ägedalt ette. Ta pinnaväljatõötus ümbritseb kujusid mingi valgus-varju õhustikuga, mis annab teoseile maalikunsti väljendusvahendeist laenatud iseäralise sisendusliku jõu.

Hiljuti surnud Bourdelle, kes oli Rodini õpilane, on haruldane näide kunstnikust, kes geniaalse skulptori juures õppides arenes iseseisvaks andeks ilma murdmata oma õpetaja kuulsusekoorma all. Ta esimesed teosed kannavad küll Rodin'i pitserit, kuid ta ei viivitanud siiski kaua iseseisva tee otsimisega, mis viis teda lõpuks monumentaalsust taotlevale arhaiseerivale modernismile. Ootamatu haigus röövis meilt selle kunstniku täies elujõus.

Mis puutub aga elavasse, neisse, kes moodustavad praeguse ajajärgu hiilguse, siis võime neile avada esialgu ainult laialdase usaldusekreediidi tuleviku pääle. Nende tõttu on Pariis praegu nagu varemaltki ja võibolla veel enamgi see hõõguv kolle, kus seipsetakse elavat kunsti ja kuhu rahvad tulevad rahuldama oma õilsaid püüdmusi igavese ilu poole. Lucien Rudrauf.

BARYE

Jänest murdev jaaguar

Eestlasi Quartier Latin'is ja Montparnasse'il

PARIISI Eesti saatkonnas üteldi, et kunagi ei olevat nähtud nii palju stipendiaate ja edasiõppijaid eestlasi Pariisis, kui sel õppeaastal.

Ja tõesti, vähe oli tuntumaid kõrgemaid koole, kus üks või rohkem eestlast ei õppinud.

Kahtlemata on ka Pariisis palju neid õppeasutusi, millede töötamine kõige soodsam. Seda enam, et palju õppeasutusi on eriti asutatud või vähemalt kohastatud — aja ning õppekavade poolest — välismaalaste jaoks. Vahet sellega ongi seletatav asjaolu, et sel aastal *École libre des sciences politiques*'is õppis ligi pool tosinat eestlast. Näiteks diplomaatia osakonnas (*Séction diplomatique*), kus on varemaltki õppinud meie nooremaid diplomaate, õppisid *Päevalehe* toimetaja H. Tamm ja G. Meri Välisministeeriumist; *Séction économique et financière*'is E. Kana, J. Pullmann ja prl. Ratassep.

Neist Tamm, liikudes ning tutvudes kohapääl akuutsemate poliitiliste sündmustega — Pariis on teatavasti viimasel ajal jälle tähtsamaks poliitilise elu tsentriks tõusnud — varustas *Päevalehte* eriti sel alal huvitava teo asjalike kirjutustega.

Kõrgemat tehnilist haridust võimaldavad Pariisis samuti paljud välismaalaste sobivad kõrgemad koolid. Eestlastest oli R. Puksmann hiljuti paaris sarnases kõrgemas koolis diplomoid omandanud, kuna J. Lugas (lõpetanud Tartu Ülikooli matemaatika-loodusteaduskonnas) on lõpetamas oma õpinguid kõrgemas elektrotehnika koolis. Rockefelleri stipendiaat *mag. geogr.* E. Kant töötab pääle muu urbanismi küsimuse kallal, et kasutada säälse töö tulemusi vastavate nähete uurimiseks kodumaal.

Kujur A. Ipsberg täiendas end Sorbonne'is kunsti ajaloos, töötades pääle teiste õppejõudude ka prof. Schneideri juures.

Õigusteadlastest olid Pariisis end täiendamas kolm Tartu Ülikooli lõpetanut: adv. O. Leesment täiendas end prantsuse keeles, töötades ühtlasi Pariisi ülikoolis kaubandus- ning meriõiguse alal; *mag. jur. L. Leesment* õppis idamaa keelte instituudis hiina ja teisi hommikumaa keeli; *mag. jur. E. Ilus*, Tartu Ülikooli stipendiaadina töötas Pariisi ülikoolis, lõpetades oma uurimusi asiõiguse üle ja tutvudes prantsuse tsiviilprotsessiga.

Olgugi Pariis linn, kus välismaalane väga kiiresti koduneb ja ladina kvartaal — kindlasti rahvusvahelise Pariisi linnaosa — sest küljest veelgi kodusem, teatav tarvidus kodumaise järele tekib välismaalasel ikkagi.

Eestlaste tarvet kodumaalastega kokkupuutumiseks rahuldab suurel määral *Pariisi Eesti Selts*, kuid seltsi ebakõused ruumid Dumesnil'i kohvikus Boulevard Montparnasse'is ja ainult kord nädalas — laupäeva õhtuti — kooskäimise aeg mõjusid seltsi tegutsemisele kindlasti takistavalt.

Osalt just seetõttu ja ka muil põhjusil rue Monsieur le Prince'il, ladina kvartaalis, ses ainulaadses akadeemilises „linnas“, omapärasemas Pariisi osas, kus iga kivi seotud mõne mälestusega ning iga tänav — ajaloo lehekülj, — moodustus mingi Eesti klubi sarnane koondus, kuhu kuulusid suurem osa eelmainitud kõrgemais õppeasutuses töötavaist eestlastest.

Side oma vahel, ühised vaimlised ja osalt ka muud huvid, alatine ühendus ajakirjanduse kaudu kodumaaga, hoidsid koonduse registreerimatagi koos, olgugi et oli alul konkreetne kavatsus anda klubile seaduslik ühingu kuju.

Oma liikmete prantsuse kultuurist sügavamaks arusaamiseks ja Pariisiga kõigeülgsemaks tutvumiseks aitas koondus väga tunduvalt kaasa. Ja pääsi, ladina kvartaali südames, 320-frangilises *Hôtel de l'Univers*'i numbri toakeses oli väga sageli tunda tükikest Eestit, kodumaad, mida vist paljud alles välismaalt — ka Pariisi ladina

kvartaalist ja Montparnasse'ilt nähtuna — õieti ja küllaldaselt kõrgelt hindama õpivad.

Montparnasse ja ladina kvartaal on naaberlinnaosad. Nii ladina kvartaal kui Montparnasse — mõlemad omaette on Pariisi vaimlise elu keskused.

Ei saa nagu arugi — eriti õhtul jalutades, — kuidas ladina kvartaali tuiksoone Boulevard Saint-Michel'i lõppedes jõud Boulevard Montparnasse'ile. Kuid sinna jõudes märkad siiski, et ei ole enam ladina kvartaal: on teine „rahvas“, teislaadsed lokaalid, teislaadne tempo. Paistab ilmet midagi vahepäälset Montmartre'i ja ladina kvartaalist.

Ja siin, Montparnasse'il, tunned õieti, et Pariis on tõesti kunstirahva Mekka. Siin saad aru, miks meieigi kunstnikud püüavad teostada palverännakut siia. (Sel talvel olid siin Leps ja Loik). Paljuid eestlasi-kunstnikke on Pariis enda külge köitnud püsivamalt: ühed on siin endale leidnud pikemaajalise täiendamise koha, teised — isegi kestva töötamise asupaiga. Palju neid — eestlasi-kunstnikke — Pariisis ju ei ole, ja peaaegu kõiki neid võib kohata — ühte sagedamini, teist harvemini — Montparnasse'i lokaalides, päämiselt Dome'is, ses vist küll maailma tuntuimas kohvikus. Dome'is kohtate, näiteks, tingimata Ed. Viiralt'it, kel on Pariisi (!) kunstnike peres väga hää nimi. Sügissalongis esinemise puhul — Viiralt'ilt oli sääl kaks väljapanekut: Eestiski tuntud *Kabaree* ja omapärane puht-viiraltlik monotiüüpi — ilmus ajalehtedes Viiralti kohta väga kiitvaid kirjutusi; mõned arvustajad tunnistasid graafikute hulgas Viiralti isegi parimaks.

Vaatamata pisut katkendilisele ja hooti-töötamisviisile, ei või Viiralti produktiooni üle nuriseda. Ja võib-olla just nii töötades loob Viiralt oma „eht“ kunstniku töötoakeses rue de Maison-Dieu'l oma fantaasialt võr-ratud ja tehnilise väljatöötamise poolest imeväärsed teosed.

Pariisis oli kuulda, et Viiralt kavatses ligemal ajal korraldada kas Pariisis või Strassburgis oma tööde erinäituse.

Ise Hispaanias elades viibis oma tööde kaudu ka Adamson-Eric pisut aega Pariisis: temalt oli paar maalingut Sügissalongis.

1931. a. Sügissalongis olid Viiralt ja Adamson-Eric ainukesed väljapanekutega esinevad eestlased.

Teistest eestlastest-kunstnikest võis Montparnasse'il veel sageli kohata Grünberg'i ja Siira'ut. Viimasel oli tema ateljees Paris-Meudon'is mõnigi töö lõpetamisel.

Ka juba eelpool mainitud kujur Ipsberg ei tegelenud ainuüksi teoreetilise kunstiajalooaga. Päälejoulusel Rip-pumatute näitusel (*Salon d'indépendants*) oli ta oma teos-tega ainuke eestlane. Kui Ipsbergi litograafiat näitusel ainult mainiti, siis tema omapärane, kompositsioonilt ja vormilt julge skulptuur *Nu* äratas Pariisi kunstiajakirja-des tõsist tähelepanu.

Pariisi Eesti „klubi“ tundis oma liikme edu puhul tõsist rõõmu. Kuivõrd meie eesti kunstnikud rahul on Pariisis töötamistingimustega, eriti elamisvõimaluste poolest, on raske ütelda.

Arvata võib, et hiilgav ju majanduslik järg eestlas- telgi olla ei või, sest kunstiteoste turul on Pariisiski märke- gata tugevat, alatasa süvenevat „depressiooni“, mis puu- dutab pea kõiki kunstialasid ja kunstnikke.

Üldiselt paistis aga, et meie kunstnike olukord ei ole Pariisis ka praegugi halvem kui kodumaal. Ja kui mõned ehk vahete-vahel kaalusidki Eestisse tagasisõidu võima- lusi, siis vist suurem osa ei vaheta siiski nii kergesti Montparnasse'i vabat õhku, säälseid iseseisva-töötamise võimalusi, võrdlemisi solidaarset üksteisesse suhtumist meie kodumaise kunstnikkonna vastastikest isiklikest nä- gelemistest tüütuseni läbipõimunud elu vastu.

Dr. phil. Walther Freymann
Tartu Ülikooli õppejõud

Prantsuse filosoofia

PRANTSUSE filosoofia on suurt osa etendanud Euroopa vaimuelu arengus. Mitte ainult keskajal ei mõjutanud prantsuse filosoofid tolleaegset maailmavaadet ega annud talle uut suunda, vaid ka renessanssi, eriti aga uuel ajal. Siis tõi üks prantsuse mõtleja kogu Euroopa filosoofiasse pöörde, andes filosoofiale täiesti uue lähtekoha. Sellest lähtekohast peetakse veel tänapäev kinni ja selle väljatöötamisel ja arendamisel on ka Prantsusmaal pärastpoole palju kaasa töötatud. Ja viimasel ajal filosoofia tähtsaima osa, metafüüsika ärkamine on jälle sündinud suuremalt jaolt prantsuse filosoofia mõjul.

Keskaegse maailmavaate, n. n. skolastika väljatöötamisel aitasid kaasa prantsuse mõtlejad, kes õpetasid Auxerre'i, Reims'i, Pariisi ja Chartres'i koolides, kus prantsuse skolastikud pidasid ägedaid lahinguid. Eel-skolastika ratsionalismi, mida siis nimetati dialektikaks, lõi Berenger Tours'ist († 1088). Tema kaitsis teravalt mõistuse iseseisvust autoriteetide vastu, iseäranis kiriku vastu ja tunnistas ainult seda tõeks, mida mõistusega saab tunnetada. Peaaegu samal ajal 11-nda saj. teisel poolel kujunes välja tähtis vool, mis võitles antiikajast päritud realismi vastu ja õpetas nominalismi. See algupärane filosoofiline vool on pärastpoole uemal ajal tugevasti mõjutanud empirismi. Nominalismi põhjendajaks oli Roscelinus (sünd. Compiègne'is umbes a. 1050, surn. a. 1120). Tema vastastest leidub Prantsusmaal Guillaume Champeaux'ist, kes pooldas äärmist realismi. Järgmine suur prantsuse mõtleja Pierre Abélard (1079—1142) katsus nominalismi ja realismi ühendada.

Kui aga keskajal Aristoteelse tõed täies ulatuses tõlgete kaudu said tuttavaks, siis esimeses jõeses Pariisi teoloogid Guillaume Auxerre'ist, Philippe de Grève ja iseäranis Guillaume Auvergne'ist püüdsid uusi allikaid kasutada ja töid uusi mõtteid esile. Pariis oli pärast seda 150 aasta jooksul Guillaume Occam'ist (1300—1349) õpetuse keskkohaks, milles uuendatakse eelskolastika nominalism ega tunnistata teoloogiliste väidete tõestamist. Nii olid Jumala olemine, tema üksus ja lõpmatus ainult usutunnistused. Pariisi Occam'i pooldajad arvustavad mitte ainult tunnetuse aluseid, vaid esijoones Aristoteelse füüsikat ja astronoomiat. Sellega said nad modernse dünaamika, taevamehaanika ja analüütilise geomeetria eelkäijaks.

Kui Euroopa mõtlemine katsus vabaneda keskaja ahelaist, olid need jälle prantsuse filosoofid, kes purustasid skolastika paindumatu dogmaatilise õpetuse. Pierre Ramée (sünd. a. 1515 sööpõletaja pojana, tapetud kalvinistina Bartolomeuse ööl a. 1572). Platoni tõde lugemisest mõjustatud, kõigutas ta kõige enam keskaegset mõtteviisi. Ta kavatses läbi viia loogika reformi, asendades Aristoteelse loogika loomuliku dialektikaga. Ramée ja tema õpilaste humanism uuendas elu ja kultuuri sõltuvuse, loobudes kõigest metafüüsilistest kaalutlustest ja mõisteist. See vool kujunes siis Prantsusmaal skeptitsismiks, mis kahtlustab tunnetuse põhialuseid, ühines renessansist võrsunud individualismiga ja sellega valmistas pinda uuele õpetusele. Skeptitsismi pooldavad Montaigne ja Charron, individualismi Sanchez. Montaigne (1533—1592), kerge essee avastaja, veel tänini kaasmaalaste poolt hinnatud silmapaistva kirjanikuna, eitab igasugust kindlat tunnetust: ei meelte, ega mõtlemise kaudu ei saavat tõtt tabada. Me ise oleme need, kes paneme väärtusi asjadesse ja loome mõisteid hüvest ja pahest. Sellepärast peaksime maailma vaatlema kui näitemängu ja elu maitsma lõbusalt ja looduse järgi. Loodus muutub temal nagu Rousseau'igi inimeste suureks õpetajaks.

Tema sõber ja pooldaja Pariisi preester Pierre Charron (1541—1603) näeb inimese loomuses kogu

filosoofia lähtekohta. Tema toonitab enam kõlblat, praktilist külge.

Elu esineb temale eksituste ja pahede ahelana ja inimene ainult elavana alatises hädas. Õige tarkus sisaldub inimese loomuse ja ühtlasi meie teadmiste piiride läbitungivas tunnetuses, mis toob meile hingerahu.

Arstiteaduse professor Montpellier'is François Sanchez (1562—1632) pooldab veel radikaalsemat skeptitsismi, mida ta tarvitab skolastika, sülogistika ja dialektika vastu. Filosoofia ülesanne seisab tema järgi põhjuste avastamises, et sellega jõuda uutele leidustele ja avastustele. Uue ühiskonna õpetuse rajajaid on prantslane Jean Bodin (1530—1596). Poliitiline siht ületab tema juures kõlbla sihi. Ühena esimestest juhtis ta tähelepanu rahva iseloomu sõltumisele maateaduslikest eeltingimustest ja üksikute maade majanduslikust korrast, kusjuures ta vaatamata tingimuste mitmekesisusele rõhutas ajaloo arenemise seaduslikkust.

Kui siamaani prantsuse mõtlejad oma terava vaimuga on kaasa töötanud Euroopa mõtlemise arenemises, siis nüüd Descartes'is astub välja mõtleja, kes on kõikide aegade suuremaid geeniusi, kellega algab uus filosoofia ajajärk. Kui renessanss vabastas inimese kõigest välistest ja sisemistest autoriteetidest ja õpetas teda uuesti mõtlema oma loomu üle, siis Descartes lõi kõikumatu aluse meetodilise mõtlemise lähtekohale, millele põhjeneb terve uus filosoofia.

René Descartes'il (1569—1650) õnnestus kindlaks määrata filosoofia uus ideaal. Ainult kindel ja evidentne tunnetus, nagu see on matemaatikas, võib filosoferimise juhtnööriks olla. Niisuguse teadmise ta leiab oma kuulsa lauses „*cogito, ergo sum*“ (ma mõtlen, järelikult olen olemas), mis siis tal edaspidi kehib meetodilise lähtekohana. See — ma mõtlen — on tal vahenditult silmanähtav vaimu kaemuse kaudu, kõigil inimestel ühise mõistuse loomuliku valguse kaudu, ja on seepärast selge ja täpne tunnetus (*perception claire et distincte*). Kõik, mis on niisama selge ja täpne kui see tunnetus, on tõde. Ainult selliste tunnetuste kaudu saavutame tõelist teadmist ja tõelist olemist. Selle põhilausega on Descartes alustanud uue vaimuteooria. Seda uut meetodit, mida varem juba edukalt tarvitati matemaatikas, rakendas Descartes esimesena filosoofias, iseäranis metafüüsikas ja avastas sellega filosoofiale uue tee. Isäranis ratsionalism ja idealism lähtusid Descartes'ist nagu modern tunnetusteooria. Descartes põhjendas ühtlasi looduse tunnetuse matemaatilisel ja seadis ka sääl üles uusi meetodeid ja printsiipe, modernsele psühholoogiale on aga tema õpetus hinge ja keha vastastikusest mõjust põhjaneva tähtsusega.

Mõjustatud Descartes'ist, moodustas siis Nicolas Malebranche (1638—1715) oma metafüüsilise süsteemi, milles ta ühendab Descartes'i mõtteid platonismiga. Tegelikult muutub tema juures ühenduses olevate ideede mitmekesisuseks, kuna aga kehalis-aineline olemine moodustab ainult vaimlise olemise ilmutid. Tähtsaks on saanud tema õpetus vaimlistest ja kehalistest nähtustest: mõlemad sünnivad täiesti paralleelselt ja vaid Jumala kaasabi kaudu võib seletada nende vastastikust mõju. Loomulikud põhjused on ainult juhuslikud põhjused (*causes occasionelles*) jumalikule mõjule, näit. õhuliikumine võib muutuda heliks jumaliku ime kaudu.

Blaise Pascal (1623—1662), maailmakuulus matemaatik, andis Descartes'i õpetusele omapärase kuju. Nõus olles Descartes'iga võitluses autoriteetide vastu ja õpetusega hingest kui kehast erinevast olevusest, ta alul täiesti tunnustab teaduslikku meetodit selgest ja täpsest teadmisest. Pärastpoole tuli temas esile pööre kõlblus-

usulises suunas. Kõik loomulik näib talle jumalusetu olevat ja ainult jumalik arm ja usk ilmutusse päästavad meid sellest viletsast, täis vasturääkivusi elust. Sest me küll igatseme tõtt, leiame aga ainult kahtlust. Pascali mõtted (*Pensées*) kuuluvad maailmakirjanduse sügavaimate ja loetavaimate teoste hulka.

Üldisele kultuur- ja kirjandusloole esineb suurima tähtsusega prantsuse valgustusajajärk, mida ette valmistas Descartes'i pooldaja Pierre Bayle (1647—1706). Prantsuse valgustusajajärk sõltub enam kui inglise valgustusajajärk vahenditult oma maa poliitilistest, kiriklikest ja sotsiaalsetest oludest. Iseäranis Charles de Secondat Baron de la Brède et de Montesquieu (1689—1755) ja Voltaire (1699—1778) mõjustasid oma töödega sügavalt oma ajajärku poliitilist ja vaimlist elu ja jätsid ühtlasi jälgi Euroopa tolleaegsesse vaimusse. Prantsusmaal jõudis see ajajärk välja kahjuks pääliskaudsele materialismile ja sensualismile. Materialismi põhjendas arst ja filosoof Julien Offregy La Mettrie (1709—1751), kelle järgi inimene on ainult masin, mõtlemine — aju tegevus.

Prantsuse materialismi süstemaatiline päteos 18-ndal sajandil on *Système de la Nature* (1770), mille kirjutas parun Dietrich Holbach (1723—1789). Selle, tihti materialismi piiblina mainitud teose tähtsus peitub järjekindluses, millega ta võitleb spiritualismi ja dualismi vastu. Seevastu aga lämbub kogu vaimline elu selles mehhaanilise paratamatusega materias põhjenevas ühe- toonilises ja surnud maailmas.

Sensualismi pooldab Condillac (1715—1780), kes tuletab kogu inimese kõrgeima hingeelu meelelisest tajumisest. Tähtsat osa valgustus-ajajärgus etendasid entsüklopedistid, prantsuse õpetlaste ühing, kes d'Alembert'iga (1717—1783) ja Diderot'ga (1713—1784) eesotsas andsid välja teaduste, kunstide ja tööstuse entsüklopeedia (*Encyclopédie ou dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers*, 1753—72). See teos sai tegelikult valgustus-ajajärku reaalleksikoniks Euroopas ja teadmiste kõrval levitas üle Euroopa piiride vabameelset maailmavaadet.

Valgustus-ajajärk, üldiselt ja eriliselt prantsuse, leidis ägeda vastase Jean Jaques Rousseau's (1722—1788). Teravas vastolus ühekülse intellektualismi vastu, mis ei tabanud ei elavat tegelikkust ega inimese rikkalikku iseelu, toonitas ta südame loomulikke ja kõlblaid tundeid. Materialistide hingenähtuste mehhanismi ja atomismi vastu ta rõhutab inimese isiksuse iseseisvust. Vaimline elu ei ole mitte ainult meis, vaid ka väljaspool meid, kuid meie läbi mõjustatud. Tähtsaim tunnetuse allikas on Rousseau'le tunne. Rousseau katsus ka anda pilti puhtast inimlikkusest oma kõlbla ja humaanse ideaaliga oma suure romaanis *Emile*. Sääli ta avastab lapse hinge tema õnnes ning väärtuses ja kirjeldab tema kujundamist puhtaks inimsuseks. Rousseau üldine sotsiaalpoliitiline ühiskonnavaade andis tema teostele kuulmatu edu ja prantsuse revolutsioon püüdis tema mõtteid teostada.

Rousseau mõju kogu ajajärku elule ja kõlblale iseloomule oli väga sügav, iseäranis ka saksa idealismile, näit. Schiller'i, Goethe, Kant'i ja Fichte elu- ning maailmavaatele.

Pärast Suurt Prantsuse Revolutsiooni tekib Prantsusmaal kaks suurt vaimlist voolu. Revolutsiooni meeleolud kestavad edasi uues sotsiaalfilosoofias ja positivismis, mis viimaks asendas entsüklopedistide materialismi. Auguste Comte'is (1798—1857) ühenduvad mõlemad. Comte eitas igasugust metafüüsikat ja tunnustab ainult meelelist kogemust. Lähtudes kogemusest ta annab uue teaduste klassifikatsiooni, mis põhjeneb teaduste suureneval mitmekesisusel ja vastastikusel sõltuvusel: mateemaatika, füüsika, keemia, bioloogia ja sotsioloogia. Kõik need teadused vabastusid teoloogia ja metafüüsika valemõisteist, et muutuda positiivseks teadusteks. Teaduste lõppsihiks on inimkonda välja kujundada teadusliku tunnetuse põhjal positiivseks ühiskonnaks. Sest Comte'i järgi ühiskond paratamatult teeb läbi kolm astet: teoloogilise, metafüüsilise ja positiivse. Comte'i mõju oli väga suur iseäranis sotsioloogias.

Selle positivistliku sotsioloogilise voolu kõrval tuli ilmsiks teine spiritualistlik-idealistic liikumine. See oli religioosne ja katsus leppida katoliku usuga. Esijoones tuleks mainida Maine de Biran'i (1766—1824), kes jälle toonitas mina iseseisvust ja seadis üles uue metafüüsika. Selle liikumise pääesindajaks Prantsusmaal oli Victor Cousin (1792—1867), kes alustas Prantsusmaal filosoofia ajaloo uurimist. Temas näeme juba Kant'i ja Hegel'i mõju.

19-nda s. teisel poolel valitseb Prantsusmaal teatav ükskõiksus metafüüsika vastu. Puhloodusteaduslik mõte, et tegelikkus allub seadustele, tungib ka vaimuteadustesse ja näeb ka indiviidis ümbruskonna toodet. Hiilgavaid esindajaid leidis see vool kunsti-, kirjanduse- ja kultuur-ajaloolase Hippolyte Taine'i (1807—1893) ja semitoloog Ernest Renan'i (1823—1892) isikuis. Metafüüsika asemel astuvad esiplaanile tunnetusteoreetilised küsimused; mitte filosoofid, vaid üksikute teaduste esindajad on siin saavutanud suurepäraseid tulemusi, iseäranis füsioloog Claude Bernard (1813—1878), keemik René Berthelot (1801—1879) ja matemaatikud I. Duhamel (1797—1872), Antoine Cournot (1807—1877) ja Henri Poincaré (1853—1912). See ühekülgne tunnetusteoreetiline vool astus varsti sajandi lõpupoole päris tagaplaanile. Uus metafüüsika tõstab oma pääd ja võitleb looduse mehhaanilise tõlgitsemise vastu. See seisab varsti Euroopa ja ka terve maailma filosoofilise arenemise eesotsas ja tõmbas tähelepanu üksikuult teadustelt filosoofiale tagasi. Juba Charles Renouvier (1815—1903), tähtsamad süstemaatilisi filosoofe 19-nda s. lõpul, katsus metafüüsiliselt ümber kujundada Kant'i kriititsismi. Esijoones ta näeb vabaduses tõsiasja, mis ei kuulu transsendentsele maailmale. Terve maailm muutub talle vabade iseseisvate olendite süsteemiks. Sellega ta valmistas naturalismi ajajärgus ette uue metafüüsika ajajärgu. See vabaduse-filosoofia, mida arendasid Jules Lachelier (1832—1918) ja ta õpilane Emile Boutroux (1845—1921), olid suurima tähtsusega tulevikule. Need filosoofid avastasid ratsionalismi piire looduses ja andsid ruumi loova printsibi õpetusele. Iseäranis Boutroux näitas, et looduses on mitmesuguseid üksteisele ehitatud kihte, mida ei saa loogiliselt üksteisest tuletada, vaid mis on eneste vahel juhuslikus sõltuvuses. Looduse põhistruktuur on siis vastolus universaalse paratamatuse õpetusega. Haripunktini jõudis see vool Henri Bergson'is (sünd. 1859), kelle filosoofilised ideed on viimaste aastakümnete jooksul esikohal püsinud.

Bergson eristab teravalt vaimu väliselu, mis on ruumilistest tingimustest ja mehhanismist, sügavalluvast vaimuelust. Sääli haarab teadvus vahenditult kaemuses („intuition“) elu alativoolava allika. Bergson'i uuspiritualism katsub metafüüsika rajada vaimliste ja kehaliste nähtuste teaduslikule vaatlusele ja siseelu sügavale teadmisele. Elu ei ole talle mitte mehhanism, vaid mingisugune dünaamiline nähtus. Igas edasisammuva elu protsessis puhkeb olemine omapärasele kujul ja loob endale omapärase sihi. See alalõpmatu saamine ei luba ei piiritleta vormelite kaudu ega kujunditega väljendada. Ürgeline elu („*élan vital*“) jaguneb spontaanselt kahte päävoolu: instinkti arenemisse, mis jõuab haripunktini puhtakais, ja intelligentsisse, mis inimestes areneb kõrgeima astmele. Instinkt läheneb reaalsusele täielikult, aga ei tea midagi enesest. Intelligents sellevastu, mis on teadlik enesest, haarab tegelikkust ainult pinnapäälselt mõistete kaudu, mis teda ainult sümboliseerivad. Filosoofia peab seepärast ühendama mõlemad seisukohad, et tagasi jõuda puhtale kestvusele („*durée pure*“) ja teadvuse süvenemise kaudu sisemisele kaemusele („intuition“). Elu näib talle loova jõuna, millest vabalt voolab vormide mitmekesisus.

Filosoofia uusim ajajärk päle sotsioloogia väljaarendamist näeb palju vaeva tunnetuse mõiste selgitamisel. Iseäranis E. Meyerson (sünd. 1859) püüab loodusteaduste positivismi piirata, kuna Léon Brunschvicg (sünd. 1869) väidab, et maailm on vaimu saavutus, et teadusliku tunnetuse olud ja sihid alati muutuvad ja ühes nendega kui nende saavutus ka tegelikkus.

(Joh. Aavik: MÖTTEID PRANTSUSE KULTUURIST
JA KEELEST)

Järg lk-lt 131

tud —, siis on see ühelt poolt lihtsem ja isegi vaesem kui inglise ja saksa, eriti vaesem abstraktsõnade poolest. Kuid romaani keelena ja oma ladina ema tütreana on ta plastilisem ja ilusam; ühtlasi on ta tundeline ja närvlik. Talle on omane mingi elegantne selgus ja lihtsus. Selles on nagu joovastust, mida annab ilu vaatlus ning imetus. On tunne, nagu tõuseksid õhku ja heljuksid selle emotsionaalse ilujoovastuse tiivul.

See isesugune plastiline ilu ja selge- ning elegantse-joonelisv ta ladina sõnade kontuurides, ta lauseehituses ja järele-, aga tarbekorral ka erilise varjundi saamiseks ettepaigutatavais omadussõnus teeb, et prantsuse stiili on peaaegu võimatu adekvaatselt tõlkida mingisse põhjamaisesse, eriti saksa keele; mingi iseloomuline ja oluline aroom haihtub, plastilisv väheneb, volbed jooned muutuvad karedamaks, ähmasemaks, stiililine meeoleolu kaine- maks ning jahedamaks.

Kuigi mõned teised suured kultuurkeeled on jõudnud prantsuse keele ületada oma moodse praktilisvega, oma niiteldi tehniliste abinõude suurema küllusega ning ots- tarbekohasusega, püsib prantsuse keel ometi üha edasi isesuguse väärtusena ning stiili-ilu vahendina, mida ei või asendada ükski teine. See on kui vana aristokraatlik peenemaitsealine saal möödunud sajandilt, diskreetne ja ülev ühtlasi oma briljantses lüstrisäras, täis seda erilist jäljendamatu suursugusust, mida annab vaid suur ja glorioosne minevik.

*

Neist oma keele ja stiili väärtustest näivad ka prantslased ise teadlikud olevat. Mäletan tuntud inter- vjuuiga ning *Nouvelles littéraires*'i toimetaja Frédéric Lefèvre'i mulle ütelnud ühes erakeskustelus, et saksa ja inglise kirjanduslik teos võidab prantsuskeelses tõlkes, aga, vastupidi, prantsuse oma kaotab inglise- ja saksa- keelses. Muidugi seda tuleb võtta teatavate restrikti- oonidega ja see maksab täies ulatuses mõnede eriliste teoste suhtes.

*

Olen ühe E. Th. A. Hoffmanni novelli meelega ees- tindand prantsuskeelsest tõlkest: niiviisi tõlge tuli vor- miliselt parem ja ilusam.

*

Meil räägitakse prantsuse mõjust alates *Noor-Eestist* saadik. Kuid see mõju on siiski üsna väike ja pinna- päälne võrreldes saksa ja vene mõjuga, mis on meil üldiselt palju suurem ja sügavam — loomulikult, kui lähema võõrrahvuse keeles on omal ajal saadud oma ha- ridus, kui selle kirjandust tuleb lugeda paratamatult mitu korda rohkem, kui otse elatakse selle kultuurilises õhk- kunnas, siis ei penetreeruta kaugema rahva mentalitee- dist mitte veel mõnekümne ega isegi mõnesaja raamatu lugemisega selles keeles. Selleks vajaneb palju põhja- likum ja kestvam süvenemine sellesse, päaleselle veel teatav kaasasündind vaimusugulus ning hingeline lähesus.

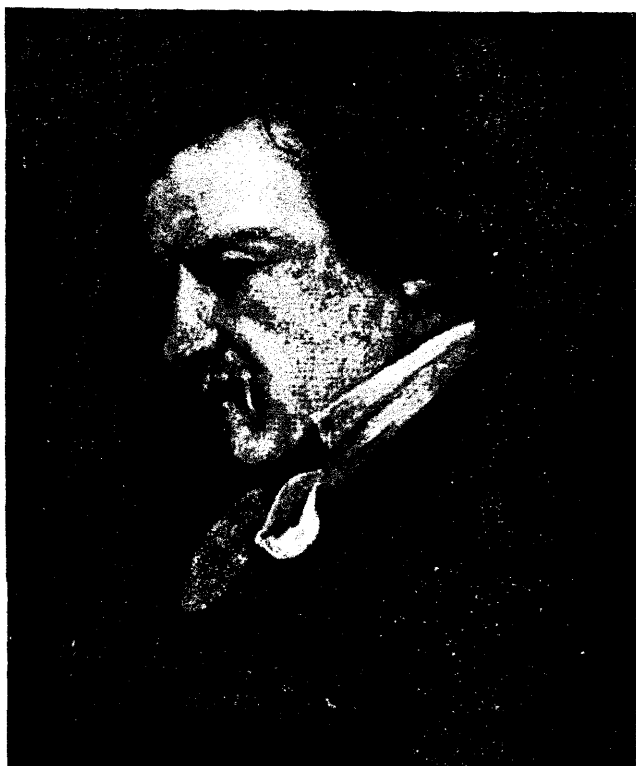
Seepärast nii mõnedki meil, kes arvavad omandand prantsuse kultuuri, on õigupoolest üha edasi läbi tungitud ja läbi imbund saksa ja vene kultuurist, millest nad prantsuse mõju kaudu arvavad olevat vabanend. Nii mõnigi asi meie vaimuelus, kirjanduses, stiilis, mõtlemis- viisis, arusaamises ja küsimuste käsitlemises oleks tun- duvalt teisiti, kui meil tõeliselt ja sügavamalt oleks alistatud prantsuse kultuuri mõjule.

*

Meil nähtavasti arvatakse prantsuse kultuuri ja selle vaimu kohaselt toimivat harrastades teatavat edvistavat modernitsemist, kergatslikku snobismi, erootilist ropen- damist ja moraalset ükskõiksust. See on väga päälis- kaudne ja puudulik arusaamine prantsuse kultuurist ja selles esineb pigem just saksa ja vene modernitseva snobismi mõju.

*

Hoolimata raskustest, mis meil on lähedalle-pääs- misel prantsuse keelele ja kultuurile, ja hoolimata vähe-

GUSTAVE COURBET

PORTREE

seist tulemusist, mida suudetakse ses suhtes saavutada, tuleb meil ometi püüda astuda sellega kokkupuutesse. Isegi see väike mõju, mida säält saame, on kasulik fer- ment teiste ühekülgiste mõjude tasakaalustamiseks ja veidikesegi modifitseerimiseks. Johannes Aavik

SELLE ERINUMBRI ILMUMINE

on viibinud toimetusest ja talitusest olenemata põhjus- tel. Numbri avaldamine oli kavatsatud maikuu lõpul, tegelikult aga kerkisid takistuseks säärased keerulised raskused, nagu: erinumbri materjalide üliküllus, trüki- koja erakordne koormatus trükitoodega ülikooli juubeli puhul jne. Seepärast peab ka osa selle numbri materja- lidest tehnilistel põhjustel ilmuma lühendatud kujul.

Toimetus tänab Tartu Prantsuse Teaduslikku Ins- tituuti, ta juhatast, dr. J. Kranig'it, prof. L. Rudrauf'i ja kõiki teisi, kes *Olionile* prantsuse numbri koostamisel ja korraldamisel on lahkesti annud kaasabi.

HINNATA KAASANDEKS OLIONI TELLIJAJALE

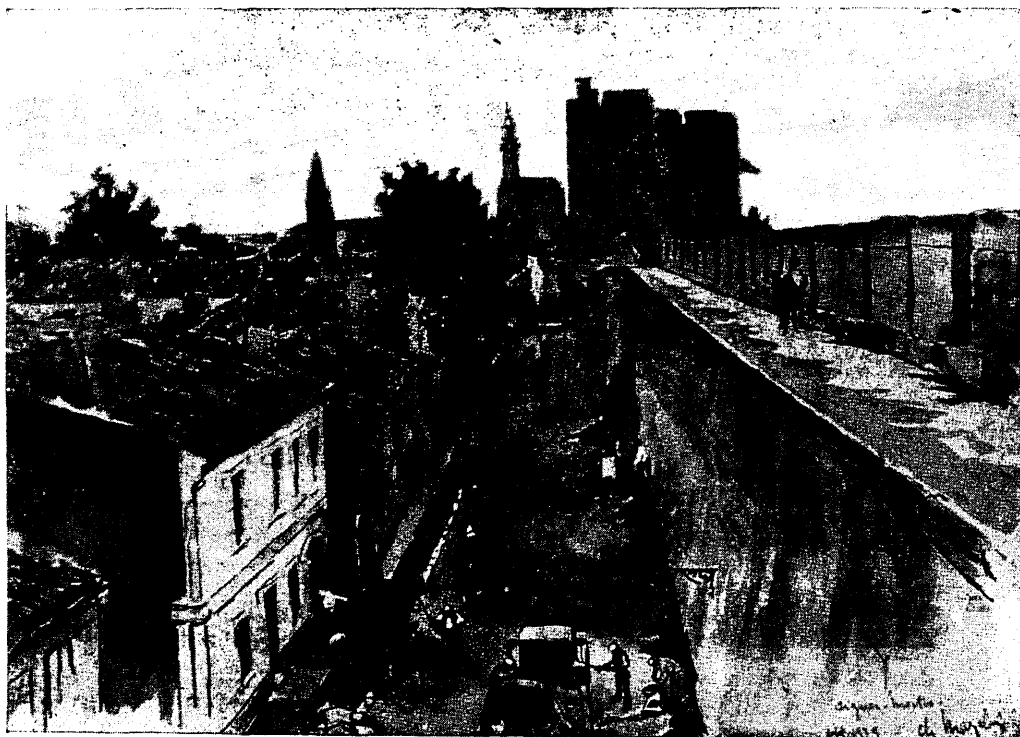
on selle nriga *Lahtised Lehed* nr. 2, kokku 32 lk. Nri kol- manda poogna (16 lk.) saavad tellijad hinnata kaasandeks järgmise *Olioni* nriga.

Ühtlasi on selle nriga *Olioni* tellijaile hinnata kaas- andeks *Olaf Roodi* juttudekogu *Lumised luuad* (lk. 9—24) üksiknumbritega müügil need lisad ei ole.

Lahtised Lehed nr. 2 on rikkalikult illustreeritud. Nris kirjutavad: Ingo Madi: „Eesti boheemlasi Buenos- Airesis“ (pilt.). E. Perdau: „Vancouveris — Kanaadas“ (pilt.). Ed. Saks: „Hülgeküttija rahvas“ (pilt.). H. Prants: „Rootsi pääpiiskop Söderblomi suured kavatsused Eesti kohta.“ H. Sepp: „Eesti osa keskaegses hansa-vene kau- banduses“. M. Kindlam: „Hommikune püük“. G. Vilberg: „Rosenplänter taimeteadlasena“ (pilt.). A. Kaio: „Eksi- rännak“ (nov.). J. Pert: „Teatrikiri“. Ilmar Rebane: „Sellest kodanlisest ja ühest teisest kunstist“ jne.

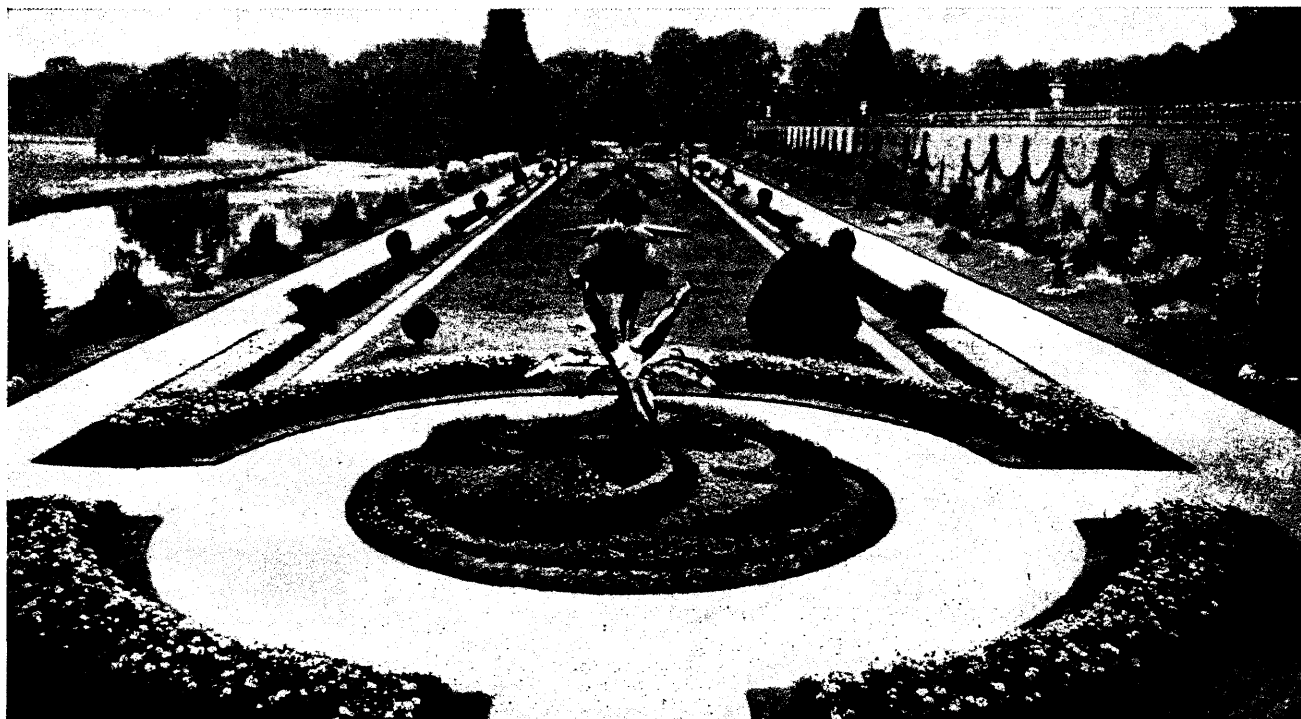
Järgmine *Olioni* number

ilmub augustikuul. Juulikuul on toimetus suletud.

CH. MAZELIN

AIGUES-MORTES PROVENÇE'IS
Jalgtänav 13-nda saj. kindlusmüüri

CHATEAU DU LUDE

„Prantsuse aed“ reeglipärases renessanss maitises, Loire'i kaldal

Rudolf-Aleksander Lesta

Inspiratsioon Prantsusmaalt meie ehituskunstile

Meie arhitektid ei tunne Prantsusmaa provintside vana ehituskunsti, ei tunne viimase kuninglikku hädust ja ilu. Kui nad seda tunneksid, siis nende looming ei oleks — laen Euroopa kuningliku vormi- ja ilutundeta provintsidest, nimelt Saksamaalt ja isegi Venest. Ning siis ei kavatses meie kunstipoliitikud oma arhitektidega soetada kunstihoonet Vabadusplatsi ääre, liiati veel kindlustusseltsi ärihoone tüüpi, ameerikalis-saksalise pilvelõhkujana.

Eestlased olevat häärasrahvas, ütleb krahv Hermann Keyserling. Kui see on nii, siis peaks häärasrahvalik olema ka eestlaste ehituskunst — kuningliku vormi- ja ilutundega ning kuningliku hingelennuga, nagu seda on 16-nda — 18. saj. ehituskunst Prantsusmaa provintsideksi.

Õppimiseta Prantsusmaalt ning inspireerumata kohapääl ei saa meie oma ehituskunst luua kunstimuuseumi kavandit Eesti vanale päälinnale! Eesti ehituskunst ei suuda kujundada vana provintsiaalset Tallinnat päälinnaks, kui meie arhitektid hoiduvad Prantsusmaa ehituskunsti tundma õppimast.

RESIGNATSIOON. Saint-Germain'i terrass on ilusamaid jalutuskohti Euroopas. Kuid eestlasele-iluharastajale sisendab ta iluigatsust melanhooliani.

Saint-Germain'i terrassi ilu nautides meenub Tallinna Toompea kaguserv.

Toompea kaguserva asend oma profiiliga evib eeldusi kujuneda võistlejaks Saint-Germain'i terrassile, evib seks keskaegseid ehituseeltõidki. Kuid otsegu seepärast on talle vihased olnud nii Eestit vallutanud võõrad võimud kui ka eestlaste enesemääramise teostajad.

Saint-Germain-en-Laye, vana kuningaloss oma pargi terrassiga, asetseb Pariisist eemal; terrassile paistab küll Pariisi siluetti. Ennekõike mitte Prantsusmaa päälinnataguse kuningalossi pargiterrassi aiakunstiluule järelekujundust, — muidugi mitte seda ei nõudnud ega nõua Toompea kaguserv. Ta nõudis ja nõuab St. Germain'i terrassi tugimüüri kujunduse lihtset ja siiski kuninglikku luulet. Alles terrassi arhitektoonika võimaldas vastava aluspinna aiakunstipoemi loominguks Le Nôtre'i joonistuse järele aastast 1674.

Kui jalutad Saint-Germain'i terrassil, jalutad Tallinna Harjuväravamäel, ilmub melanhoolsete vaimusilme ette Kagu-Prantsusmaa maitsekultuur 13-ndast sajandist: melanhoolne linnake Aigues-Mortes oma tänini korrashoitud ringtänavaga keskaegse kindlusmüüri harjal. Taas meenub Saint-Malo ringtänav kindlusmüüri, mis St. Germain'i terrassi luule viimistluse ajastul soetati tolle ookeaniranniku-linnakese kaitseks meriröövlite vastu. Prantsusmaa linnakeste selliste müüripäälsete ringtänavate jatkuke siin keskaegse kindlusmüüri jäänustel, selle kujundust tühise kulutusega nõudis ning nõuab Toompea kaguserv võistluseks St. Germain'i ter-

rassi iluga. Nõutud on siin nii vähe nii kõrge tulemuse saavutuseks.

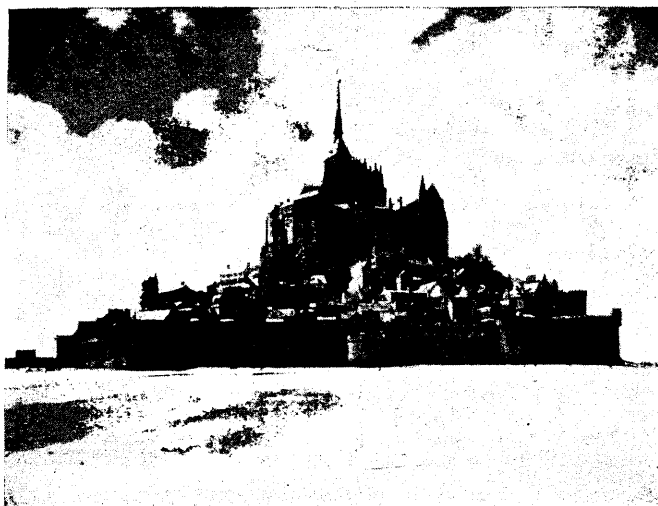
Melanhoolse Aigues-Mortes'i müüripäälse ringtänava jatk sobiks Toompea servade süngusega. Ainult Toompea poolt vajaks selline müüripäälne tänav oma äärele uueaegset palistust. Nõuaks Loire'i kalda Lude-lossi pargi majesteetse terrassi tugimüüri ülemise ääre ilusat palistusarhitektoonikat, võistlevat all kaldamadalikul veniva „prantsuse aia“ reeglipärase renessanss-luulega.

Ent pole keeldud Toompea kaguserval tänini pesit-seda maitsekultuurita eraisiku püha eraimmobiili — erakanakuutidega turistide huvitavail keskaegseil kindlusmüüri-jäänustel. Kujundamatu aed on isegi suletud publikule — siin, riikliku ehitusrajooni jalutusnurgas. Kujundamatu aed vajab siin eraisikult võõrandamist avaliku skveeri soetuseks prantsuse aiakunstiteosena. Oleks aeg Eesti võimudel näha, kuidas siin üks eraisik provotseerib Euroopa halvaks panu Eesti iseseisvusele.

*

17-nda sajandi lõpul ulatus ka Toompea kaguservani Prantsusmaa uus ehitussüsteem, olles jälle vallutanud terve Euroopa: sõjainsener marššal Vauban'i kindlustussüsteem. Bastioon Ingermannland'i, Harjuväravamäe, ehitamine toimus samal 17-ndal sajandil, mil viimisteldi Le Nôtre'i joonistuste järele St. Germain'i terrass ja tekkis Saint-Malo ringtänav kindlusmüüriil. Kui ka Rootsi võimu- ja ehitus-härraseid ei inspireerinud muu Euroopa maitsekasvataja Prantsusmaa ilukultuur: bastioonist põhjapoolle venivale vanale kindlusmüüriile ei soetatud jalutustänavat Saint-Malo ringtänava jatkukesenagi ega tema juure mingit prantsuse aeda. Rootsi võimuhärraste kaitseõjaehituse rohtumisest ja metsastusest tekkis nüüdisaegsele Tallinnale vähemalt ilus jalutuskoht — Harjuväravamägi. Ilusat naabritki aga ei häbenenud eraimmobiilike, mille kanakuudid tänini silmi torgivad jalutajail ülal Harjuväravamäel.

R. A. Lesta

MONT SAINT-MICHEL

O. Depret-Bixio

Kaubanduslik atašee Prantsuse
saatkondade juures Eestis, Lätis ja Leedus

Prantsuse-Eesti vahelised majandussuhted

KAUBANDUSLIKUD suhted Prantsusmaa ja Eesti vahel on arenenud kümne aasta jooksul tunduva tõusuga nii välja- kui ka sisseveos. Esimene prantsuseesti kaubandusleping sõlmiti jaanuaris 1922 ja astus jõusse sama aasta augustikuus.

Viie esimese aasta jooksul pärast kaubanduslepingu sõlmimist kaubabilanss kahe riigi vahel kaldus Eesti kasuks, andes temale aktiiva, aastad 1927, 1928, 1929 ja 1930 sellevastu osutavad aktiivat Prantsusmaa kasuks. Aastal 1929 ettevõtetud prantsus-eesti kaubanduslepingu revideerimisele järgnes uus leping, mis andis Eestile enamsoodustatud riigi klauseli. Aastail 1929 ja 1930 Eesti põllusaaduste ja tselluloosi turustamise võimaluse tagajärjel Prantsusmaal vähenes Eesti deefitsit ja aasta 1931 lõpeb juba Prantsusmaa kaubabilanss puudujäägiga Eesti kasuks.

PRANTSUSMAA SISSEVEDU EESTISSE. Kui aastal 1921 prantsuse sissevedu oli tähtsuseta, küündides ainult 72 tonnini, hakkab ta järgnevatel aastail omandama üha suuremat tähtsust (a. 1922 107 tonni — koguväärtuses Ekr. 99.000; tõustes pärast pidevat tõusu a. 1930 11.749 tonnini 4.167.000 krooni väärtuses). Kogu maailma vaevav majanduslik kriis vähendas a. 1931 ka prantsuse impordi Eestisse 2.111.444 E. kroonini.

EESTI VÄLJAVEDU PRANTSUSMAALE. Alates a. 1922 üsna tähtsa arvuga (1.489.000 Ekr. väärtuses 2386 tonni) langes väljavedu järsku järgnevatel aastail (903.000 Ekr. väärtuses 1017 tonni), tõusis aga uuesti aastal 1926, mil saavutas kogu kümne aasta kohta (1921—1931) kõrgeima arvu (4.931.000 Ekr. väärtuses 9219 tonni); 1930. a. arvud on: 4.086.000 Ekr. väärtuses 29.980 tonni (kõrgeim tonnaž 1921—1931 aastate jooksul). 1931. aasta Eesti ekspordi suurus (3.644.047 Ekr.), ehkki olles madalam 1930. aasta omast, ületab siiski tunduvalt 1929. aasta ekspordi (3.434.000 Ekr.).

PRANTSUS-EESTI KAUBANDUSE ARVUDE ANALÜÜS

a) PRANTSUSE SISSEVEDU. Juureldes viimase kahe aasta jooksul Eestisse sissetoodud prantsuse kaupade nimestikku, leiame toitainete kategoorias: nisu, jahu, juustu, lihakonserve, mõningaid koloniaalsaadusi (kohvi, apelsiine, sidruneid), veine ja likööre. Kõige suuremad muudatused selles kategoorias on toimunud teraviljas ja jahudes, mille sissevedu on langenud 337.000 kroonilt (1930) 165.229 kroonini (1931).

Toitainete ja poolfabrikaatide rühmas leidub seemneid, loomasaadusi, värvimata villa, milline sissevedu siiski on tõusnud 5812 E. krooni väärtuseni aastal 1930.

Fabrikaatide rühmas, vastupidi, pole toimunud suuremaid muudatusi. Vähe muudatusi toimus ka karusnahkade ja nahkade suhtes: 101.352 krooni eest aastal 1930 ja 98.850 krooni eest 1931. Paberi saaduste sissevedu langes 42.387 kroonilt 1930. aastal 36.043 kroonini 1931. aastal. Tekstiiltööstuse saaduste sissevedu langeb umbes 1.300.000 kroonilt 968.265 kroonini. Langust näitab ka töötatud metallide sissevedu: a. 1931 kogu metalli sissevedu ulatub 138.794 E. krooni väärtuseni, kuna a. 1930 üksi raudrööbaste sissevedu moodustas koguväärtuse 230.563 E. krooni ja terassiinid 593.314 E. krooni. Lähemalt täpsustamata metallartiklite väärtuse

kogusumma ulatus a. 1931 ainult 14.864 kroonini, kuna a. 1930 valatud, löödud ja pressitud raudartiklite väärtus üksi tõusis 124.055 kroonini ja töötatud terasartiklid 56.537 kroonini.

b) EESTI VÄLJAVEDU. See koosneb peamiselt põllumajanduse saadustest nagu või, munad, liha, lina, mets, tselluloos. Peab kohe tähendama, et Eesti on tublisti suurendanud oma võitoodangut, tõstes seda 23.471 kvintaalilt a. 1923 144.442 kvintaalini a. 1931, seega 307,7% suurenemisega, mida tuleb omistada kohalike piimaühingute pingutusile. Prantsusmaa seisab neljandal kohal eesti või ostjate riikide hulgas 345.695 kg-ga 620.421 krooni väärtuses. Samuti on ta eesti lina ostjate hulgas neljandal kohal 408 tonniga 170.600 krooni väärtuses.

Toitainete rühmas on karjasaaduste kategoorias eksport suurenenud 623.713 krooni väärtuseni (1931) 180.000 krooni vastu eelneval (1930) aastal. Vastupidi, tähtsuseta vähenemist näitab paberikauba toorainete eksport: puumass 2.394.605 krooni eest a. 1931 ja 2.432.633 krooni eest a. 1930.

Tööstussaaduste rühmas võib märgata väljaveo vähenemist; puutööstuse saaduste hulgas, milliste väärtus küündis a. 1931 ainult 151.728 kroonini, kuna aastal 1930 üksi toolipõhjade eksport ulatus 289.250 kroonini.

Prantsusmaa asetseb Eesti välja-sisseveo suhtes seitsmendal kohal. Tähelepanavaimate sündmustena Eesti-Prantsusmaa kaubanduslikes suhteis viimaseil kuuldel tuleb märkida järgmised: Prantsus-Eesti arvekoja asutamine 26. märtsil (jõusse astunud 5. aprillil), mõlema riigi vahel toimuva kaubandusvahetuse maksimiste hõlbustamiseks, päaleselle 10. märtsil Eestil lubati Prantsusmaale vedada 300 hektoliitrit piiritust, eriti puupiiritust.

Vaja on eesti teadliku publiku seas teha selgeks, et Prantsusmaa toodab mitte ainult luksusartikleid, nagu parfüüme, siidi, juveele, milliste tootmises kahtlemata avaldub prantsuse tööliste maitse ja anne, vaid et Prantsusmaa on maailmas teisel kohal rauatööstuse ja autode valmistamise poolest ja et tema keemiatööstus võistleb naabrite omaga. Üks küllaskäik Pariisis, Lyonis ja teistes suurtes linnades iga aasta peetavaile messidele võimaldaks ülevaate ja arusaamise nende tööstusharude mitmekesisusest.

Arendada Eesti toodangut temale oma valitud ja piinlikult kontrollitud saaduste müükide suurendamiseks peab olema juhiseks meie masinate ja põllunduse tarbeainete eksportööridele. Et osta, on tarvis enne müüa vahendite hankimiseks vahetuse jaoks.

On loogiline seega järeldada, et hoolimata kriisiperioodidest ja selle poolt päle sunnitud tagajärgedest, nagu kontingentimine, sisseveo monopoliseerimine, tollide tõstmine, teevad Prantsusmaa ja Eesti siiski tegelikke pingutusi selleks, et mitte kaotada neid hüvesid, mida nad on võinud oma suhetes pärast maailmasõda saavutada, ja selleks, et säilitada kontakti, mis pärast majandusliku horitsondi selgumisel, saab uueks lähtekohaks kaubanduslike operatsioonide taaslustamiseks, millest on huvitatud mõlemad riigid, ja mõlemaile kasuks saaduste vastastikuseks turustamiseks ja sidemete tihendamiseks, mis Eesti iseseisvuse algusest saadik on ühendanud neid mõlemaid riike.

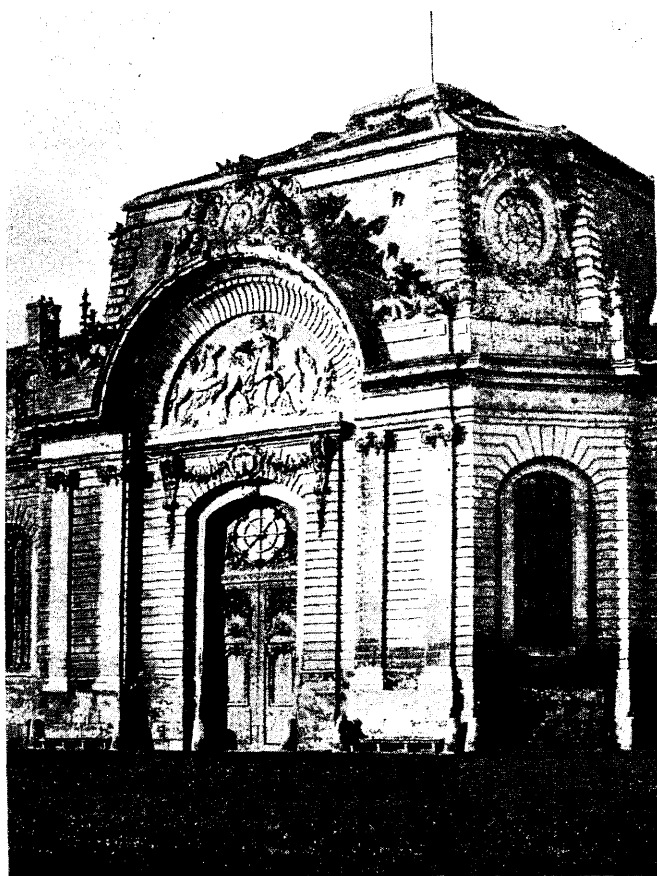
Riias, 7. mail 1932

O. Depret-Bixio

LOUIS XV-NDA STIILIS SISEDEKORATSIOON
18-nes saj.

CHANTILLY TALLID Arhit. Aubert (18-nes saj.)

Jaan Kranig

Turismi korraldusest Prantsusmaal

TANAPÄEV on turismi korraldus Prantsusmaal riigi ettevõtte, nagu see juba kauemat aega Austraalias ja Ameerikas. Kuid alul ta oli eraettevõtte, alates oma tegevust väga tagasihoidlikult. Prantsuse suurimaid spordi-organisatsioone on *Touring-Club (T. C. F.)*, kus a. 1914 liikmete arv oli 137.000, kuna a. 1890 oli sääl vaid 6 liiget. *T. C. F.* on saatnud korda imesteldava korraldustöö turismi alal. Ta on loonud maanteid, jalgteid, sildu, asetanud üle 300.000 sildi, trükkinud kaarte ja reisijuhte, paigutanud pinke panoraamilistesse kohtadesse, moodustanud üle 1500 hotelli. Ta on isegi jaganud kohusetundelistele teevahtidele vihmamantleid ja annud auhindu paremini kaunistatud raudteejaamadele. Kuid sellega ei piirdu kaugelki *T. C. F.* tegevus. *T. C. F.* kaastöölise ja liikmete võrk on väga laialdane ja nende ülesandeks on *T. C. F.* keskasutus informeerida kõigest, mis kohapääl sünnib, ja matkajale oma abi pakkuda.

Turismi propageerimiseks ja korraldamiseks nii provintside kui ka koloonias moodustati komiteed, mida nimetatakse *Syndicats d'Initiative*. A. 1917 moodustati neist üksustest (neid oli ligikaudu 400) *T. C. F.* poolt 19 föderatsiooni emamaal ja 10 ühingut asumail, kus kõik ühinesid üheks üksuseks, mida nimetatakse *Fédérations de Syndicats d'Initiative (U. F. S. I.)*. Teisest küljest *T. C. F.* ühines autoklubiga ja paljude teiste turistide ühingutega, et moodustada *Union Nationale des Associations du Tourisme (U. N. A. T.)*.

Parlamentaarselt ja administratiivselt alluvad nad, siia juure arvatud ka *Office National du Tourisme, Union du Tourisme Officiel'ile (U. T. O.)*. Kõik need kolm ühingut (*U. F. S. I.*, *U. N. A. T.* ja *U. T. O.*) moodustavad omakorda *Confédération du Tourisme Français (C. T. F.)*.

Organisatsioonidest, kes soodustavad turismi ja sellest kasu saavad, tuleks nimetada prantsuse võõraste-majade rahvuslikku koda, mis asutatud a. 1917. Raudteede seltsid propageerivad turismi kuulutuste, ajalehtede ja brošüüride kaudu. Lõpuks, ülikoolid, organisatsioonid suvevaheaja kursusi välismaalasil, võimaldavad viimastel tutvuneda prantsuse pitoresksete maastikega.

Igasuguste teadete saamiseks nii kogu Prantsusmaa kui ka üksikute suvituskohtade suhtes, samuti ka suvevaheaja kursuste üle tuleb pöörduda *Office National du Tourisme* büroo poole (aadress: 101, Champs-Élysées, Paris VIII). See büroo ei anna ainult soovitud teateid, vaid ta reserveerib ka tube hotellides, kohti rongides ja laevadel, muretseb igat liiki sõidupileteid, soodustab välismaalasil peatusloa saamist jne.

Igal matkajal on teada, et oma reisi hääks kordaminekuks on tarvilik täpne eelarve ja üksikasjaline ning hästi koostatud reiskava, milles oleks ära märgitud esmajärgu tähtsusega peatuspunktid. Sellise kava koostamiseks on tarvilik vastav kirjandus, mida võib saada ülal-nimetatud büroolt.

Paul Doumer

End. Prantsuse Vabariigi president

Münu poegade raamat

Katkend ametikohuste täitmisel langenud Prantsuse presidendi teosest

OLEME näinud, et kohusetäitmine pörkab teatud olukorras vastu raskusi, vastu takistusi, milliseid ei saa võita ilma tõelist julgust kaalule panemata.

Julgus on voorus. Endistel aegadel, kus teda veel rohkem kui meie päevil hinnati, tähendas ta mehe kohta ainust voorust. Kui teda eviti kõrgel määral, siis jatkus sellest hää nime võitmiseks; muu oli tähtsusetu.

„Tublid mehed ja karsked naised“, üteldi, et iseloomustada üldjoontes neid, kelle hääd nime polnud määri- nud ükski nõrkus.

Oli ehk liialdatud uskuda, et julgus asendab kõik. Oleks absurdne mõelda täna, et tal on vaid teisejärgu- line tähtsus.

Ta on ikkagi veel suur ja tarvilik voorus.

Ilma julguseta ei jõua mõistuse- ja tahtenimene si- hile; ta on jõuetu tähtsais asjus, suuril ja otsustavail tundidel.

Julgust omandatakse nagu omandatakse tarkust ja tahet.

Lahinguväljal olid need, kel tuli võidelda kõige vap- ramalt ja võita — ehk alul eriti vapustatud ja häbitava füüsilise arguse ohvrid.

Turenne ütleb, et ta keha värises hirmu käes — pä- rast 20 aastat kestnud sõjameheelu — kui lahing oli tu- lemas. Viha ja iroonia seguga julgustas end suur väejuht järgmiselt:

„Värise, kere“, ütles ta; „sa väriseksid veelgi enam kui teaksid, kuhu ma su viin.“

Õige julgus järeldub tahtest, mis on ennast valitseval inimesel, kel on ühtlasi ülimalt ohvriku küündiv kohuse- tunne.

Nagu tahtejõu avaldamine, nii harjumine julgusenäi- tamisega — teevad ta käsitamise kergeks.

Teha esimene tõeliselt julge tegu säääl, kus oht on suur, see kergendab hiljem julguse näitamist siis, kui sel- leks avaneb juhus.

Päästja, kes on võitu saanud mere ja tuulte määrat- susest, et appi tõtata hukkuvale laevale, kordab hää mee- lega oma tegu rahuliku vaimu ja kindla meelega.

Sõdur väriseb kogu oma kehaga ja loeb instinktiiv-

selt kuule esimeses lahingus; hiljem läheb ta vapraalt tulle ja näeb enda ümber surma laastavat, ilma et ta hetkeksi kahtleks, ilma et ta ihu tunneks vähimatki värinat.

Kui on nii siis võimalus harjutada julgust, tehtagu seda. Harjumus väikestes asjades hõlbustab tarvilikku pingutust, et olla julge suurus, et minna, kui see tarvilik, otsekoheesse ohtu, kannatustele vastu ja surma.

See on kohustus, mida meile sisendab julgus.

Võimalik vastutasu, teiste inimeste arvamine — ei tohi kunagi olla meie tegude tõukejõuks. Ja ometi, on olemas rohkesti neid, kes uhkeldavad oma julgete tegu- dega, ja kes kunagi ei teeks midagi varjul, teades, et nende teost ei kõnele keegi ega aplodeeri neile publik.

Ei või ütelda, et need inimesed ei oleks julged; kuid kindlasti on nende julgus vähema väärtusega. Otsida hääteo tasu selle asemel, et leida tasu oma kohuse täitmi- sest, see tähendab teene tunduvat vähendamist.

La Rochefoucauld on ütelnud väga õieti:

„Täiuslik julgus teeb seda ilma tunnistajata, mida ta on võimas tegema kogu maailma ees.“

Täiuslik julgus on see, mida ette kirjutab kohuse- tunne.

Julgus on üks.

Julge inimene näitab julgust kõikjal, kõigis asjus.

Arg inimene on arg alati.

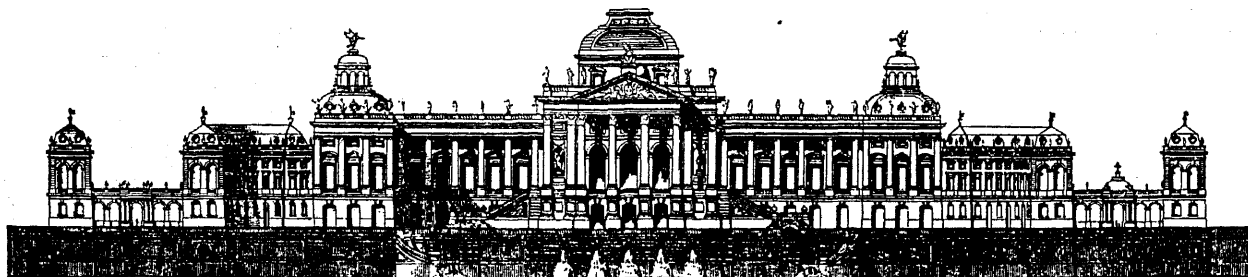
Teda põlatakse ja ta vastu tuntakse halastust. Ükski asi ei alanda nii kui argus. Valetaja ja argpüks on kõige jõledamad olendid. Muide, vale on teatud liik argust. Et olla alati tõearmastaja, selleks on vaja suurt julgust.

Argus on samuti üks.

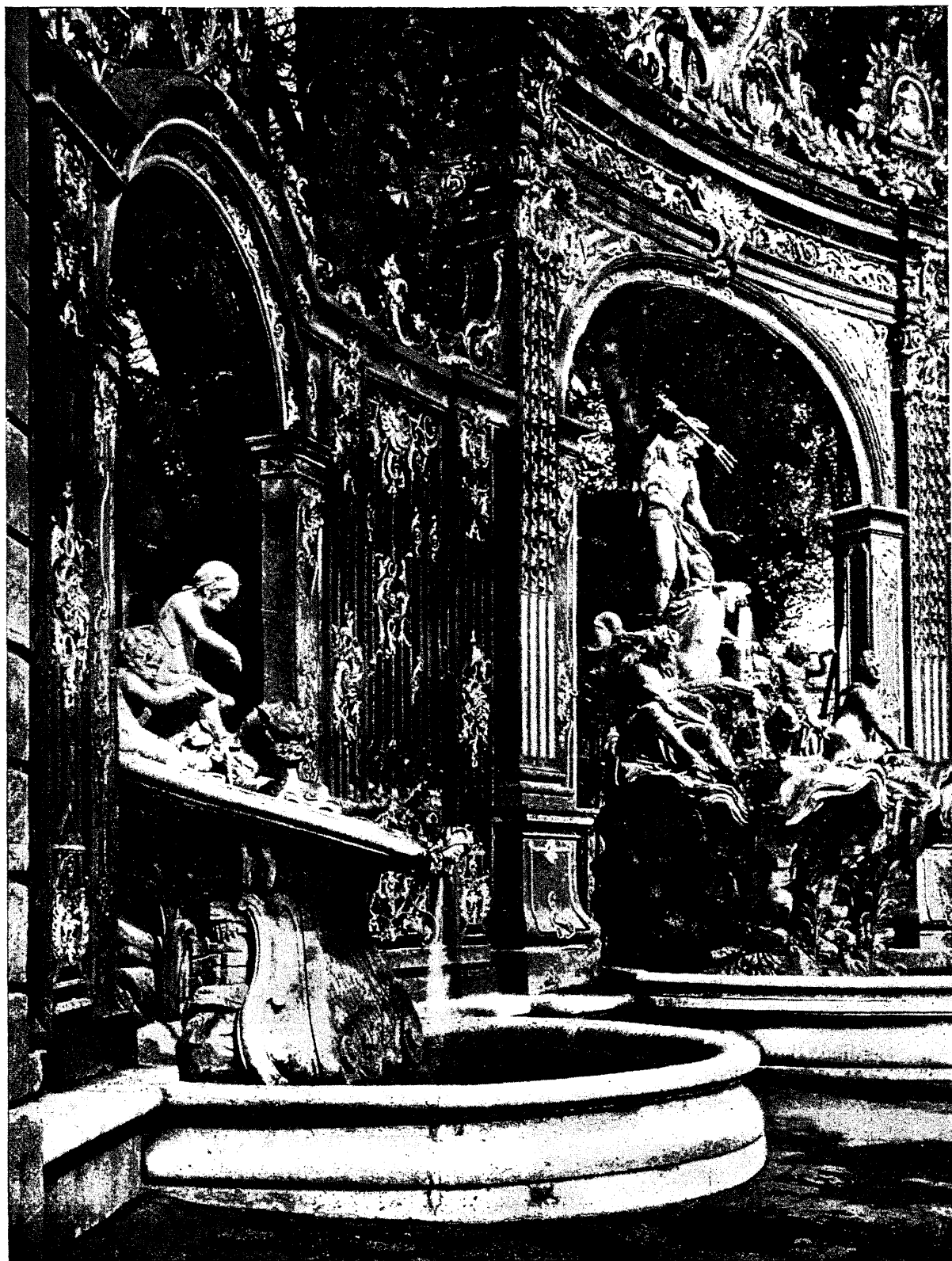
Argus sunnib meid tagasihoidumisele töö eest, põge- nema väsimuse eest, mida töö meile võib tuua, ja see on argus, mis käsib tagasi tõmbuda lahingus, põgeneda vaen- lase eest, hädaohu, surma eest.

Argus on see, miks nõrk ja egoistlik inimene — igal juhul arg inimene — ei võta endale raskeid ja hädaoh- likke kohustusi; et ta ei julge kanda perekonnakohustusi, et ta põgeneb kõige eest, mida elu raskustena kaasa toob ühes rõõmu ja iluga.

Paul Doumer

Paleekavand Louis XV-nda auplatsi palistuseks Pariisis. Teostamatu. Arhit. Pierre Patte'i 1767-nda a. väljaande järele. Arhit. Pierre Contant d'Ivry(1698—1777)

STANISLAS PLATS NANCY'S. MONUMENTAAL-FONTAÄN JEAN LAMOUR'I VÖRESTIKUS
18-nda sajandi kunst-raudsepis

III AASTAKÄIK
ILLUSTREERITUD KUUKIRI

OLION

Olion ilmub iga kuu suures albumikaustas. Tellijaile hinnata kaasanded

Uuendage tellimist 1932. a. II poole pääle

„Üldiselt „Olion“ on teinud end tarvilikuks eesti kirjanduse ja kunsti perioodikas.“

Henr. V., 1930. a. „Vaba Maa“ nr. 255

„Olion“ tahab nii mõneski suhtes esindada hoopis omapärast tüüpi eesti ajakirjanduse hulgas, tüüpi, millist üldse maailma soliidseimate ajakirjade keskel vähe.“

O. K., 1931. a. „Rahva Sõna“ nr. 203.

„Ta ei piirdu vaid kirjanduse- ja kunstiküsimustega, kuigi annab neile väärilise tähenduse. Temas oleme leidnud ka rikkalikku memuaarilist lugemismaterjali, reisikirju, ülevaateid meie teaduslike asutuste tööst, tööstusettevõttest, üldisi ja omakultuuri probleeme, oma- ja väliskirjandusest jne. „Olion“ arvestab laiemat haritlaskonda ja teab, et seal on huvid väga mitmesugused.“

—I., 1931. a. „Päevaleht“ nr. 255

... „siis tohiks küll „Olion“ olla kokku võttes säärane väljaanne, mis igas kodus ja lugemislaual peaks olema käepärast. Ja mitte ainult ajaviitena, vaid tõsise kultuurtegurina.“

Rj., 1930. a. „Postimees“ nr. 263

Olioni I (1930) ja II (1931) aastakäigu hind: à 6 kr., à 8 kr. (brošeeritult) ja à 10 kr. (kalingorkõites kullaga). Kaaned eraldi kr. 2.50. Üksiknumbreid, välja arvatud 1930. a. nr. 5, on veel saadaval piiratud arvul. Üksiknrite hind à 75 s.

Tellimishind: aastas 6 kr. (välism. 12 kr.), 1/2 a. 3 kr. 75 s. (välismaale 7 kr. 50 s.). Tellida võib ka 3 kuu pääle (2 kr.) ja 1 kuu pääle (70 s.), välismaale kahekordne hind. Üksiknr. 75 s. Tellimiste vastuvõlmne talituses, abitalitustes, kõigis postkont. ja paremates raamatukauplustes. Toimetuse ja talituse aadress: Tartu, Riia t. 64 — 3. Telefon nr. 5-42

FLEURS DES INDIES

Tualettseepide pärl!

Imepuhas ja võrratumalt parfumeeritud, on ta pärralt elegantes noelimas parim kuulsus. Ta on üks neist väikesest tarbeasjadest kõigile neile, kelle jaoks on suure väärtusega tualeti viimistelu.

Merveillemusement pur, exquisement parfumé, il jouit, auprès des élégantes et des gens du monde, d'une renommée privilégiée. Il est un de ces petits luxes essentiels à tous ceux pour qui le raffinement de la toilette a tant de valeur.

A. FREDERKING / TARTU /

**ETK
WEIN**

**KES MAITSEB
SEE KIIDAB**

MÜÜGIL IGALPOOL

NÕUDKE
ÜHISKAUPLUSTEST!

Ajakohasemaid kinke

soovitab

Johann Roosipuu

Kaubamajad

Tartus, Suurturg 14
Narvas, Suur tän. 24

JALANÕUD KODUMAA ELEGANTSEMAD
JA VASTUPIDAYAMAD

Flamingo
JALANÕUD
Kaubahoov. 3. TARTU

Jllustreeritud laste-kuukiri

JUTU-PAUN

Senini ilmunud jutud:

Nr. 1.	<i>Oskar Alaluige.</i>	Kui mina alles noor veel olin	Kr. —10
Nr. 2.	<i>I. S. Turgenev.</i>	Tulekahju merel	" —10
Nr. 3.	<i>M. v. Bloedau.</i>	Hollandi tütar	" —10
Nr. 4.	<i>Astridi onu.</i>	Muinasjutt Maie-neitsist	" —10
Nr. 5.	<i>Anna Brigader.</i>	Karjapäev	" —10
Nr. 6.	<i>Oskar Alaluige.</i>	Minu kodust	" —10
Nr. 7.	"	" Esimene koolipäev	" —10
Nr. 8.	<i>Ernest Seton-Thompson.</i>	Wully	" —10
Nr. 9.	<i>Agnes Taar.</i>	Merepoeg	" —10
Nr. 10. ja 11.	<i>J. Poruk.</i>	Knipska lahing	" —20
Nr. 12.	<i>Heinz Winter.</i>	Kolm seltsimeest	" —10
Nr. 14.	<i>Fr. Hornig.</i>	Kunibert ja Kunigunde	" —10
Nr. 13.	<i>Agnes Taar.</i>	Musta Notsu seiklusi	" —10
Nr. 15.	<i>Heinz Winter.</i>	Elu eest	" —10
Nr. 16.	<i>Karl Ewald.</i>	Soojal maal	" —10
Nr. 17.	<i>G. Kinkel.</i>	Kodusõda	" —10
Nr. 18.	<i>Oskar Alaluige.</i>	Videvikul	" —10
Nr. 19.	<i>Wilhelm Hauff.</i>	Vale-prints	" —10
Nr. 20.	<i>K. A. Hindrey.</i>	Trebongi surm	" —10
Nr. 21.	<i>L. Tolstoi.</i>	Kaks rauka	" —10
Nr. 22.	<i>Wilhelm Hauff.</i>	Fatme päästmine	" —10
Nr. 23.	<i>Selma Lagerlöf.</i>	Templis	" —10
Nr. 24.	<i>Agnes Taar.</i>	Imeline vööras	" —10
Nr. 25.	<i>Chr. Andersen.</i>	Tütarlapsest, kes astus leivale	" —10
Nr. 26. ja 27.	<i>L. Tolstoi.</i>	Kaukaasia vang	" —20
Nr. 28.	<i>D. Mamin-Sibirjak.</i>	Kütt Jemeljan	" —10
Nr. 29. ja 30.	<i>Charles Roberts.</i>	Ohuvaldjas	" —20
Nr. 31.	<i>Aliide Viital.</i>	Vaenelaps Leeni	" —10
Nr. 32.	<i>Agnes Taar.</i>	Kolm poissi ja õnnenumber	" —10
Nr. 33. ja 34.	<i>Ohura Mikane.</i>	Asagao ja Ota-Nobunaga <i>Paul Tekkel.</i> Hoidkem linnupesi!	" —20
Nr. 35.	<i>Valli Parv.</i>	Kaluri-Priidu	" —10
Nr. 36.	<i>Oskar Wiener.</i>	Ahv ja kellamees	" —10
Nr. 37.	<i>Agnes Taar.</i>	Vallimäe vana vares	" —10
Nr. 38. ja 39.	<i>D. Mamin-Sibirjak.</i>	Akk-Bozat	" —20
Nr. 40. ja 41.	<i>K. A. Hindrey.</i>	Raks Reem teotseb	" —20

OSKAR LUIK'i KIRJASTUS

Tartus, Rüütli 14

SÕITKE SUVEKS

NARVA-JOESUHU

looduslikult ilusasse õhu- ja merekuurorti.

Soodne ühendus
Narvast laevaga ja Aunvere
jaamast omnibusiga.

Narva-Jõesuus on põhjamaades ainuleiduv ideaalne rüpelrand, hästi korraldatud suvi-hotellid, pansoonid, üle 600 üksiksuvilla mööbli ja majatarvetega välja üürida, muda-vestravidad, spordi- ja mänguplatsid, kaltseväe orkester, lõbustused jne.

Hind 1 kr.

21. JAN. 19